

2. péld.

24.680
HB

KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

KÉZIRATKÉNT KIADJA AZ ORSZÁGOS SZÉCHÉNYI KÖNYVTÁR

3. ÉVFOLYAM

1957. 1. SZÁM

KÖNYVTÁRI TÁJÉKOZTATÓ

KÜLFÖLDI LAPSZEMLE

K i a d j a
az Országos Széchényi Könyvtár

1923

3. évf.

1957. 1. sz.

Kameneckaja, K. R.:

A KÖNYVTÁRI OSZTÁLYOZÁS VITÁS KÉRDÉSEI

/Vitacikk/

A Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának katalógushálózatába tartozik általános szakkatalógus is, amely tükrözi a könyvtár egész, sokmillió állományát. A katalógust kiegészíti azoknak a folyóiratcikkeknek a kartotékja, amelyeket a "Letopisz' Zsurnal'nuh Sztatej" /Folyóiratrepertórium/ lajstromoz. Tulzás nélkül megállapíthatjuk, hogy ez a katalógus és a hozzá tartozó kartoték a Szovjetunió legnagyobb általános jellegű bibliográfiai segédeszköze.

A Lenin Könyvtár számos szakembert von be az irodalom szakozásába, és régóta végez elmélyedt munkát az egyes tudományágak osztályozási táblázatainak megteremtése érdekében.

A szakáganként kidolgozott osztályozási táblázatok ügye 1939-ben már annyira előrehaladt, hogy napirendre lehetett tűzni a táblázatok összeolvasztását s ezen a révén létrehozni a szakkatalógus céljait szolgáló egységes könyvtári osztályozást. Ilyen osztályozás kidolgozása parancsoló szükségszerűséggé vált. Ez időben a könyvtár új épület-szárnyal gyarapodott. Ide helyezték át a szakkatalógust s így lehetővé vált, hogy az olvasók nagyobb számban férjenek hozzá; megnőtt az olvasótermek száma is. A könyvtár tájékoztató- és bibliográfiai szolgálata gyors ütemben fejlődött. De közben a szakkatalógus egyes részeinek felépítésében komoly eltérések voltak, nem volt betűrendes tárgymutatója, s így az olvasók utbaigazító könyvtáros segítsége nélkül nem is tudták használni a katalógust.

Az a tény, hogy a szakkatalógus nem felelt meg a könyvtárügy jelenlegi színvonalának, az egységes könyvtári osztályozás hiányának következménye volt, s komolyan hátráltatta a könyvtár munkáját. Ezért 1940-41-ben hozzáfogtak ahhoz, hogy kidolgozzák a könyvtári osztályozás felépítésének elvi alapjait. A háborús időkben azonban a munka nem folyt kellő lendülettel. Nem vált hasznára e kísérleteknek a könyvtárosok között az időtájt szelvében elterjedt ama vélemény sem, hogy a könyvtári osztályozást csak azután lehet kidolgozni, ha már megtörtént a tudományok marxista-leninista osztályozása. Könyvtárosgyűlések erőltetett felszólítást intéztek a Szovjetunió Tudományos Akadémiájának elnökségéhez és kérték, küldjön ki szakbizottságot az osztályozási rendszer mihamarábbi kidolgozására.

Az 1946-1950. évi háború utáni tervében a könyvtár a következőképpen határozta meg az osztályozási táblázatok összeállítására terén fennálló fő feladatait: "A könyvtár összpontosítja erőfeszítéseit arra, hogy 1947-ben befejezze az egységes könyvtári és bibliográfiai osztályozás kidolgozását az általános szakkatalógus részére oly módon, hogy azt később a Szovjetunió többi általános könyvtárai is felhasználhassák." Önálló feladatként szerepel a tervben a közművelődési könyvtárak részére szolgáló osztályozási táblázat kidolgozása. Azóta nem egy, de két ötéves tervidőszak is elmúlt, és a könyvtári osztályozás még nem készült el, sőt még alapelveit sem hagyták jóvá. Természetesen felvetődik a kérdés, mi az oka annak, hogy egy ilyen nagyszámú munkaközösség sokéves munkájának ilyen siralmasak az eredményei?

Véleményünk szerint az osztályozási tervezet késedelmes összeállításának oka abban gyökerezik, hogy az elvi jelentőségű kérdések - mindenekelőtt a főosztályok szerkezetének kérdése - terén a Lenin Könyvtár nem találta meg a helyes megoldást. Számos ponton eltért az eredeti kiindulási elvtől: attól, hogy a könyvtári osztályozást a marxista-leninista tudomány-osztályozás alapján építse fel. Bár az osztályozási rendszerhez fűzött magyarázatokban - éppúgy mint régen - kifejtik ezt az elvet, de a tervezetben az gyakorlatilag nem valósul meg.

Cikkeiben és felszólalásaiban O. P. Teszlenko, az osztályozási rendszer kidolgozásának egyik fő vezetője, többször hangsúlyozta egy helyes elvet, nevezetesen azt, hogy a könyvtári osztályozás nem azonos a tudományok osztályozásával. Lassankint azonban ennek az elvnek olyan elsőrendű jelentőséget tulajdonított, amely háttérbe szorította a dialektikus-materialista elveken nyugvó tudomány-osztályozás tisztázásának feladatát, noha a könyvtári osztályozásnak is ezen kellene nyugodnia. Ez a törekvés abban is kifejezésre jutott, hogy O. P. Teszlenko nem szentelt kellő figyelmet B. M. Kedrov professzor munkájának, aki évek óta foglalkozik a tudományok osztályozásának kérdésével. Abban az előadásában, amelyet 1954. aug. 27.-én Zürichben a nemzetközi filozófus-kongresszuson tartott, nemcsak az általános elvi alapvetés található meg, hanem gyakorlati javaslatok is olvashatók a tudományok osztályozásának marxista-leninista elveken nyugvó megoldására, és ennek alapján a könyvtári osztályozásra is.^{1/} "A szovjet könyvtári oszt-

1/

Kedrov, B. M.: A tudományok osztályozása. - Voproszú Filozofii, 1955. 2.sz. 49-68.lap. Magyarul: Filozófiai Értesítő. 1955. 1.sz. 5-21.lap.

tályozás legfontosabb feladata" című cikkében^{1/} O. P. Teszlenko mindössze kétszer utal rá röviden: először, amikor a tudományok osztályozásának problémája és a könyvtári osztályozás közötti kapcsolatáról van szó, másodszer akkor, amikor megindokolja, miért kell megelőzniük a társadalomtudományoknak a természettudományokat. Ugy véljük, hogy B. M. Kedrov cikke, "A tudományok osztályozása" és korábbi "Engels és a természettudomány" című munkája^{2/}, amelynek külön "Engels és a tudományok osztályozása" című fejezete is van, nagyobb figyelmet érdemel a könyvtári osztályozás kérdéseinek megvitatásánál és megoldásánál.

Amikor ki akarja emelni a könyvtári osztályozás önálló jelentőségét, Teszlenko ezt írja: "a könyvtári osztályozás kidolgozása tucatjával vet fel érdekes filozófiai kérdéseket", és néhány problémát meg is fogalmaz. Sajnos, a problémák felvetése csak pusztán felsorolás; az ugyanis, hogy hogyan merülnek fel a könyvtári osztályozással kapcsolatban, nem derül ki és számos elképedt kérdést von maga után. Mi az értelme például a társadalmi és természeti jelenségek különválasztásának? A társadalmi tudományokon belül miféle jelenségekről van szó? Érthetetlen az is, miért kell a társadalmi tudományok rendszerében a politikai ideológiát magától az ideológiától különválasztani, miért kell külön helyet biztosítani a politikai ideológiának és a politikai intézményeknek. És végül, vajon csak a könyvtári osztályozással kapcsolatban merül fel a történelmi materializmus és a tudományos kommunizmus elhatárolásának problémája? E problémák felsorolása semmivel sem mozdítja elő a könyvtári osztályozás és a tudományok osztályozásának összefüggésével kapcsolatos kérdések megvilágítását.

Hogy a könyvtári osztályozás módszertani kérdéseit nem tisztázták a rendszer összeállítói, az mindenekelőtt a főosztályok felépítésénél mutatkozott meg. A főosztályok sorrendjének kérdése, vagyis a két tudománykör - a természeti és társadalmi tudományoké, - 1951-ben a tudományok osztályozásának azon elve alapján dönt el, amit Engels dolgozott ki, azaz a természeti tudományok megelőzik a társadalmi tudományokat. 1952-ben viszont a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának igazgatósága ellenkező sorrendet választott s ezt az OSZSZK Művelődésügyi Minisztériumának Könyvtári Főigazgatósága mellett működő tudományos módszertani tanács jóváhagyta. Véleményünk szerint ez a döntés hibás. A könyvtár dolgozói között mindig voltak olyanok, akik védelmükbe vették a főosztályok sorrendjének első változatát, s néhány tudományos dolgozó ismét felvetette ezt a kérdést az igazgatóság előtt.

Teszlenko most ezt a módszertani szempontból hibás döntést veszi védelmébe. Javasolja, tekintsük feltételesnek a tudományok osztályozása szempontjából és ismerjük el előnyeit a könyvtári osztályozás tekintetében. Ezeket az előnyöket nem sorolja ugyan fel, de megkísérli, hogy Kedrovra támaszkodva bebizonyítsa, hogy az ilyen feltételes meg-

^{1/} Teszlenko, O. P.: A szovjet könyvtári osztályozás legfontosabb feladata. = Szovetszkaja Bibliografija, 42. v.év. 1956. 3-15. lap. Magyarul: Könyvtári Tájékoztató. 1956. 8. sz. 1-14. lap.

^{2/} Kedrov, B. M.: Engels és a természettudomány. Moszkva, 1947. Goszpolitizdat, 480 lap. /Groszul/

oldás megengedhető.

Kedrov, amikor a tudományok kapcsolatai és kölcsönhatásai között összefüggés bonyolult és szövevényes jellegét elemzi, amelyek mintegy összefüggő kört alkotnak, azt mondja, hogy a lineáris osztályozásra való áttérés esetén a kört bármely tetszőleges helyen megszakíthatjuk: azon a helyen, ahol a filozófiai és természeti tudományok érintkeznek, vagy ahol a filozófiai és társadalmi tudományok, vagy ahol a természeti és társadalmi tudományok. Teszlenko megelégszik pusztán utalással, nem ad semmiféle magyarázatot, elhagyja a szerző érvelését és javaslatát.

Valójában Kedrov egész cikkének tartalma ellentmond annak, hogy a lineáris osztályozás főosztályai önkényes sorrendben következzenek, s hogy a tudományok megszakítatlan körét tetszőleges helyen bontsák meg. Kedrov védelmezi a tudományok osztályozásának marxista-leninista elveit, amelyek szerinte "lehetővé teszik - feltéve, hogy azokat következetesen be is tartjuk - a kérdés egyértelmű megoldását és lehetetlenné teszik; hogy az egyes tudományokat a szerzők önkényesen, egyéni belátásuktól függően tegyék az általános sor egyik vagy másik helyére.^{1/} Hangsúlyozza, hogy ez egyaránt vonatkozik a szövevényes és az egyszerűbb, lineáris osztályozásra is.

Kedrov a tudományok osztályozásának két fő oldalát domborítja ki: a tudományok egymáshoz való viszonyát és valamennyi tudomány viszonyát a marxista filozófiához, amely a természet, a társadalom és az emberi gondolkodás legfőbb fejlődéstörvényeivel foglalkozik. Az első kapcsolatot elemezve a következő eredményre jut: "Mint ahogyan a világ jelenségei lényegében mind-mind a mozgó anyag különböző megnyilvánulásai, az alacsonyabbtól a magasabb felé, az egyszerűtől a bonyolult felé fejlődő anyag különböző fokai, ugyanúgy e különböző megnyilvánulásokat és fejlődési fokokat tükröző tudományágak sem önkényesen helyezkednek el a sorban, hanem az anyag fejlődésének objektív menetével összhangban. Annak az elismerése, hogy a világ egysége a világ anyagiségében van, lehetővé teszi számunkra, hogy egyértelmű feleletet találjunk arra a kérdésre is, hogy milyen hely illeti meg az egyes tudományokat a tudományok rendszerében, és hogy ezt a választ bizonyos fokig megalapozhassuk".^{2/} Ez a megállapítás Engels híres tételén nyugszik: "Ahogyan az egyik mozgásforma a másikból fejlődik ki, úgy tükröképeknek, a különböző tudományoknak is szükségszerűen kell egymásból következniük."^{3/} Éppen ebből a tételből kiindulva, véleményünk szerint, a könyvtári osztályozásban is abban a sorrendben kell elhelyezni a tudományokat, amint az objektív világ fejlődése haladt, vagyis előbb a természeti tudományokat és azután az emberrel és a gondolkodással foglalkozó tudományokat.

Ennek a döntésnek módszertani szempontból való helyességét támasztja alá az a jelentőség, amit Lenin tulajdonított a természetnek, amely már az embert megelőzően is létezett. /Lásd "Materializmus és empirikritizmus."/

1/ Kedrov, B. M.: A tudományok osztályozása. - Filozófiai Értesítő. 1955. 1.sz. 21.lap.

2/ U.o.

3/ Engels: A természet dialektikája. Bp. 1952. 259.lap.

A második kapcsolatot elemezve Kedrov azt a következtetést vonja le, hogy a marxista filozófiát lehet a tudományok sorának élére állítani, mert a tudományok körének a megszakítása éppen ezen a ponton a legtermészetesebb.

Itt rendkívül fontos, elvi jelentőségű kérdéshez érkeztünk, amelynek megoldása a könyvtári osztályozási tervezetben nem pontos, ez a kérdés: első legyen-e a marxista filozófia a tudományok sorrendjében.

"A tudományok osztályozása" című cikkében Kedrov ennek a kérdésnek nagy figyelmet szentel. Megállapítja, hogy Engels rendkívül nagy jelentőséget tulajdonított a filozófia és a többi tudományok viszonyának. A tudományok osztályozásának problémáját összekapcsolta annak megvilágításával, mi is a filozófia és milyen kapcsolatban van az emberi tudás többi ágaival.

Az emberi megismerés különböző fejlődési fokain a filozófia és az emberi tudás más ágazatai között a kapcsolat különböző volt. Az ókorban a filozófia olyan tudomány volt, amely a többi tudományt maga alá rendelte. A későbbiek folyamán, párhuzamosan az emberi megismerés fejlődésével végbement az egyes konkrét tudományok kiválása a filozófiából. Marx és Engels rámutattak arra, hogy a tudományok differenciálódásának eredményeképpen pontosan körülhatárolódott a filozófia tárgya. Így tárgya a dialektika általános törvényei, vagyis a természetben, a társadalomban és az emberi gondolkodásban végbemenő minden mozgás, minden fejlődés legáltalánosabb törvényei. A filozófia kidolgozza a többi tudomány számára a tudományos megismerés általános módszereit, felfegyverzi őket a módszerrel, és a felismert természeti és társadalmi jelenségek filozófiai magyarázatát adja. Az egyes tudományok viszont azt a konkrét anyagot nyújtják a filozófiának, amelynek filozófiai általánosítása a megismerés módszerének és elméletének további fejlődéséhez vezet. Ez a viszony nem alárendeltség, de nem is izoláltság, vagy antagonisztikus ellentét. Az egység és a kölcsönös összefüggés viszonyával állunk szemben.

Ugy gondoljuk, ha tanulmányozzuk Engels fejtegetéseit a tudományok osztályozásáról, elegendő módszertani alapunk lesz annak a kérdésnek az eldöntéséhez, hol legyen a marxista filozófia helye a könyvtári osztályozásban. A "Marxista filozófia" főosztály legyen az első.

A könyvtári gyakorlat azt kívánja, hogy ezt a helyes módszertani döntést bizonyos mértékig kiegészítsük. Az olvasók minden szempontból való kiszolgálása megkívánta, hogy az osztályozási rendszerben legyen egy hely, ahol együtt van a marxista elmélet egészére vonatkozó általános jellegű irodalom, a marxizmus-leninizmus klasszikusainak életével, munkásságával foglalkozó munkák, sőt műveiknek mindenféle típusú gyűjteményei is. Az a gondolat merült fel, hogy ezeket a könyvtári osztályozás élén álló főosztályba sorolják be, de ez maga után vonta a főosztály elnevezésének megváltoztatását. Így abban a tervezetben, amit a Lenin Könyvtár 1951-ben hozott nyilvánosságra, ezt a főosztályt találjuk: "A Marxizmus-leninizmus". Beosztása a következő volt:

- A1 A marxista-leninista klasszikusok művei
- A2 Művek a marxizmus-leninizmusról és a marxista-leninista klasszikusokról
- A3 A marxizmus-leninizmus filozófiája /dialektikus és történeti materializmus/

Az 1953. évi tervezetben a "Marxizmus-leninizmus" főosztályt tovább bontották, az előbbi csoportokhoz még a "Marxizmus-leninizmus közgazdasági tanítása" és a "Tudományos kommunizmus" csoportok járultak. Ezzel kapcsolatban Tezlenko ezt írta: "Ha a marxizmus az első főosztály, ez pedig vitán felül áll, ha a marxizmust teljes egészében kell bemutatnunk, vagyis nemcsak mint a természet és a társadalom általános törvényeinek tudományát, hanem mint a társadalom forradalmi átalakításának tudományát is, akkor a leyszerembesebb az a megoldás, amely a társadalmi tudományok egész ciklusát a marxizmus-leninizmus után sorolja."^{1/}

Pedig ebből a megoldásból számos kellemetlenség ered. A tervezet arra vezet, hogy a részletesen bontott "Közgazdaságtudomány" fő osztályból ki kell hagyni a politikai gazdaságtant, vagyis azt a tudományt, amely ennek a tudománycsoportnak a módszertani megalapozása. A tervezet alapján a könyvtárosnak önállóan ki kell szednie az irodalmat a történelmi materializmus, az SZKP története, a kommunista testvérpártok, a szocializmus és kommunizmus építésének története és gyakorlata elnevezésű szakokból, hogy megteremtse a "Tudományos kommunizmus" szakot. Helyes-e ilyen feladat elé állítani a könyvtárost? Az első főosztály fenti felépítésének hívei rendszeresen Lenin "A marxizmus három forrása és három fő alkotó része" című ismert cikkére hivatkoznak, erre alapozzák azt a következtetésüket, hogy a marxista filozófiát, a politikai gazdaságtant és a tudományos kommunizmust a könyvtári osztályozásban egyesítve és egymás után kell elhelyezni. A cikket azonban azoknak a konkrét körülményeknek figyelembevétele nélkül magyarázzák, amelyek megírására okot adtak. Lenin a marxizmus három részéről a marxizmus eszmei forrásainak bemutatásával kapcsolatban beszél, valamint azért, mert a marxizmusban nincsen semmi, ami "az egyetemes civilizáció fejlődésének országutjától távol jött létre", és hogy Marx tanítása "jogos örököse a legnagyobb értékeknek, melyeket az emberiség a XIX. század folyamán alkotott: a német filozófiának, az angol politikai gazdaságtannak, a francia szocializmusnak"^{2/}. Egy másik munkájában, ahol a marxizmus és az azt megelőző tudományos fejlődés összefüggéséről ír, Lenin azt mondja, hogy a marxizmus a "legmagasabb fejlődési fok, Európa egész történelmi, gazdasági és filozófiai tudományának."^{3/}

"Marx Károly" című cikkében Lenin a marxizmusnak ugyanezekről az alkotó részeiről beszél, de más vonatkozásban, - a két első alkotórész és a harmadik, a tudományos szocializmus közötti viszony szempontjából, amelyet az akkori nemzetközi fejlődésnek megfelelően "a munkásmozgalmak elmélete és programja" gyanánt értékel^{4/}. Ebben a cikk-

1/ Tezlenko, O. P.: A Szovjet könyvtári osztályozás tervezete. /Alapelvek és főbb osztályok./ - Könyvtári Tájékoztató. 1955. 1.sz. 5.lap.

2/ Lenin: Művei. 19.köt. Bp. 1955. 3-4.lap.

3/ Lenin: Művei. 20.köt. Bp. 1956. 204.lap.

4/ Lenin: Művei. 21.köt. Bp. 1951. 38.lap.

ben Lenin a marxizmus gazdasági tanításait nevezi a marxizmus fő tartalmának, mert "Marx a tőkés társadalom szocialista társadalommá való átalakulásának elkerülhetetlenségét teljesen és kizárólag a modern társadalom gazdasági mozgástörvényéből vezeti le".^{1/} De a marxi tanítás legfőbb tartalmának fejtegetése előtt Lenin szükségesnek tartja, hogy röviden vázolja Marx világnézetét, vagyis a marxista filozófiát!

A marxista filozófia és a politikai gazdaságtan kapcsolatáról Lenin azt mondja, hogy "Marx elméletének legmélyebb, mindenirányú és legrészletesebb igazolása és alkalmazása Marx gazdasági tanítása"^{2/}. A marxista filozófia és a tudományos szocializmus kapcsolatáról azt írja, hogy "csakis Marx filozófiai materializmusa mutatta meg a proletáriátusnak a kivezető utat abból a szellemi rabságból, amelyben eddig az összes osztályok tengődtek."^{3/} Ugy véljük, hogy Lenin idézett kijelentései nem mondanak ellent annak, amit fent a marxista filozófia és többi tudományok viszonyáról mondtunk, hanem teljes mértékben megerősítik azt, következésképpen azt a megállapítást is, amely szerint az egész osztályozási rendszer élén módszertani bevezetésként a marxista filozófiának kell állania.

Azt sem szabad elfelejteni, hogy a marxista filozófia nemcsak a valóság megismerésének módszere, hanem a világ forradalmi átalakításának eszköze, valamint a munkásosztály és pártjának forradalmi világnézete is. Ezért alaptalanok Teszlenko aggályai aziránt, hogy a marxizmus forradalmi átalakító szerepe nem jut kifejezésre az első főosztályban.

Az ellen, hogy a marxista filozófia legyen az első főosztály, azal az érveléssel is tiltakoznak, hogy az osztályozás ilyenfajta felépítése megegyezik a filozófiai tudomány történetének vonalát: elszakítja a marxista filozófiát az azt megelőző filozófiától, mert ez nem az elején, hanem a végén mutatja be; így a filozófia két részre szakad. Ebbe bele kell törödni, s egyben fel kell használni a könyvtári eszközöket /hivatkozásokat/ arra, hogy a szakkatalógusban ezt a két különválasztott részt összekapcsoljuk. Számunkra a filozófia tárgyának, valamint a filozófia és a többi tudományok viszonyának marxista felfogása sugallta megoldási javaslatunkat. Ugy véljük, hogy ez a kiinduló pont kellőképpen indokolja a kettéválasztást is. Ha lemondanánk arról, hogy a marxista filozófiát a főosztályok élére helyezzük, megfosztanánk az osztályozást a szükséges marxista módszertani bevezetéstől, eszmei irányzatosságának egyik legfontosabb ismérvétől.

A politikai gazdaságtan a társadalmi termelés és az anyagi javak elosztásának törvényeit az emberi társadalom különböző fejlődési fokain vizsgáló tudomány. Ennek tehát a társadalmi tudományok között, a "Történelem, Történeti tudományok" szak után kell következnie.

Sokkal bonyolultabbnak látszik számunkra a marxizmus harmadik alkotó részére vonatkozó irodalom külön főosztályban való egyesítése. Ugy gondoljuk, hogy ezt a könyvtári osztályozás sem oldhatja meg hamarabb, mint eldönti a tudomány. A gyakorlat most a következő: ennek az

1/ Lenin: Művei, 21.köt. Bp. 1951. 60.lap.

2/ Lenin: Művei, 21.köt. Bp. 1951. 48.lap.

3/ Lenin: Művei, 19.köt. Bp. 1955. 8.lap.

irodalomnak jelentős része a történeti materializmusra és politikai gazdaságtanra vonatkozik, a másik pedig a SZKP történetére és a legújabbkori történetre. A marxizmus teljes egészet alkotó tanítás, amint azt a SZKP Központi Bizottsága 1956. augusztus 21.-i határozatában megállapította, s magában foglalja a dialektikus és történelmi materializmust, a politikai gazdaságtant, a szocialista forradalom elméletét és taktikáját, a szocializmus és kommunizmus építésének történetét és gyakorlatát.

Ebből következik, hogy a marxizmus-leninizmus tanulmányozásánál nem hagyhatjuk figyelmen kívül egyik részét sem, így tehát azt a könyvtári osztályozásban is pontosan be kell mutatni és gondosan ki kell dolgozni.

A szovjet könyvtárak elsőrendű feladata, hogy ennek a határozatnak a szellemében vizsgálják felül és módosítsák a marxizmus-leninizmus tanításával foglalkozó ismeretkör szakaszait. A könyvtári osztályozásban azonban a tudományok sorrendje feleljen meg a tudományos osztályozás dialektikus-materialista elveinek.

A természettudományok sorrendjét, elhatárolásukat és kölcsönös kapcsolataikat a könyvtári osztályozás jelenleg is Engels elveivel összhangban oldja meg. Csak sajnálni lehet, hogy az e tudományokra vonatkozó osztályozási táblák, valamint a hozzájuk csatlakozó technikai tudományok, agronómia és az orvostudomány táblázatai, amelyeket nagy gondossággal dolgoztak ki és részletesen bontottak is, még nem kerülhettek széleskörű alkalmazásra.

Vizsont súlyos módszertani természetű hibák mutatkoznak a társadalomtudományi főosztályok elhelyezésében. Ezért a továbbiakban a könyvtári osztályozásnak kizárólag ezzel a részével fogunk foglalkozni.

A marxizmus-leninizmus klasszikusai nem nyilatkoztak kifejezetten a társadalomtudományok sorrendjéről, de a kulcsot a probléma megoldásához műveikben megkereshetjük. Kiinduló pontként Leninnek egy utmutatása kell, hogy szolgáljon. Eszerint a marxizmus alap gondolata a szociológia terén a materializmusnak az emberi társadalomra és annak történetére való kiterjesztése kell hogy legyen. A Marx-előtti társadalomtudományokat az jellemezte, hogy önkény és szubjektivizmus érvényesült a kiindulópont és az alapeszme megválasztásában, véletlen tények halmozatát adták és a történeti folyamatnak csak egyes oldalait mutatták be. Ezzel szemben a marxizmus elsőként mutatta meg a társadalmi viszonyok látszólagos káoszában a kapcsolatokat, azt a tényt, hogy egymást kölcsönösen feltételezik, megállapította a társadalmi fejlődés objektív törvényszerűségét, megalkotta a társadalomra vonatkozó ismeretek szervezett és egységes rendszerét. Az egyes társadalomtudományok tárgyának, tartalmának és módszertanának marxista felfogása és a tudományok között megállapított kölcsönkapcsolatok mind ezeken az alapvető tételeken kell hogy nyugodjanak.

Ezekből a tételekből kiindulva a fent már idézett cikkében Kedrov rámutat arra, hogy a társadalom történetét két főcsoportra osztva vizsgálhatjuk. Először is vizsgálhatjuk az egész emberi társadalom fejlődésének keresztmetszetében, valamennyi oldalának kölcsönhatásában és kölcsönös összefüggésében /ebben az esetben a szorosabb értelemben vett

történeti tudományokról van szó, amelyek az emberi társadalom különböző fejlődési fokait tanulmányozzák az ősközösségtől a modern korig: ókor, középkor, újkor, legújabb kor/. Másodszer vizsgálható a társadalmi élet valamelyik, vagy néhány olyan oldala fejlődésének keresztmetszetében, melyeket a társadalom fejlődéstartványeinek mélyebb feltárása érdekében választottak külön, - ez esetben olyan társadalmi tudományokból álló csoport keletkezik, amelyek egymással ugyanugy összefüggnek, mint magának az emberi társadalom belső felépítésének egyes oldalai.

Ami a társadalmi tudományok osztályozási sorrendjét illeti, Kedrov azt ajánlja, hogy első helyre a történeti tudományok csoportja kerüljön, minthogy ez az emberi társadalom fejlődésének minden oldalát vizsgálja, hozzácsatolva a régészetet, a néprajzot s a többi analóg tudományt, azután következnek a második csoport, amelynek tárgyát az emberi társadalom fejlődésének egyes oldalai alkotják. Ezek között előbbre valónak tartja azokat a tudományokat, amelyeknek tárgya a gazdasági alap tanulmányozása; azután jönnének a politikai és jogi felépítménnyel, majd pedig az ideológiai felépítménnyel foglalkozó tudományok. A második csoportba végül olyan tudományok is sorolandók, mint a nyelvészet, a társadalmi és gazdasági statisztika, a gazdasági földrajz. Ezek olyan társadalmi jelenségekkel és a társadalmi élet olyan oldalaiival foglalkoznak, amelyek sem az alaphoz, sem a felépítményhez nem tartoznak.

Kedrov megállapítja, hogy a társadalomtudományok jellemzője a történetiség elve. A második csoporthoz tartozó tudományok tárgyának kidolgozásakor ugyanabból az alaphelyzetből kell kiindulni, mint az első csoporthoz tartozóknál, vagyis olyan szemléletből, mely az emberi társadalom fejlődését természeti-történeti folyamatnak tekinti.

E tételek megvalósítása a könyvtári osztályozásban kétségkívül számos nehézségbe ütközik. A könyvtári osztályozás tárgya ugyanis nemcsak a modern szovjet irodalom, hanem a Marx előtti fejlődési fokon keletkezett bőséges irodalom és azok az ugyancsak nagyszámú művek, amelyek a kapitalista országokban látnak napvilágot. Ennek az irodalomnak a tükröződése a könyvtári osztályozásban szükséges, de helytelen volna emiatt eltérni a marxista módszerektől.

A burzsoá könyvtári osztályozási rendszerek tanulmányozása megmutatja, hogy a történettudományok tartalmát ott elszegényítik, kizárják belőle mindazt, ami a társadalmi fejlődés törvényeinek objektív jellegét tárja fel, a burzsoá uralom bukásának elkerülhetetlenségét bizonyítja és az új szocialista rend győzelmét hirdeti. Így például a burzsoá rendszerekben a "Történelem" szakból kiveszik a munkásmozgalom történetét, az erre vonatkozó irodalmat a legtöbbször a "Gazdaságtudományok" szakba utalják. Ide utalják azokat a könyveket és cikkeket, amelyek a munkások és a vállalkozók között gazdasági konfliktusokról szólnak. Az osztályharcról, a pártok politikai harcainak formáiról és fajairól, a népi tömegek forradalmi megmozdulásairól, a népi forradalmakról, az egyes államok nemzetiségi politikájáról, az elnyomott népek nemzeti-felszabadító mozgalmáról szóló irodalmat is majdnem teljes egészében kizárják a "Történelem" szakból és a "Politikai tudományok" osztályba sorolják. Ez az eljárás figyelhető meg a Dewey-féle tízeses osztályozásban és az USA Kongresszusi Könyvtárának osztályozásában.

A Bliss-féle könyvtári osztályozásban is, amely a legkorszerűbb burzsoá osztályozás, ugyanezt a tendenciát látjuk: a politikailag kiélezett témákat eltávolítja a "Történelem" szakból és a "Politikai tudományok" szakba viszi át. Bliss elismeri, hogy a 'politika' szó értelme nem világos és leginkább a 'gyakorlati politika' jelentésben használják. Az "R Politikai tudományok" című szakhoz fűzött megjegyzéseiben azt írja, hogy ebbe a szakba olyan kérdések tartoznak, amelyek jelentős mértékben történeti, szociológiai és gazdasági jellegűek. Sőt azt is elismeri, hogy "a nemzeti és politikai kapcsolatok néhány speciális kérdését jobban el lehetne helyezni az illető országok történetébe, de alternatív módon a megfelelő témánál a "Politikai tudományok" szakba is sorolhatók, s ott a nemzetek ill. országok szerint bonthatók".^{1/} Osztályozásában Bliss így is jár el. A forradalmakról, forradalmi mozgalmakról, népi megmozdulásokról szóló irodalmat az "R Politikai tudományok" szakba és a "RAR Felkelés, forradalmak, felhívás felkelésre, összeesküvések, államcsíny" alszakba sorolja.

Bliss rendszerében az "Egyetemes történet /népi és társadalmi, politikai történet/" jelentős számú alternatív megoldást, oda- és visszautalást tartalmaz a "Politikai tudományok" szak felé. A "Történelem" szakban alternative megmaradnak a "Kolonizáció története, a gyarmati és függő népek története", az "Öszeesküvések története", de utal rájuk a fent említett RAR szakra a "Politikai tudományok"-ra, ahol a forradalmakra és forradalmi mozgalmakra vonatkozó irodalom összpontosul.

A felsorolt példák világosan mutatják a burzsoá könyvtári osztályozások közös osztályjellegét azon törekvésben, hogy a történeti tudományok tartalmi körét szűkítik. S hogy ezek a témák a "Politika, Politikai tudományok" szakba kerülnek, az sem véletlen. Ebben a szakban könnyebb leplezni a társadalmi jelenségek és események okozati összefüggéseit, mert az adott történeti helyzetből kiragadva jelentkeznek. Itt könnyebb azokat mint a társadalmi fejlődés örökkévaló és változhatatlan tényezőit megmutatni. Így például az USA Kongresszusi Könyvtárának osztályozásában az "Államformák" szakban szerepelnek a következő témák is: "Nemzetiség, hazafiság, birodalom, imperializmus, világuralom, kozmopolitizmus, internacionalizmus", az "Államformák változása" című szakba tartoznak a "Forradalmak, államcsínyek, diktaturák" stb. Itt most egy a könyvtári osztályozás szempontjából igen fontos módszertani kérdéshez érkezünk: azoknak a tudományoknak a kérdéséhez, amely a burzsoá osztályozásokban a "Politika, Politikai tudományok" címet viseli.

A "politika" kifejezés ógörög eredetű. Arisztotelész számára a politika az államról szóló tudomány, az állam lényege pedig szerinte az emberek politikai közössége, akik "egyesültek a közös biztosítása érdekében". Az államról szóló ismeretek gyarapodásával az arisztotelészi politika az "államtudományok" egész csoportjává alakult át, amelyből fokozatosan kiváltak a politikai gazdaságtan, a pénzügytan, a statisztika, a jogtudományok.

^{1/} Bliss, E. E.: A bibliographic classification. 3.vol. New York, 1953. 49.lap.

Manapság a különböző kapitalista országokban közismert különbségeket találunk a politikai tudományok tárgyának értelmezésében. A politikai tudományoknak van német, angol, amerikai és francia iskolája. Általános jellegű azonban valamennyi kapitalista országra a politikai tudományok iránti érdeklődés megnövekedése. Erről tanuskodnak a főiskolákon felállított politikai karok és tanszékek. A brit egyetemeken a politikai tudományok tanfolyamának az alábbi tárgyai vannak: politikai elmélet, politikai filozófia, politikai intézmények, jogelmélet, nemzetközi jog, társadalomtörténet, társadalmi statisztika, emberföldrajz, szociális lélektan, munkásmozgalom, szociológia, szociálanropológia.

A politikai tudományok iránti megnövekedett érdeklődés forrásairól beszél az az összefoglaló cikk, amely az Unesco 1948. szeptemberében tartott és a politikai tudományokkal foglalkozó nemzetközi konferenciáját ismerteti. A cikk szerzője Massimo Salvadori négy okot sorol fel, amelyek a politikai tudományok hatásának növekedését indokolják az utóbbi évtizedben. Ezek pedig: 1/ A tudományos módszerek fejlődése; amelyek lehetővé tették, hogy a politikai jelenségeket sajátos, a történettudományi és filozófiai módszerektől eltérő módon vizsgálják; 2/ A "politika" fogalom tartalmának kibővülése; 3/ Annak a szükségessége, hogy tanulmányozzák és értékeljék azt a számos problémát, amit sok állam társadalmi szerkezetének jelentős megváltozása vet fel; 4/ A hatóságok funkcióinak kiszélesedése, ami politikai szakemberek állandó tanácsát és együttműködését kívánja meg. A cikk megjegyzi, hogy az államigazgatásban szakértőként működő elméleti politikusok szerepe különösen megnőtt Nagybritanniában és az Egyesült Államokban.^{1/}

Abban, hogy hangsúlyozza a politikai jelenségeknek a filozófiától és a történelemtől független tanulmányozását, kifejezésre jut a társadalomtudományok burzsoá módszertanának tudományellenes lényege, amely a társadalmi fejlődés objektív törvényeinek döntő jelentőségét tagadja. A "Politikai tudományok" megbecsülése, tanult politikai szakértők alkalmazása a politikai életben a modern monopolista burzsoázia azon ábrándjáról tanuskodik, amely szerint azt hiszi, hogy kiküszöbölheti a termelés anarchiáját, megszervezheti a tervszerű gazdálkodást, elháríthatja a gazdasági válságokat, véget vethet a tömeges munkanélküliségnek, leszámolhat a munkásmozgalommal és megszüntetheti az osztályharcot. A valamennyi burzsoá könyvtári osztályozásra jellemző tendencia, amely a "Történelem. Történelmi tudományok" szak leszűkítésére törekszik, szoros összefüggésben áll a politikai tudományok tartalmának és szerepének fent vázolt értelmezésével.

A tudományok osztályozásának marxista-leninista tételeire alapozott szovjet könyvtári osztályozásban más a helyzet. Itt a "Történelem. Történelmi tudományok" szak határozott tartalmat nyer, amely megfelel a történelmi folyamat materialista felfogásának. Ez a szak itt magában foglalja a társadalom fejlődéstörténetének egészét, a társadalmi élet jelenségeinek minden összefüggését, annak minden oldalát, minden kölcsönhatásával és kölcsönös feltételezettségével. S a tartalomnak a társadalmi fejlődés történetét megszakítatlan folyamatosságban kell tükröznie a múlt kapcsolatait a jelennel szorosan a mai ese-

^{1/} Contemporary political science. A survey of methods, research and teaching. Paris, 1950. Unesco. 8.lap.

ményekig és jelenségekig bezárólag. "Végezzük a publicisták állandó dolgát, írjuk a ma történetét"^{1/}, és "akkor az, ami egyre növekvő gyorsasággal szemünk előtt megy végbe, nyilván szintén történelem"^{2/} írta Lenin.

A "Történelem. Történeti tudományok" szak szerkezete és bontása olyan legyen, hogy segítséget nyújtson az olvasónak a társadalmi élet konkrét jelenségeinek tanulmányozásához, azok minden sokrétűségében togye lehetővé az általános történeti törvényszerűségek feltárását, az egyes történeti események és folyamatok sajátos jellemvonásainak a történeti források alapján való rekonstrukcióját. E cél eléréséhez a "Történelem" szakba széles arányokban bele kell foglalni az irodalmi források minden fajtáját, köztük a publicisztikát, és ki kell dolgozni a speciális alosztások olyan rendszerét, amely lehetővé teszi, hogy az egyes társadalmi-gazdasági formációk anyagát egységesen rendezzük el, kiindulva az alaptól s eljutva a felépítményhez. Meg kell jegyeznünk, hogy a Lenin Könyvtár tudományos dolgozóinak sokéves kutatás alapján, az óriási és tartalmára nézve sokrétű irodalom tanulmányozása révén sikerült ennek a felettebb bonyolult feladatnak a helyes megoldását megtalálniuk. A "Történelem. Történeti tudományok" szak részére kidolgozott táblázatokat sok tudományos könyvtár /Állami Nyilvános Történeti Könyvtár, a Moszkvai Állami Egyetem Tudományos Könyvtára, Állami Nyilvános Szaltükov-Sesedrin Tudományos Könyvtár, stb./ helyesen találta, és a gyakorlatban is alkalmazza. Sem a fentemlített könyvtárak, sem a Lenin Könyvtár katalógusában nincsen "Politika" szak.

A "Történelem. Történeti tudományok" szak tematikája és felépítése, valamint a könyvtári osztályozás "Állam és jog" szakja, amely azokat a tudományokat egyesíti, amelyeknek tárgya a társadalom politikai és jogi felépítményének tanulmányozása, tág lehetőséget nyújt, véleményünk szerint, az állam és jog elméletének és történetének bemutatására, felelőlegessé teszi a könyvtári osztályozásban a "Politika. Társadalmi élet" szakot. Ez a szak már azért is mesterséges képződmény volt, mert a szovjet valóságban nincsenek tudományágazatok, vagy tudománycsoportok "Politikai tudományok" elnevezéssel, s a politikai tudományoknak sem egyetemi intézetei, sem tanszékei nincsenek. A politikai tudományok hiánya nem véletlen, a politika lényegének marxista-leninista felfogása magyarázza meg, miért.

Széles körben ismert Lenin meghatározása: "A politika koncentrált gazdaság", ami rámutat arra, milyen szoros kapcsolatban van a politika a gazdasággal, s hogy a politika egy bizonyos osztály gazdasági érdekeinek a kifejezése. A politikai felvilágosító irodák összeszovszországi értekezletén 1920-ban Lenin megvilágította, hogy mi a Szovjet állam és a kommunista párt politikája abban a korszakban; ennek során így határozta meg a politikát: "A politika harc az osztályok között, a politika a felszabadulásért a világ burzsoáziája ellen harcoló proletariátus magatartása."^{3/} De e harc során, mondja Lenin, a kérdés két oldala válik külön. Egyrészt a szovjet hatalom megsemmisítésére törv burzsoá kísérletek elfojtása, másrészt az építés feladata, a "gaz-

^{1/} Lenin: Művei. 8.köt. Bp. 1954. 94.lap.

^{2/} Lenin: Művei. 3.köt. Bp. 1956. 645.lap.

^{3/} Lenin: Művei. 31.köt. Bp. 1951. 382.lap.

daság politikája", amint azt Lenin nevezi. Együttal azonban azt is hangsúlyozza, hogy a forradalom győzelme után a második feladat a fontosabb: "Legfőbb politikáinknak most az állam építésének kell lennie; több gabonát kell begyűjtenünk, több szénét kell termelnünk, el kell döntenünk, hogyan használjuk fel jobban ezt a gabonát és szénét, hogy ne legyenek éhezők, - ez a mi politikánk.^{1/} Leninnek számos más, a politika lényegét magyarázó kijelentését lehetne idézni. Valamennyi arról tanuskodik, hogy politikán az államhatalom vagy egy politikai párt tevékenységének fő irányát értjük, olyan tevékenységet, amelyek az osztályok, pártok, nemzetek és államok közötti kapcsolatra irányulnak. Lenin rámutat arra, hogy a politikának mindig konkrét történeti tartalma van, mivel a kor viszonyainak összefüggéseiből születik és táplálkozik. Óv attól, hogy a politikába a viszonyoknak csak egyik csoportját foglaljuk bele, a másikat nem. Így például rámutat arra, hogy az imperializmus korának politikájához hozzátartozik mind a hatalmak két csoportjának a harca, mind a nemzeti elnyomás elleni harc politikája,^{2/} mind pedig a proletáriátus harcának politikája a burzsoázia ellen.

Leninnél arra vonatkozóan is találunk utmutatásokat, mit tartunk fontosnak a politikában. Az egész politika alapvető, lényeges kérdése az állam kérdése.^{3/}

A politika az államok és politikai pártok tevékenységének fő iránya, miközben e tevékenység - a különböző korokban - átfogja az osztályok, nemzetek és államok közötti kapcsolatokat teljességét. S a politikát mint ilyent a történelemmel kell tanulmányoznia, mégpedig nem elszigetelve, hanem a legszorosabb kapcsolatban a gazdasági alappal és az ideológiai felépítménnyel. Ugyanekkor a politika gyökeres, alapvető és leglényegesebb kérdése - vagyis az államról és az államhatalom szervezetről szóló kérdés - ezenfelül tárgya a jogi tudományoknak is. Ezért nincs elméleti alapja és gyakorlati haszna annak, hogy a szovjet könyvtári osztályozásba egy "Politika. Társadalmi élet" című szakot illesszünk. Az ilyen szak azt kívánná, hogy óriási anyag gyűljék benne össze az osztályharorról, minden idők és minden nemzet államának és politikai pártjainak tevékenységéről, vagyis időrendi és földrajzi bontást kívánná meg. Eredményképpen a "Történelem. Történeti tudományok" szak hiányos változata állana elő, amelyből hiányoznák az egész társadalmi-gazdasági történet és művelődéstörténet. Véleményünk szerint a "Politika" szakot ki kell hagyni a könyvtári osztályozás főosztályai közül.

Sajnos az e kérdésben felmerült nézeteltérések komolyan akadályozták a könyvtári osztályozás végleges megfogalmazását. Ezzel kapcsolatban néhány szót kell szólnunk a kérdés történetéről is. Az a gondolat, hogy legyen "Politika. Társadalmi élet" című szak is a könyvtári osztályozásban, nem azok között a gyakorlati szakemberek között merült fel, akik a társadalomtudományi irodalmat szakozzák és osztályozási táblázatainak kidolgozásával foglalkoznak. Sem a Lenin Könyvtár 1919 óta fennálló általános szakkatalógusában, sem a később felállított olvasói szakkatalógusokban nincsen "Politika" szak. Társadalomtudomá-

1/ Lenin: Művei. 31.köt. Bp. 1951. 383.lap.

2/ Lenin: Művei. 23.köt. Bp. 1951. 76.lap.

3/ Lenin: Művei. 29.köt. Bp. 1953. 481.lap.

nyi könyvek szakozása nap mint nap folyik a könyvtárban, és a szak hiánya semmi nehézséget nem jelent: 1953-ig senki sem foglalkozott a könyvtárban a "Politika" főosztály felállításával. Csak 1953-ban O. P. Teszlenko javaslatára iktatta be az igazgatóság a "Politika" szakot az osztályozási tervezetbe, bár a könyvtár sok tudományos dolgozója határozottan tiltakozott ellene.

1954-ben Teszlenko közölte és indokolta az osztályozás főosztályait és köztük volt a "Politika" szak is.^{1/} Bemutatott elgondolása ellentmondásos, nem mondja meg, hogy mi a politika lényege, mik a kapcsolatai a társadalmi tudományokkal. De be szeretné bizonyítani, hogy a politika önálló tudomány, mégpedig olyan tudomány, amelynek tárgyát más tudományok nem foglalhatják magukba. Ehhez Lenint idézi, de anélkül hogy megmondaná mire vonatkoztak Lenin szavai: "A politika tudomány és művészet". Ezt Lenin a "Baloldaliság a kommunizmus gyermekbetegsége" című munkájában írja azzal kapcsolatban, hogy a kommunisták képviselőinek részt kell venniük a burzsoá parlamentekben. Bebizonyítja, hogy e célból a proletáriátusnak "ki kell termelnie saját proletár osztálypolitikáit", mégpedig olyanokat, akik nem rosszabbak a burzsoá politikusoknál."^{2/}

Idézett cikkében Teszlenko a politikát mint a tömegek vezetésének tudományát, mint a munkásosztály pártjának politikai stratégiáját és taktikáját határozza meg. A Lenin Könyvtár 1955. július 21.-i értekezletén viszont a politikáról már nem mint tudományról, hanem mint a társadalmi élet meghatározott nézőpontjáról beszélt: "Csak az egyik aspektust vesszük alapul, a politikát, a politikai tanokat, a politikai szervezeteket, a politikai eszméket és abból olyan osztályozási csoportot alkotunk, amely megfelel a társadalmi élet egy meghatározott területének". Arról a tényről is beszél, hogy "a politikai viszonyok, eszmék, szervezetek léte, amiről a bőséges politikai irodalom szól, közvetlenül jutnak a szovjet olvasó tudomására és nem közvetve a történeti tudományok közvetítésével". Vajon nem túl ködösek és elvontak ezek a meghatározások? Vegyük például ezt a kifejezést "politikai aspektus". Nehéz volna a társadalmi életben olyan területet találni, amelyet ne lehetne politikai szemszögből vizsgálni, de éppúgy nincs olyan tudomány, természettudomány se, amelyben a politika, az uralkodó osztály világnézete ne tükröződnék.

Nem elégitenek ki azok a magyarázatok sem, amelyekkel Teszlenko a "Politika, Társadalmi élet" szaknak a "Történelem. Történeti tudományok" és az "Állam és jog" szakoktól való elhatárolását indokolja. A "Politika. Társadalmi élet" szak tematikáját tárgyalva számos új érvet sorol fel: egyrészt, hogy külön kell választani a politikai és a jogi felépítményt, másrészt, hogy célszerű az állam tevékenységét két részre osztani, mivel az egyik rész beleillik a jogba, de a másik nem; innen ered az a javaslata, hogy a szovjetekről szóló egész irodalmat át kell vinni a "Politika" szakba. Hasonló elvont elmélkedésre alapozza Teszlenko a "Politika" és a "Történelem" szak tematikájának el-

1/ Teszlenko, O. P.: A szovjet könyvtári osztályozás tervezete. /Alapelvek és főbb osztályok. = Könyvtári Tájékoztató. 1955. 1.sz. 10-12.l.

2/ Lenin: Művei. 31.köt. Bp. 1951. 70.lap.

határolását. Ennek eredményeképpen a nemzetközi kapcsolatok, valamennyi ország külpolitikája a "Politika" szakba tartozik, de a háborúk, amelyek ennek a külpolitikának a következményei, már a "Történelem" szakban maradnak. Részletesen kitérni ezekre és a hasonló érvekre szükség-telen.

Szóljunk néhány szót magáról a "Politika. Társadalmi élet" szakról. 1954. évi cikkében maga Teszlenko kijelenti, hogy a szak szerkezete nem tökéletes. Azóta két év is eltelt, de a szaknak még mindig nem sikerült kielégítő szerkezetet adni. Ez pedig azért történt, mert egyáltalán hibás a gondolat, hogy ilyen szak legyen a könyvtári osztályozásban.

A "Politika. Társadalmi élet" szak körüli vitákban felvetődött egy igen fontos kérdés, amelynek önálló jelentősége van és külön tárgyalást igényel, - és ez a Szovjetunió Kommunista Pártjáról szóló irodalom helye a könyvtári osztályozásban. Helyes megoldásának elméleti alapja a munkáspártjáról szóló marxista-leninista tanítás. A párt sokoldalú szervező és ideológiai munkája, a munka formái és módszerei mélyreható tanulmányozást és általánosítást igényelnek. A párt elméletének és történetének problémái, a pártépítés problémái önálló tudományos kutatás tárgyai, és így az "SZKP története" a történettudomány önálló diszciplínája. Bőséges irodalom jelenik meg, amit a párt-szervezők, propagandisták és agitátorok részére adnak ki, és ezeknek is tükröződnie kell a szakkatalógusban. Mindez szükségessé teszi, hogy a Szovjetunió Kommunista Pártjáról szóló irodalmat önálló komplex alszakként különválasszuk. Szerintünk a leghelyesebb, ha ezt az alszakot a "Történelem. Történeti tudományok" szakba osztjuk be.

A pártjáról szóló marxista-leninista tanítás világjelentőségű. Ennek alapján keletkeznek és működnek valamennyi ország kommunista és munkáspártjai. Mégse volna helyes, ha minden kommunista és munkáspártjáról szóló irodalmat egyetlen általános szakban egyesítenénk, amint azt a könyvtári osztályozás tervezete teszi. Az egyes kommunista pártok szervező és ideológiai munkájának tanulmányozása és általánosítása csak a nemzeti sajtóságok és feltételek figyelembevételével lehetséges. Ezért úgy gondoljuk, hogy ezt az irodalmat a "Történelem. Történettudományok" szakba, ahhoz az országhoz és abba a korszakba kell sorolni, amelyre vonatkoznak.

Ugyanígy kell megoldani a könyvtári osztályozásban a dolgozók társadalmi szervezeteinek, a Komszomolnak, más országok kommunista és demokratikus ifjúsági szervezeteinek, a Szovjetunió szakszervezeteinek és más országok szakszervezeteinek irodalmáról ill. annak besorolásáról szóló kérdést is.

A könyvtári osztályozásnak megvannak a maga sajátosságai. Nem azonos a tudományok osztályozásával. Ezt a tételt, amelyet Teszlenko hirdet, ma minden szakos elfogadja. A modern könyvtártudomány számos eljárást dolgozott ki (általános közös alosztások, kölcsönös hivatkozások, módszertani útmutatás az olvasó részére stb.), amelyek lehetővé teszik, hogy a szakkatalógust a könyvek osztályozási sajátosságainak figyelembevételével építsük fel. De teljesen helytelen, ha elszakadunk a tudományok dialektikus materialista osztályozásának elveitől, ha tul-

sok esetben engedünk meg u.n. feltételes megoldásokat, ami odáig is mehet, hogy olyan tudományokat, ill. tudományágat emelünk ki az osztályozásban, ami a reális valóságban nem is létezik.

Az egységes módszertani alapot a különböző könyvtártípusok számára kidolgozandó változások összeállításakor is meg kell tartanunk. Különösen a közművelődési könyvtáraknál nem szabad "Politika. Társadalmi élet" szakot alkotnunk, hiszen az itt is félreértésre adhat okot, bonyolítja az osztályozás menetét, sok-sok könyv átrakását /és következőképp átjelzetelését/ követeli meg ebből a szakból a "Történelem. Történeti tudományok" szakba. /A kérdés történetivé válásakor kerülnének u.i. át a könyvek a Politika szakból a "Történelem szakba. - Ford./ Ha a "Történelem" szakot helyesen építjük fel, és felhasználjuk azokat az eljárásokat, amelyeket a Lenin Könyvtár általános szakkatalógusának történeti csoportja dolgozott ki, lehetséges lesz, hogy a modern korra vonatkozó időszerű politikai irodalmat is a "Történelem" szakon belül helyezhessük el.

Elkerülhetetlenül szükséges a felvetett módszertani kérdések végleges tisztázása és a döntés meghozatala. 1955-1956-ban, kétéves megszakítás után ismét megindult valamennyi szak táblázatainak javítása és továbbfejlesztése. Különösen sok a tennivaló a társadalmi tudományok csoportjánál a XX. párvkongresszus határozatainak figyelembevételével. A könyvtár terve szerint 1956 végére el kellett volna készülniök az egyes szakok táblázatainak, jóvá is kellett volna azokat hagyni, de a főosztályok sorrendjének kérdése még nem dönt el. Ez az állapot nyugtalanságra ad okot. Ezért tartjuk rendkívül hasznosnak, hogy a "Szovetszkaja Bibliografija" hasábjain megvitassuk a tudományok osztályozásának kérdéseit és annak vetületét a könyvtári osztályozásban.

= Szovetszkaja Bibliografija, 1957. 45.vúp. 17-30.1.

---

*A Könyvtári Tájékoztató következő számában közöljük O. P. Teszenko "A "Politika" szak a szovjet könyvtári osztályozásban" c. cikkét. -
A Szerkesztőség.

Cain, J.:

A BIBLIOGRÁFIAI ÉS DOKUMENTÁCIÓS SZOLGÁLAT FEJLŐDÉSE AZ UTOLSÓ
TIZ ÉVBEN

Az Unesco - akárcsak 1939 előtt az Institut international de coopération intellectuelle /Szellemi Együttműködés Nemzetközi Intézete/ - a bibliográfia fontosságát alapítása óta elismeri. A bibliográfia problémái szükségképpen az Unesco-ra tartoznak. Az 1945-ben kelt Alapokmány leszögezi, hogy az Unesco támogatja "a szellemi tevékenység minden ágazatában a nemzetek közötti együttműködést és a közleményeknek... és egyéb tájékoztató adatoknak nemzetközi cseréjét", s "a nemzetközi együttműködés bevált módszerei által megkönnyíti, hogy az összes népek hozzájussanak egymás kiadványához".

A bibliográfia - a tudományos kutatás segédeszköze

Az "Összes népek kiadványai" a bibliográfiák útján válnak ismertté. Ez az oka annak, hogy a bibliográfiák jelentősége egyre növekszik. Felhasználásuk ma már nem csupán a művelt emberek és a tudósok kis körére szorítkozik. Minden emberi tevékenységnek szüksége van megbízható dokumentációra. A dokumentációt többé nem nélkülözhetik a laboratóriumok, az üzemek, a nagy vállalatok, a napilapok szerkesztőségei. Az állandó fejlődésben levő technikának arra az irodalomra van szüksége, amely saját szakterületén addig nyomtatásban megjelent; az ilyenirányú szükségleteket tehát gyorsan, szinte azonnal ki kell elégíteni. A bibliográfia valamennyi tudományág segédeszköze, sőt, olykor már szinte segédtudománynak tekinthető. A bibliográfia Mlle L. N. Malclès egyik szerencsés megfogalmazása szerint "olyan kutató- és tájékoztató eszköz, amely képes - valahányszor csak szükségesnek mutatkozik - az emberi elme minden termékét felidézni, akár a legtávolabbi múlt, akár a legközelebbi jelen köréből." A "felidézésnek és terjesztésnek ez a két-ségbevonhatatlan ereje" teszi olyan értékké.

Sehol sincs a koordinálásra oly nagy szükség, mint a bibliográfia területén. A nyomtatásban közzétett anyag terjedelme olyan nagy és olyan sokféle, hogy lehetetlen lenne eligazodni benne olyan munkaeszközök nélkül, mint amilyen a bibliográfia, - az általános és szakbibliográfia. A bibliográfiák olyan nagyszámúak és sokfélék, hogy rendszeresen kell velük foglalkozni, ha haszonnal akarjuk őket alkalmazni.

^{1/} 1948. évi XL. törvénycikk 2.§.2.c.pontja, /Megjelent az "1948. év hatályos jogszabályai" c. gyűjtemény 85.lapján./

Természetesen mindig voltak bibliográfusok, illetve olyan tudósok, akik vagy saját használatukra, vagy más tudósok céljaira a nyelv, a megjelenés földrajzi helye, a tárgy, a történet vagy valamilyen más szempont szerint jegyzéket állítottak össze a kiadványokról. Ahogy Th. Besterman Débuts de la bibliographie méthodique /A rendszeres bibliográfia kezdetei/^{1/} című munkájában megállapítja, bibliográfiák már a kéziratok korában is voltak, de csak a könyvnyomtatás feltalálásával kezdtek az első rövid összeállításokból fokról-fokra kialakulni, hogy mind szükségesebbé és szükségesebbé, később pedig egyenesen nélkülözhetlenné váljanak. Th. Besterman World bibliography of bibliographies /A bibliográfiák világbibliográfiája/- című művének 1954-1956-ban megjelent 3. kiadása több, mint 80.000 szoros értelemben vett bibliográfiát sorol fel. Az a tény, hogy a bibliográfiák száma négy évszázad óta egyre rohamosabban szaporodik, magában véve nem biztató jelenség; sőt, ezzel kapcsolatban éppen ellenkezően szomorú következtetéseket kellene levonnunk. Ezt juttatta néhány évvel ezelőtt kifejezésre két francia bibliográfus, néhai Pierre Caron és Marc Jaryc az Encyclopédie française XVIII., "La Civilisation écrite" /Az írott civilizáció/- c. kötetében: "A bibliográfia, akárcsak az irodalom, ma már végtelen, mint az óceán. Nagyon helyénvaló lenne ezen a területen a malthusianismust alkalmazni, s elvenni a kedvét az olyan egyéneknek a bibliográfiák gyártásától, akik mások írásműveinek gépies regisztrálásában szerzik meg azt a szellemi kielégülést, amíhez eredeti kutatás alapján sohasem juthatnánk el."

A bibliográfiai tevékenységnek ez a roppant nagy mérete, amely még azokat is megfélemlíti, akik pedig egyébként otthonosan mozognak ezen a területen, részben azzal magyarázható, hogy a bibliográfia anyagaként a könyvön kívül cikkek és mindenfajta egyéb írástermékek is szerepelnek. Különösen nagy helyet foglalnak el a folyóiratokban megjelent cikkek. Ha meggondoljuk, hogy a World list of scientific periodicals /Tudományos Folyóiratok Világjegyzéke/ 1952.-i kiadása több, mint 50.000 címet sorol fel, akkor el tudjuk képzelni, hány cikk feldolgozására kerülhetett sor, akár pusztán "megemlítés" céljából, akár többé-kevésbé részletes, annotált ismertetés végett, - nem számítva azokat a sokszorosított kiadványokat, amelyekről a későbbiek során lesz majd szó, s amelyek közül egyesek levéltári dokumentumoknak tekinthetők.

Nincs módunk rá, hogy ehelyütt a szellemi termékeknek mindazon különböző fajtáját felsoroljuk, amelynek számbavétele szükségesnek mutatkozik. Van már nemzetközi kartográfiai bibliográfia, és vannak különféle ikonográfiai bibliográfiák is. Számítani lehet a különféle képek, - mind álló, mind pedig mozgóképek - továbbá hanglemezek és mindenfajta egyéb hang-dokumentumok jegyzékbevételének fellendülésére is. A bibliográfia jövőjének távlatai valóban mérhetetlenek. Ez is magyarázatul szolgálhat annak, miért kell készítésében olyan pontosan le rögzített rend és határozott módszer szerint eljárni, - mint amilyen rend és módszer megállapítása az Unesco egyik feladatát képezte.

^{1/} Th. Besterman. Débuts de la bibliographie méthodique. Paris, La Palme, 1950. 99 lap.

Nemzetközi Bibliográfiai Tanácsadó Bizottság. /Le comité consultatif international de bibliographie. / International Advisory Committee on Bibliography. /

Az Unesco tevékenységének minden mozzanatát nem áll módunkban felsorolni a bibliográfia ezen területén. Ha teljességre törekednénk, hivatkoznunk kellene mindazokra a közgyűlésekre, amelyek 1946 óta egymást követték és különös nyomatékkal azt a határozatot kellene kiemelnünk, amelyet 1950-ben a Firenze-i értekezleten hoztak. Ugyanigy fel kellene sorolnunk mindazt a számtalan határozatot is, amelyet a Kulturális Tevékenységek Főosztályának Könyvtári Osztálya hozott. Erre az osztályra nehezedett ugyanis az ilyen jellegű problémák megoldásának feladata s az Unesco székhelyén egymást követő szakbizottságok munkájának előkészítése; az így hozott határozatok, mivel alapos vizsgálódások adataira támaszkodva jöttek létre, maradandó értékűek. Idevágó jelentéseket a Library of Congress in Washington /Washingtoni Kongresszusi Könyvtár/ készített; ennek vezetője akkor Mr. Luther Evans volt, - a jelentést azonban 1949-ben már Mr. Verner W. Clapp nyújtotta be. A bibliográfiai tájékoztató szolgálat javításának tárgyában 1950 november 7-10.-e között Párisban megtartott értekezlet eredményeképpen került sor a Comité consultatif international de bibliographie /International Advisory Committee on Bibliography - Nemzetközi Bibliográfiai Tanácsadó Bizottság/ felállítására.

Tul korai lenne még ennek a tizenegy különböző nemzetiségű taggal bíró bizottságnak munkájáról véleményt mondani. Javasatai alapján igen különféle feladatokat hajtottak végre. Ez alkalommal mindössze a Latin-Amerikában megjelenő folyóiratok jegyzékének és több ázsiai ország hasonló jegyzékeinek megemlítésére szorítkozunk. Tapasztalatokkal bíró bibliográfusokkal, kérdőívek adatai alapján, minden évben jelentést is készíthetett a bizottság a világ bibliográfiai tájékoztató szolgálatának állásáról. /Les Services bibliographiques dans le monde/. Az első két ilyen jelentést Mile Malclée, - a harmadikat pedig M. R. L. Collison állította össze. Az első kettő a Manuels bibliographiques de l'Unesco /Az Unesco Bibliográfiai Kézikönyvel/ c. sorozatban jelent meg, ezt a sorozatot 1953-ban M. K. Larsen: "Services bibliographiques nationaux" /Nemzeti Bibliográfiai Szolgálat/ című kézikönyvével indítottak meg; később szükségessé vált ezen munka arab nyelven történő kiadása is, Caíróban.

A bizottság figyelme természetesen különösképpen a tagállamok megsegítésére irányul. Ez a támogatás egyébként az 1954-ben Montevideóban tartott közgyűlés óta az Unesco programja egyik fontos részének tekinthető. A technikai segítségnyújtás programjának végrehajtása terén néhány év óta szerzett tapasztalatok ilyen tekintetben nagyon értékeseknek mondhatók. Nagyon eredményesnek bizonyult ez mind a bibliográfia, mind pedig a könyvtárak szervezete tekintetében több országban, így Törökországban /M. H. F. Raux-nak, a párisi Bibliothèque Nationale könyvtárosának megbízatása/, - Iránban /M. J. Stummvoll-nak, a bécsi Staatsbibliothek igazgatójának megbízatása/ és Szíriában /M. P. Bourgeois-nak, a berni Bibliothèque Nationale igazgatójának megbízatása/. Tovább folyik ez a segítségnyújtás Indonéziában M. A. C. W. Dunningham /Új Zéland/ irányítása alatt, - s Izraelben, ahol M. L. Carnovsky /Chicago/ a nemzeti könyvtárosképző iskola létesíté-

sének gondolatát vitte sikerre. Végül elismeréssel kell megemlékeznünk azokról az eredményekről, amelyeket több fontos tudományos és műszaki dokumentációs nemzeti központ ezen a területen, de különösen a folyóiratok feldolgozása terén, elért; elsősorban gondolunk ezzel kapcsolatban az Egyiptomban s Indiában, Mexikóban és Jugoszláviában már régebben felállított központokra.

Az Unesco-ra nagy feladat vár annak biztosítása tekintetében, hogy egyes országokban világos kép alakuljon ki ebben a kérdésben: mi is a tennivaló a bibliográfia és a dokumentáció terén? Ilyen irányu szükségleteikkel ugyanis még néhány évvel ezelőtt nem voltak ezek az országok tisztában. Elnyervén azonban függetlenségüket, nemzeti öntudatra ébredve, s arra törekedve, hogy ezt az öntudatot - bármily alakban megjelenő kiadványok útján - erőteljesen kifejezésre is juttassák, rájöttek arra, hogy a szellemi termékek terén rendet kell teremteniük. Szívesen fogadva tehát a szakértőkként hozzájuk küldött külföldieket, megszívlelik az alapvetés munkájára, s legelsősorban a nemzeti bibliográfia felállítására vonatkozó javaslataikat. A Tanácsadó Bizottság ilyen vonatkozásban igen fontos előterjesztéseket tesz; ezek máris sok szép eredménnyel jártak; még további eredmények várhatók a nemzeti bibliográfiai csoportok felállítása /- csak az 1955.-i év folyamán hét ilyen csoport alakítására kerül sor/ s a vezérigazgató által hivatalosan kinevezendő levelező tagok kijelölése útján.

Az ily módon fokozatosan megalakuló nemzeti bibliográfiai központok igen gyakran csak korlátolt tevékenységet folytatnak; akadnak azonban közülük olyanok is, amelyek erőteljes fejlődésnek indultak. Szabad lesz talán példaként idéznünk a Francia Nemzeti Bizottság működését, amely a kurrens szakbibliográfiákkal kapcsolatban folytatott vizsgálódást. Ebből a célból könyvtárosokon kívül bizonyos számú olyan szaktudóst is egybehívott, akik kutatásuk területén érdeklődést tanúsítanak a bibliográfia kérdései iránt. A vizsgálat lefolyásáról 1953-ban beszámolót tett közzé. Sikerült ily módon bizonyos hiányosságokat napvilágra hozni. A vizsgálat, amelyet folytatni fognak, s amelynek eredményeit közzé fogják tenni, hasznos következtetések levonását teszi lehetővé. Idézzük ezenkívül az Agrupación Bibliográfica Cubana /Kubai Bibliográfiai Csoport/ munkásságát, amely 1955-ben a Közép-Amerika és az Antillák bibliográfusainak összejuvételét rendezte meg; ezen a résztvevő államok nemzeti bibliográfiai kiadását határozták el.

Az Unesco nemzetközi bibliográfiai

Az Unesco minden egyes osztálya folytat bizonyos mérvű bibliográfiai tevékenységet. 1949-ben az exakt- és a természettudományok főosztálya /Département des sciences exactes et naturelles/ tartott értekezletet. Ez az értekezlet határozta meg azokat a feladatokat, amelyeket azóta a Comité consultatif international pour la documentation et la terminologie dans les sciences pures et appliquées /Tiszta és Alkalmazott Tudományok Dokumentációjának és Terminológiájának Tanácsadó Bizottsága/ és a Conseil des organisations internationales des sciences médicales /Orvostudományok Nemzetközi Szervezeteinek Tanácsa/ végez.

A Département des sciences sociales /Társadalomtudományi Főosztály/ 1950-ben felállította a Comité international pour la documentation des sciences sociales /Társadalomtudományok Dokumentációjának Nemzetközi Bizottságá/-t. Ez a bizottság hatalmas program végrehajtását irányítja. A program keretébe tartozik egy egész sor /politikai, gazdaságtani, szociológiai, kultur-, antropológiai/ bibliográfia, - a jogi dokumentáció forrásainak katalógusa, - a társadalomtudományok körébe vágó szakfolyóiratok világjegyzéke, s végül olyan retrospektív bibliográfiák, amelyek az 1945-1955 közötti időben Dél-Ázsiában és Közép-Keleten jelentek meg: mindmégannyi olyan vállalkozás, amelyek kiegészítésére igen kívánatos volna a hivatalos kiadványok bibliográfiájának megjelenése is. Ilyen vonatkozásban olyan tudományágak vannak érdekelve, amelyeket eddig elhanyagoltak; ez magyarázza meg azt is, miért törekedett közvetlenül az Unesco ezen a területen eredmény felmutatására.

Ezzel ellentétben az Unesco a Conseil international de la philosophie et des sciences humaines /A Filozófia és a Humán Tudományok Nemzetközi Tanácsá/-ra bízta annak a feladatnak a végzését, hogy az Unesco anyagi támogatásával a legkülönbözőbb olyan bibliográfiák közvételét segítse elő, amelyek közül sok már régtől fogva megvolt; ezek a bibliográfiák a klasszika-filológia, a történelem, a művészet-történet, a vallástörténet, a filozófia, a nyelvészet, az etnológia, az egyiptológia, s még más szaktudományok irodalmát tartalmazták. Van azonban olyan tudományágak is, amelyeknek nincs még nemzetközi bibliográfiája. Sok ugynevezett nemzetközi bibliográfiáról viszont több esetben sajnálattal kell megállapítani, hogy tulajdonképpen nem tekinthetők nemzetközieseknek, mivel különböző - legelsősorban nyelvi - okoknál fogva egyetlen ország, illetve valamely országcsoport kiadványait veszik csak figyelembe.

Valójában kevés olyan bibliográfia van, amelynek elindítása, majd elkészítése világviszonylatban történik. Az európai bibliográfiák nem adnak elég teret a távolabbi országok, mégpedig nemcsak az Amerikai Egyesült Államok és Dél-Amerika, hanem a Kelet és Távol-Kelet országai természetének felvételére sem. Az új nemzeti bibliográfiák és a folyóiratok tájegységek szerint készült jegyzékeinek megjelenése azonban javulást hozhat ezen a téren. De ugyanakkor tisztában kell lennünk azzal is, hogy a bibliográfiák területének kibővítése általában felveti a szabványosításnak, különösen pedig a névátírás, az átírás és a referátum-készítés szabványosításának kényes kérdéseit is. A soknyelvű szótárak ugyanis, amelyek a tudományos és műszaki terminus technicus-ok többnyelvű fordítását adják, igen gyakran egyáltalában nem mondhatók tökéleteseknek. Új munkaeszközöket kell tehát teremtenünk, ha azt akarjuk, hogy a bibliográfiai munka valóban nemzetközi arányokban bontakozzék ki.

Az Unesco először természetesen azokat a bibliográfiákat akarta tökéletesebbé tenni, amelyeknek közvételére vagy közvetlenül tőle, vagy közvetve az ő támogatásával működő szervezettől történt. A Tanácsadó Bizottság azért 1954-ben ezen kérdés kivizsgálását kérte. Ennek elvégzésére az Oslo-i Királyi Egyetemi Könyvtárral - melynek igazgatója M. H. Tvetenæs, - szerződéses megállapodást kötött.

Ugyanakkor a Bizottság arra is javaslatot tett, kérjék fel M. J. Moyriat-t olyan összesítő jelentés elkészítésére, amely a nemzetközi bibliográfiák szerkesztésére vonatkozó szabályokat és eljárásokat tartalmazza. Vigyázni kell azonban ezzel kapcsolatban arra, hogy túl ne lőjjenek a célon. Mert bár kétségtelen, hogy a tulságos eltérések veszélyt rejtenek magukban, viszont ugyanakkor a minden áron való egységre törekvés elapaszthatja az ilyen jellegű munkák forrását. Igaz, azok az igen gyakran kiváló szakemberek, akik ezzel a munkával foglalkoznak, egyébként sem hagynák magukat szűk keretek között mozgó szabályoknak alávetni. Ki-ki olyan eljárást alkalmaz tehát, amelyik megítélése szerint a saját tudományágának legjobban megfelel. Ezt a kérdést aszerint kell elbírálnunk, hogy milyen színvonalon folyik az anyag feldolgozása és közzététele, - el kell fogadnunk a benne mutatkozó, valójában talán kívánatosnak is tartható sokféleséget. Tartózkodnunk kell a túlzott következetesség alkalmazásától, sőt el kell fogadnunk bizonyos esetekben a feleslegesnek látszó ismétlődéseket is, mert az ilyenek általában véve elkerülhetetlenek. Igen sok tudományág egymással való egybefonódása, az a különböző jellegű érdeklődés, amelyet a különböző területen működő kutatók ugyanazon - például eseménnyel vagy valamely jelenség leírásával foglalkozó - cikk iránt tanúsítanak, érthetővé teszi számunkra, hogy ugyanazt a folyóiratot akár egyidejűleg, akár egymást követő időpontokban több bibliográfiában is feldolgozhatják. Ha bizonyos esetekben mégis szükségesnek látszik a helyreigazítás, akkor az kellő mértéktartással és okosan történjék; csak javaslatokat szabad tennünk, nem pedig kategórikus előírásokat adnunk, figyelemmel kell lennünk a bibliográfiát felhasználó személyek különböző csoportjaira, javaslataira és bírálataira is.

Új módszerek és technikai eljárások

A Tanácsadó Bizottság tevékenysége azonban nem merül ki ilyen javaslatok megtételében, e fajta vizsgálódások lefolytatásában, vagy a szerződéses megállapodás értelmében elvégzendő munkák programjának megállapításában. Sokkal szélesebbkörű és kétségtelenül termékenyebb munkaterület is kínálkozik számára: az újabb bibliográfiai módszerek és technikai eljárások alkalmazása. Az exakt és természettudományok osztálya már tanulmányozza a gépi szelektálás eljárásait, amely lyuk-kártyák és elektronikus gépek alkalmazásán alapszik. A Titkárság jelentések készítését rendszeresítette, az anyagnak az indexelés, osztályozás, vagy dokumentáció szelektorok útján végbemenő különféle feltárási és azonosítási eljárásairól. Ezek az eljárások alkalmazhatók lennének mind a sima /annotálás nélküli/, mind pedig az annotált bibliográfiákhoz. De számolhatunk ezen eljárások egyéb tudományágak terén való alkalmazásával is. Egy kiváló tudós, M. Henri Seyrig, a Beyruth-i Francia Archeológiai Intézet igazgatója például bemutatta azt a mechanizált cédlakatalógust, amelyet M. Carbin erre a speciális tárgyra készített: L'Outillage en métal de l'âge de bronze, dans la région comprise entre les Balkans et l'Inde /A bronzkor fémszerszámai a Balkán és India területén/. M. Carbin eljárásáról egy évvel ezelőtt a Diogenes-ben megjelent cikkében számolt be. Kiválasztó jelzetrendszert dolgoztak ki a második évezred kerámiajára, diszitőművészetére és gliptikájára. M. Seyrig a Centre national de la recherche scientifique /Tudományos

Kutatás Nemzeti Központja/ támogatásában részesült, ugyanakkor "amikor pedig sok ókori tudománnyal foglalkozó tudós továbbra is tartózkodó magatartást tanusított, - mintha bizony a tájékozódás gépi uton való megszerzése, a kiváló és szintetizáló képesség háttérbe szorításának kockázatával járna", vagy mintha, teszi hozzá, "azon törtük volna a fejünket, hogyan lehetne az emberi agyat cédula-katalógusokkal pótolni". M. Seyrig-nak igaza van: a bibliográfiáknak szabad is és kell is ezeket az új eszközöket felhasználniuk.

Végeredményben ez a helyzet: ha a gépek lehetővé teszik is számunkra, hogy szinte tökéletes kikeresést és meghatározott koordinált fogalmak szerinti pontos kutatást végezhessünk, - az igazi bibliográfiai munka mégis bizonyos kiválogatási elvet feltételez, - s a művellet lényegesebb részét mindig ez fogja jelenteni. Összegyűjthetjük ugyanis a bibliográfiai adatok akármilyen nagy tömegét, mégis, bármily jó osztályozást és bármily módszeres elrendezést végezzenek is rajta a "gondolkodó" gépek, mindig csak nyers eredményt adnak; szigorú válogatási elvre van tehát szükség, ha nem akarjuk, hogy megismétlődjenek - bár egészen más síkon - azok a hibák, amelyeket a múltban kifogásoltak, amikor is a bibliográfiák készítői a cédulákat csaknem taláalomra halmozták össze.

A nem állami szervekkel való együttműködés

Az ilyen jellegű problémákat az Unesco a Hágában székelő Fédération internationale de documentationnal /F.I.D./ karöltve tanulmányozta. A F.I.D. már hozzáfogott az Index bibliographicus új kiadásának elkészítéséhez. Ezen nem szabad csodálkoznunk; mesterkélt dolog lenne ugyanis, ha a bibliográfia és a dokumentáció között különbséget, vagy pláne ellentétet akarnánk megállapítani. A F.I.D. egyébként a P. Otlet és H. La Fontaine-től 1895-ben alapított Institut international de bibliographie /Nemzetközi Bibliográfiai Intézet/ jogutódja.

A F.I.D. szoros együttműködésben áll az Organisation internationale de normalisation /I.S.O./ /Szabványosítás Nemzetközi Szervezeté/-vel, amelynek I.S.O./TC 46. bizottsága dolgozza ki az egyes technikai eljárásokra vonatkozó ajánlásokat. A periodikák cím-rövidítéseinek, a referátum készítésének s a bibliográfiai adatszolgáltatásnak szabványosítása így máris megtörtént, illetve vizsgálat tárgyául szolgál.

A Fédération internationale des associations de bibliothécaires /F.I.A.B./ sokat érhet el azzal, hogy felhívja mindazok figyelmét a bibliográfusok képzésének fontosságára, akik a könyvtárosképzéssel foglalkoznak. Nem lenne szabad annak bekövetkeznie, hogy a községi és a közművelődési könyvtárak gyakran szorongató jellegű szükséglete ezzel a következménnyel járjon: a hivatásra való előkészítés kizárólag "könyvtárgazdasági" célokat vesz figyelembe. Hiszen minden országban fellelhető a tudós könyvtárosok - enciklopédikus tudással rendelkező humanisták - hagyománya, olyan könyvtárosoké, akiknek a bibliográfia területén is szép munkát köszönhetünk. Ezzel a hagyománnyal nem szabad szakítanunk. A nemzeti könyvtáros egyesületekre vár az a feladat, hogy olyan körökben is felkeltsék a hajlamot a könyvtárosi hivatás vállalására, ahol ezzel a legritkább esetben találkozunk: a természet-tudományok és a társadalmi tudományok terén. Végeredményben ugyanis a

könyvtárakban készítik a bibliográfiákat. A F.I.A.B. jól átérezte ezt, amikor egyrészt tagjai körében elősegítette olyan jellegű csoport megalakulását, amely a színházzal és az előadóművészettel foglalkozik s tevékenyen részt vesz cikk-bibliográfiák készítésében, - másrészt előmozdította az 1955 szeptemberében Brüsszelben tartott nemzetközi kongresszuson az Association des Bibliothèques agricoles /Mezőgazdasági Könyvtárak Egyesülete/ és az Association des bibliothèques médicales. /Orvosi Könyvtárak Egyesülete/ megalakulását. Könyvtárosok és szaktudósok eredményes együttműködésére a legjobb példát az Association internationale des bibliothèques musicales /Zenekönyvtárak Nemzetközi Egyesülete/ adta, amely a Société internationale de musicologie /Nemzetközi Zenetudományi Társaság/-gal karöltve a zenei forrásművek nemzetközi katalógusát állítja össze; a XVI. és XVII. században kinyomtatott zenemű-gyűjteményeket tartalmazó kötetek, továbbá a hindu zenével foglalkozó kötet valószínűleg hamarosan meg is fog jelenni.

Retrospektív bibliográfiák és központi katalógusok

Ehelyütt már nem kurrens művek bibliográfiájával foglalkozunk, hanem retrospektív bibliográfiáról szólunk. Olyan roppant nagy terület ez, amelynek egyes részei gyakorlatilag még szinte fel sincsenek fedezve.

Ehhez a területhez csak könyvtári katalógusok útján férközhetünk hozzá. Gyakorlatilag erre a célra csak a legrégebb és a leggazdagabb állománnyal bíró könyvtárak, azaz a párisi Bibliothèque Nationale, a londoni British Museum és a washingtoni Library of Congress nyomtatott katalógusai jöhetnek tekintetbe. A bibliográfiáknak szükségképpen fel kell ezeket a munkákat használniuk, hiszen ezek nemcsak belső, vagy mint ahogy mondani szokták, "házi" használatra készültek, hanem alapvető munkaeszközként szolgálnak.

Bizonyosfajta könyvtárak anyagát felölelő központi katalógusok szintén segítségünkre lehetnek mind a retrospektív mind pedig a kurrens bibliográfiák elkészítésében. Ha azonban nem akarunk kudarcot vallani velük, mint ahogyan az a múltban a tulságosan sokat markoló vállalkozásokkal történt, - akkor pontosan megszabott tervvel kell a munkához hozzáfognunk. A Tanácsadó Bizottság felkérésére a Bizottság főtitkára, M. L. Brummel, a Hága-i Királyi Könyvtár Igazgatója tanulmányozta ezt a nagyfontosságú kérdést; eredményeit a Manuels bibliographiques /Bibliográfiai Kézikönyvek/ című sorozatban helyetfoglaló munkájában tette közzé.

Levéltárosok és dokumentátorok

A retrospektív bibliográfiák, bár általában a legkülönbözőbb tudományágakra alkalmazhatók, mégis főként a történettudományok körébe vágnak. Ezek a tudományágak egyébként a levéltárak nemzetközi szervezete kialakításának céljára az Unesco támogatásában részesülnek. A levéltári anyagok jegyzékbe foglalása, s az Archivum című, évenként megjelenő szemle közzététele tanúsítja a Conseil international des archives /Levéltárak Nemzetközi Tanácsa/-nak tevékenységét. Rá kell mutatnunk arra, hogy a levéltárosok körében tapasztalható érdeklődés

amely a mai igazgatási és gazdasági élet tanulmányozása felé irányítja őket, szükségképpen arra vezet, hogy rendszeresen együtt kell működniük azokkal a könyvtárosokkal, akikre a hivatalos kiadványok katalogizálásának feladata hárult.

Ezen az úton igen messze kell elmennünk. Mindenütt el kell tűrniük azokat a hagyományos határvonalakat, amelyek a dokumentumok különféle osztályait egymástól elválasztják. Lassanként hozzá kell szoknunk ahhoz, hogy különféle elemekből álló dossziékat állítsunk össze: a nyomtatott anyag mellett folyóiratcikkek vannak; ezek mellett kézirat, gépelt anyag, fénykép, térkép és tervrajz egyaránt helyet foglal. Hogy azonban a dokumentációs központokban összegyűjtött dossziék könnyen fel legyenek használhatók, szükséges, hogy tartalmukat megfelelő módszer szerint jegyzékbe foglaljuk. Ez tulajdonképpen a bibliográfiának egy új és igen rugalmas alakja lesz: "dokumentográfia" néven, ami nem más, mint "bibliográfia, de ennél nagyobb tartalmi körrel, s gyorsabb ütemű fejlődéssel". Erre mutatott rá Mlle Malcolès a Les sources du travail bibliographique /A bibliográfiai munka forrásai/ c. munkájában: "Azt mondják a bibliográfiairól, hogy az események nyomában jár, a dokumentációról pedig, hogy lépést tart velük. Ez a meghatározás jól kifejezésre juttatja az új dokumentációs központok feladatát; ez u.i. abból áll, hogy a dokumentumokról mindjárt megjelenésük időpontjában adjanak tájékoztatást; - bár kétségtelen, hogy ezen munka elvégzésére néhány hónapi haladékra van szükségük. A különféle nyelvű szakfolyóiratok központilag történő összegyűjtése, a bennük megjelenő cikkek kivonatolása, a szükségesnek mutatkozó szelektálás, referátum-készítés, rövid értékelő annotálás: ezek tevékenységének tárgyai."

Ily nagy programot csak fokról-fokra lehet megvalósítani. Ha ez méreteiben nagyigényűnek látszik, ez realitásából folyik; olyan időkben élünk u.i., amikor meggyorsult a történelem menete, hiszen az események szinte egymás sarkára lépnek, - s a felfedezések és eredeti kutatások tömege egyre növekszik. Az események, felfedezések, s a kutatómunka magukbanvéve is végtelen számú írásmű létrejöttének okozói. Tömegük valósággal elnyomja bennünket, ha nem lehetne - a tudósok rendelkezésére bocsátás végett - gyorsan s biztos eljárások szerint szétválasztani és szétosztani őket.

Az Unesco sokat tehet ezen eljárások megismertetésére, s abban a tekintetben, hogy az egyes országokban a kormányzati szervek figyelmét rájuk irányítsa. Ezek a módszerek kétségkívül költségesek, mert jól képzett tisztviselőket a korszerű felszerelést feltételeznek. Manapság azonban mindenki tisztában van azzal, hogy a műszaki haladáshoz szükséges a dokumentáció, s hogy ezért bizonyos mértékig a dokumentáció a termelékenység egyik tényezője; de tisztában vagyunk azzal is, hogy "ez a segéttudomány, amely valamennyi tudományág szolgáló leánya", nemcsak hogy a bibliográfia akadályát nem jelenti, hanem inkább annak megújítását segíti elő.

.....

- Bulletin de l'Unesco a l'intention des bibliothèques,
1956. 11-12.sz. 271-277.lap.

Derfl, Antonín:

AZ ÁLLAMI TUDOMÁNYOS KÖNYVTÁRAK ÉS AZ IPAR EGYÜTTMŰKÖDÉSE

Az Oktatásügyi Minisztérium megbízásából a prágai Egyetemi Könyvtár, illetve a Műszaki Egyetem Könyvtárának tudományos-módszertani osztálya koordinációs értekezletre hívta össze az állami tudományos könyvtárak igazgatóit és az ipari vállalatok tanulmányi osztályainak vezető beosztású dolgozóit. Az értekezletet 1956. június 7-9. közt tartották Stáirinben, 50 kiküldött részvételével.

Az értekezletnek az volt a feladata, hogy előmozdítsa az állami tudományos könyvtárak és az iparági tanulmányi osztályok munkájának alaposabb kölcsönös megismerését, s egyúttal tisztázza a műszaki jellegű állami tudományos könyvtárak és az iparvállalatok, illetve kutatóintézetek közti együttműködés koordinálásának igen fontos kérdéseit a munka módszertanának és szervezésének területén, különös tekintettel a második ötéves terv feladataira.

Az értekezleten elsősorban azokkal az elvi kérdésekkel foglalkoztak, amelyek a szóbanforgó könyvtárak és a tanulmányi osztályok kölcsönös együttműködésére vonatkoznak. Megbeszélték a tudományos szaktájékoztatás területén kiépítendő központi szolgálat kérdését, a beérkező kiadványok maradéktalan feldolgozásának problémáját, valamint a Műszaki Egyetem Könyvtárának keretén belül működő központi dokumentációs szerv és a kutatóintézetekben, illetve a nagy nemzeti vállalatoknál szervezett szakdokumentációs részlegek közötti együttműködés kölcsönös koordinálását.

Olyan részletkérdéseket, mint például a katalogizálási szabályokban mutatkozó eltérések, a könyvállomány védelmével stb. összefüggő problémák, ezen az értekezleten nem tárgyaltak. E kérdések megvitatását egyelőre félretették, s úgy határoztak, hogy majd egy más tanácskozás feladatává teszik, hogy a szóbanforgó eltéréseket megtárgyalja és meghatározza a további egységes eljárást.

Az értekezlet első napját a Csehszlovákiában létesítendő átfogó tudományos szaktájékoztató szolgálat megszervezésével kapcsolatos kérdéseknek szentelték; ide tartozna a szabványokra, a szabadalmi leírásokra és az újító javaslatokra vonatkozó tájékoztatás is.

B. Pohnert bevezető referátuma azokkal a feladatokkal ismertette meg az értekezlet résztvevőit, amelyek a Csehszlovákia Kommunista Pártja X. Kongresszusán és a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusán hozott határozatokból, valamint a második ötéves terv irányelveinek a különféle típusú könyvtárakra vonatkozó részéből folynak.

Az előadó főleg a tudományos szaktájékoztatás feladataival foglalkozott, leszögezve, hogy ez a szolgálat jó segítséget nyújt majd az új technikának az iparban történő meghonosításánál.

Pittermann elvtárs referátuma az állami tudományos könyvtárak és az egyes iparágakon kívül álló egyéb típusú könyvtárak feladatait és jelenlegi szervezeti felépítését ismertette, rámutatva ezeknek a könyvtáraknak profiljára és lehetőségeire.

A referátum ismertette az állami tudományos könyvtárak általános szervezetét és eddigi fejlődését.

V. Hnevkovsky mérnök a tudományos könyvtárak és az ipar általános szervezeti felépítéséről beszélt, s egyúttal alaposabban megvilágította a gépgyártó ipar vállalatainál meghonosított szervezeti mintaszabályzatot.

A központi műszaki bibliográfia gondozóinak képviselőjében H. Herz mérnök szólt fel, s az országos jellegű tudományos szaktájékoztatás szervezetről, ill. feladatairól beszélt, összehasonlítva azt a hasonló külföldi intézményekkel. Referátumában ismertette elképzelését egy központi műszaki bibliográfiai szerv létesítéséről, s egyúttal konkrét módokat javasolt az iparban működő szakbibliográfiai intézményekkel való együttműködésre.

A további referátum alapján, melyet dr. J. Hrusa olvasott fel, megvitatták a tudományos szaktájékoztatás szervezésének és feladatainak kérdéseit iparági és vállalati szempontból. A hozzászólók kívánatosnak tartják, hogy kölcsönös kapcsolat és együttműködés legyen a központi szerv és az iparágak keretén belül működő szakosított intézmények közt.

Az országos viszonylatban kiépítendő tudományos szaktájékoztatás problematikájához szólt hozzá dr. Křelina, a Szabványügyi Hivatal képviselője, Brinek, a Találmányi Hivatal képviselője és Roubiček mérnök, az UTEIN /Műszaki és Közgazdasági Tájékoztató Intézet/ kiküldötte is.

A szervezeti kérdésekről szóló vitában tisztázták a központi intézményre váró feladatokat, mely szerint a központi intézménynek az lesz az elsőrendű feladata, hogy mindenre kiterjedően figyelje az idővonalhoz köthető kiadványokat, mert csak így képes betölteni a tudományos szaktájékoztatás központi intézményének funkcióját s csak így tudja irányítani az iparágak keretében felállított szakosított intézményeket, amelyek mindenekelőtt saját szakmájuk szűkebb területét kísérik figyelemmel.

Valamennyi felszólaló és előadó egyetértett azzal, hogy a tudományos szaktájékoztatás jelentőségét még nem mindenütt ismerték fel, és nem fordítanak kellő figyelmet azoknak a központi intézményeknek a teljes kiépítésére, amelyek jelentősen hozzájárulhatnak az új technika bevezetéséhez.

A második napot a munka módszertani kérdéseinek szentelték. Az állami tudományos könyvtárak által készített bibliográfiák módszertanának kérdéséről dr. J. Bleha tartott előadást. Rámutattak arra, hogy

az állami tudományos könyvtárak által végzett bibliográfiai munka valamennyi ágának az a feladata, hogy a lakosság széles rétegeinek számára megkönnyítse a kiadványok nagy tömegében való eligazodást, segítséget nyújtson azoknak a könyveknek a kiválasztásába, amelyek az olvasáshoz, a tanuláshoz, illetve a szakmai és tudományos munkához szükségesek.

A bibliográfiai, illetve a bibliográfiához közelálló feladatok közül főleg a következőket sorolta fel:

- a/ szakbibliográfiák készítése,
- b/ ajánló bibliográfiák készítése,
- c/ a bibliográfiai tájékoztató szolgálat megszervezése,
- d/ az új beszerzések jegyzékeinek elkészítése,
- e/ a gyűjtemények retrospektív katalógusainak felfektetése.

Az ipari kutatásban és a termelésben folyó műszaki és közgazdasági vizsgálatok módszertanáról A. Merta elvtárs tartott referátumot. Előadásában megállapította, hogy az állami tudományos könyvtárak által készített bibliográfiák alapvető tájékoztató segédeszközt nyújtanak a műszaki és közgazdasági vizsgálatok további folytatásához. Az ipari kutatóintézetekben dinamikus munka folyik, s ezt még megsokszorozzák a kutató- és továbbfejlesztő tevékenységbe bevezetett kollektív munkamódszerek. A dinamikus munka egyre nagyobb és nagyobb igényeket támaszt a vizsgált problémákra vonatkozó idegen, főleg külföldi kutatási adatok felkutatása iránt. Ezért az iparban ma már mind gyakrabban kérnek szigorúan szűk, szakmai tájékoztatást, melynek gyakran csak az a célja, hogy a kutató vagy a műszaki dolgozó számára megvilágítsa a vizsgált probléma egyes nem eléggé jól kifejtett részeit, vagy közvetlen segítséget nyújtson valamely feladat megoldásához. A szóbanforgó vizsgálatok éppen szakosított jellegük és "személyhez szóló" formájuk által különböznek leginkább az állami tudományos könyvtárak által készített bibliográfiáktól. Ez utóbbiak jellege ugyanis szinte mindig meglehetősen általános, csak bizonyos esetekben vonatkoznak valamely szűken szakosított területre, de sohasem hatolnak olyan mélyre, mint az iparági tanulmányi részlegek által közreadott bibliográfiák.

Az előadó, referátumának záró részében ismertette az állami tudományos könyvtárakra és az iparágak keretében működő tanulmányi osztályokra háruló közös feladatokat. Hangsúlyozta, hogy bizonyára mindenki előtt teljesen világos, milyen fontos szerepet töltenek be a csehszlovák ipar szempontjából az iparági tanulmányi osztályok és a műszaki jellegű állami tudományos könyvtárak. Éppen ezért teljes erővel keresni kell a kölcsönös együttműködés legjobb és leghatásosabb módját.

Az iparban folyó műszaki és közgazdasági vizsgálatok problematikáját boncolgatták korreferátumaikban Simandl, Cigánik, Hnevkovsky és dr. Bálek korreferensek is. Valamennyien foglalkoztak az iparban folyó munka módszereivel, és rávilágítottak azokra az eltérésekre, amelyek a kutatóknak, a műszaki dolgozóknak és az üzemi munkásoknak nyújtott szolgáltatások értelmezésében mutatkoznak.

A főreferátum és az egyes hozzászólások abból indultak ki, hogy a Műszaki Egyetem Könyvtárának Bibliográfiai Osztálya a műszaki és közgazdasági irodalom feldolgozásának fő bibliográfiai központja. Így

ezen intézmény munkaadményeinek átvétele az iparági tanulmányi részlegek sikeres tájékoztató tevékenységének alapvető előfeltétele. Már ma is észrevehető, hogy bizonyos esetekben szoros együttműködés van a kutatóintézetek és a Műszaki Egyetem Könyvtárának Bibliográfiai Osztálya közt. Az általános fejlődést azonban még jobban előmozdítandó a kiadványok szorosabb kölcsönös cseréje és a szakbibliográfiai alapadatok másolatainak központi helyen való elhelyezése. Ezáltal mind minőségileg, mind mennyiségileg erősíteni lehetne a központi intézmény tájékoztató bázisát, s segítséget lehetne nyújtani az elérhető anyag jobb felhasználásához.

A vita során felmerült a szaktájékoztatási feladatok eredményes ellátására kiszemelt dolgozók képesítésének kérdése. Beszéltek a terminológiáról is, mely nem egyszer annyira zavaros és eltérő, hogy különféle félreértésekre ad alkalmat. A Központi Könyvtárügyi Tanács illetékes terminológiai szakbizottságának is fokozott figyelmet kellene fordítania ezekre a kérdésekre és az együttműködésbe be kellene vonnia a tanulmányi osztályok képviselőit. A megbeszélés során kitértek továbbá a műszaki és közgazdasági bibliográfiák készítésének formájára és módjára is, s rámutattak azokra a modern sokszorosítási eszközökre és egyéb mechanikus eljárásokra, amelyek külföldön igen megkönnyítik ezt a munkát.

A harmadik nap megbeszélőseit az olvasóval való foglalkozás kérdéseinek szentelték. Az idovágó általános kérdésekről dr. Hykeš tartott referátumot. A hozzászólók arról beszéltek, hogy milyen formákat és módokat alkalmaznak az iparban az olvasóval való foglalkozás gyakorlatában. Ezzel kapcsolatban beszélt egyrészt a kutatóintézeteket látogató olvasókkal való foglalkozásról, amikor is főleg olyan szakképzett emberekkel van dolga a könyvtárosnak, akik kellőképpen tájékozottak saját szakmájukban, s csak arra van szükségük, hogy tanácsot kérjenek és megismerkedjenek a saját, szűkebb kutatási területükhöz tartozó újabb adatokkal és ismeretekkel. Ezek a kutatók leginkább konkrét kérésekkel jönnek és ezért sokkal konkrétebb választ is várnak a könyvtártól. A válaszokat tehát gyorsan, a legújabb anyag felhasználásával kell megadni. Az olvasóval való foglalkozás második része a tömegpropaganda és az egyéni foglalkozás, amelyre közvetlenül a műhelyekben, az egyes gyár részlegekben, stb. kerül sor.

Foglalkoztak továbbá az állami tudományos könyvtárak és az egyes iparági könyvtárak közti együttműködés kérdésével. Beszéltek a könyvtárközi kölcsönzőszolgálatról, a közvetlen kölcsönzési kapcsolatáról és az egyes állami tudományos könyvtárak által nyújtott konzultációkról. Egyes hozzászólók annak a nézetnek adtak kifejezést, hogy bizonyos állami tudományos könyvtárakban gyorsabbá kell tenni a kiszolgálást, nagyobb figyelmet kell fordítani a beadott kérések teljesítésére, s idejében tájékoztatni kell az olvasót arról, ha kérelme esetleg nem teljesíthető, hogy az illető kutató más helyre fordulhasson. Az egyes referátumok és a hozzászólások alaposabban megismertették az állami tudományos könyvtárak képviselőit azokkal az aktuális problémákkal, amelyek ma az iparban éppen megvitatás alatt állnak. Megállapítható tehát, hogy ez az értekezlet jelentősen hozzájárult az iparágak tanulmányi részlegeiben folyó munka alaposabb megértéséhez. Ugyan-

tanulmányi részlegeiben folyó munka alaposabb megértéséhez. Ugyanakkor azonban megvilágította a szóbanforgó részlegek dolgozói előtt azokat a fontos problémákat is, amelyeknek a megoldása érdekében az állami tudományos könyvtárak az adott lehetőségek közt, az általános fejlesztés keretében, mindent megtesznek.

Magától értetődik, hogy a szóbanforgó munkaértekezlet nem tudta megoldani - és nem is tűzte ki feladatul, hogy megoldja - mindazokat a feladatokat, amelyek az állami tudományos könyvtárak és az iparági tanulmányi részlegek együttműködésével kapcsolatosak. Nem lehetett véglegesen és pontosan elhatárolni az egyes munkaterületeket sem. Éppen ezért ügyelni kell arra, hogy ez az értekezlet ne legyen egyuttal az utolsó is. Az állami tudományos könyvtárak módszertani osztályai bizonyára módot találnak arra, hogy az egyes problémákat az ipar képviselőinek bevonásával sikeresen megoldják.

= Knihovnik, 1956. 9.sz. 269-270.lap.

JELZETIRÁS ELEKTROMOS CERUZÁVAL

Több ország könyvtárában a raktári jelzetnek a könyvre való ragasztása helyett a számokat elektromos ceruzával írják a könyvek hátára. Miből áll az elektromos ceruza? Dróttekeressel ellátott fémrudból, néhány, a fémrudra erősíthető különböző vastagságú hegyből, vezetékkel ellátott fogantyúból és egy kapcsolóból, amellyel a ceruza a városi áramhálózatba kapcsolható. A jelzetírás segédanyagaként vékony, hosszú színes szalag szolgál; ez a szalag vékony rétegben, fehér színű különleges festékanyaggal van bevonva.

Ha egy könyvre jelzetet akarunk rávezetni, megfelelő vastagságú hegyet erősítünk a ceruzára, bekapcsoljuk az áramot, s addig várunk, amíg a ceruza hegye átmelegszik. Ekkor egy szalagdarabot a könyvgerinc azon részére helyezünk, ahol a raktári jelzetnek lennie kell, hogy azt a ceruzával a szalagra írhasuk. A ceruza forró hegyének hatására a festékanyag a szalagról leoldódik s a kötésbe beivódik...

Azért van szükség különböző vastagságú ceruzahegyre, hogy a könyvek nagyságától függően más-más vastagságú irással vezethessük rá a jelzetet...

= Bibliotekar', 1956. 12.sz. 41-42.1.

Roedde, W. A.:

MOZGÓKÖNYVTÁRAT VEZETEK

Könyvbust vezetek. Nagyobb területen vezetem keresztül, mint amekkora a három Tengerparti Tartomány együttvéve: a földművelő vidéktől, amely a Manitoba-Minnesota határt fogja közre, 60.000 négyzetmérföldnyi területen át egészen a Lake Superior bánya- és fakitermelő vidék északi részéig. Utam ragyogóan tiszta, virágzó városkákba, össze-vissza épített falvakba, vasuti bakterházakhoz és egytantermes, osztatlan iskolákhoz vezet. Így megtudhattam egyet s más azokról, akik olvasnak, de megismerhettem azokat is, akik egyáltalában semmit sem olvasnak.

Háromhavonként egyszer szoktam meglátogatni azt a kilencven független kis könyvtárt és iskolát, amely szövetségzetünkhöz tartozik. E "könyvesere" főcélja az, hogy csoportjainkhoz új könyveket juttassunk el s visszahozzuk azokat a könyveket, amelyek náluk voltak. A kis könyvtárak és iskolák állományát új és új könyvekkel kell gyarapítanunk; ezt látja el ez az autószoigálat. A könyvtárosok, tanítók, és az ifjak felkeresik a mozgókönyvtárt s átnézik a könyveket. Kijönnek, bármilyen legyen is az időjárás; propángázos fűtőtestünk nem valami sok meleget ad, hacsak rá nem ül az ember. Bibliobuszunk hat láb magas s végig lehet rajta sétálni... Két oldalról könyvállványok sorakoznak benne, akáresak valami kis könyvtárhelyiségben.

Három évvel ezelőtt indultam el első könyveserélő utamra. Szövetségzetünk akkor még csak hat csoportot számlált, a kirándulás három napig tartott. Akkor egy féltonnás teherautó kormánykereke mellett ültem; mögöttem 500 könyv volt /akkori egész könyvállományunk/ ládákbán elhelyezve. A mai kéttonnás könyvbuszunkon ezerhétszáz kötet könyvet viszek, ezen felül hanglemezeket, filmtekeréseket és kisnyomtatványokat. Utam most már hat hetet vesz igénybe; ez alatt 3000 mérföldet teszek meg. Könyvállományunk 13.000 kötetet tesz ki; ennek kb. a fele állandóan kint van a kerületekben.

Elindulásom előtt több napon át könyveket rakok az autóra, átnézem a kért könyvek jegyzékét, s értesítést küldök a könyvtáraknak jövetelem időpontjáról. Azután alaposan átvizsgálom a kocsit, mert a motorhiba tél idején az Ontario-nak ezen a vidékén /ahol minden négyzetmérföldre mindössze két lélek esik/, bizony nem tréfadolog.

Első állomásom Beardmore, egy ezer lakosu, fakitermelő városka, a Nipigon tó partján. Délelőtt 10 órától délután 3 óráig Beardmore 160 tanulója keresi fel bibliobuszomat; közben mindegyikük választ egy-két könyvet magának. Én közben a soffőrülésen ülök, s számba ve-

szem a visszahozott könyvek egyre növekvő mennyiségét. Közben van időm a megfigyelésre is, s elnézem a gyerkőcöket, amint végiglökdösik egymást a tizenkét láb hosszú könyvespolcok között. Még sohasem hallottam eddig, hogy valamelyikük ilyesfélét mondott volna: "ez a könyv jó segítséget fog nyújtani számomra a társadalomtudományok tanulmányozásához a nyolcadik osztályban"; viszont sokan kérdeznak ilyesmit: "hol a fenéten vannak a kutyatörténetek?" Egy kók munkáruhában öltözött bakfislány mindegyik könyvre, melyet barátja kiválasztott ugyanazt a megjegyzést tette: "A múlt évben olvastam. Csudájó volt:" Egy ünnepélyes-arcu fiú, Comstock Természettudományi tanulmányok c. ezeroldalas munkáját hozza hozzám, míg ötödik osztályos társa Roy Rogers könyvre vadászik. Mert az tele van állat-, fa- és virág-képpel, - s ez az ő esete.

Beardmoreból lakatlan vidéken, ötven mérföldön át Geraldtonba, egy bányász- és elosztó-központba hajtok. Angus Mowat, az Ontariobeli könyvtárak igazgatója a geraldtoni könyvtárat "Unikum"-nak nevezte. Azt értette ezen, hogy valóban páratlan szolgálatot végez. Csakugyan ez is a helyzet: ebben a 3000 lakosú, szétszórta-településű városkában egy olyan ragyogó, nagy könyvtár működik, amely ámulatba ejti a látogatókat. A könyvkölcsönzők jegyzékében a lakosságnak majdnem fele szerepel. Az olvasóterem falait fáltucatnyi eredeti kanadai olajfestmény díszíti: egyet közülök a helybeli Fiatalok Városa ajándékozott. Nekem csak egy panaszom van, hogy a könyveket sok lépcsőfokon kell felcipelnem, - a könyvtár u.á. a postaépület legfelső emeletén van.

Geraldtonból Longlac-ba, egy kis fapép-készítő városkának tartok. Innen azután a 11-es számú országuton Nipigonba térek vissza, majd a partmenti úton körbe, a Schreiber-be térek be. Schreiber község könyvtára hosszabb múlttal rendelkezik, mint a legtöbb ilyen intézmény, amely ezen az "új" északnyugati Ontarió-területen működik. Alapítása visszanyulik egészen 1914-ig. Következő állomásom Terrace Bay, rendezett, csinos gyárvároska, - nincs tizéves sem. Terrace Bay-ben csak a szulfid szag a kellemetlen, - évek alatt sem tudtam megszokni. A könyvtár az új üdülőház egyik nagy termében van. Két évvel ezelőtt még a raktárak mögötti kis irodahelyiségben húzódott meg. A bekövetkezett változás jól szemlélteti, mennyire nőhet a könyvtár jelentősége a község szemében. Ugyanezt a fejlődést találjuk meg Red Rock-ban, Atikokan-ban s másutt. De a kis könyvtárak nem minden esetben dicsekedhetnek fejlődéssel. Megfelelő gondoskodás nélkül elcsúszhatnak.

Innen Marathonba, egy másik új városkába visz az utam; ez a helység annak az országutnak végső pontja, ami még meg sem volt, amikor 1953-ban munkámat megkezdtem. Marathomból hihetetlenül rossz úton át egy fapép-készítő társulati városkába, Heron Bay-be megyek tovább. Ez nagyon csinos kis hely, tucatnyi jólépült házzal, előadóteremmel, művelődési házzal, s benne könyvtárral. Mindössze két mérföldnyire innen, az Indián Rezerváció területén, már egészen más a helyzet.

Tavaly a rezervációs területre is elhajtottam. Azelőtt sohasem jártam ott, de leveleztem egy tanítóval, aki postán kapta tőlünk a könyveket. Ez a tanító újkeletű kanadai volt, aki lengyel egyetemen

szerzett tanári diplomát. Vele akartam találkozni.

Lassan vezettem a kocsit, az alváz végigaurolta a bakhátat, a nyakokat ütődött a hó alatti kerékvágásokba és kövekhez. Végre egy tisztához értem, s megpillantottam az indiánok házcsoportját. Középpütt helyezkedett el a fehér, új iskolaépület. A tanító elémjött a kapuig, s melegen megrázta kezemet. Hangja, öltözete, nagy szürke bajusza, mindez arra az Európára emlékeztetett, amelyet elhagyott. Rámutatott a negyven, barnaszemű, nyugodt gyerkőcre, s így szólt: "ezek az én gyermekeim". Később tapasztalhattam, hogy csakugyan igazat mondott. Az ő gyermekei voltak. Ez az újdonsült kanadai azért jött ide, hogy a legősibb kanadákat tanítsa. S máris többet tudott multjukról, problémáikról, mint közülünk a legtöbben.

Két órát töltöttem itt el. Forró levest, kenyeret, sajtot ettünk a tanítóval és feleségével. Könyvekről, emberekről, történelemről beszélgettünk. Azután végigböngészték könyvbuszom polcait s választottak néhány könyvet maguknak. Amíg őket néztem, nagyon éretlennek s félszegnek éreztem magam, szarukeretes szemüveggel s divatos kabátkámban. Éretlennek és érdemtelennek, ezek között az emberek között, akik egy lengyel egyetemi várost cseréltek fel ezzel a kis istenhátamögötti faluval, ahol csak nagyritkán találkoznak olyan valakivel, akivel komolyan elbeszélgethetnek, s akik hetenként több könyvet elolvasnak az olajlámpa világa mellett.

Elbucsuztam tőlük. A motor felbugott s nekivágott az utnak. Addig néztek utánam, míg kocsim el nem tűnt szemük elől.

Tavasszal tértem vissza hozzájuk, majd ősszel ismét felkerestem őket. Addigra barátaimhoz újabb tanító /szintén lengyel, mégpedig bölcsészdoktor/ csatlakozott feleségestül. Ez a négy személy alkotja a mi legkisebb szövetkezeti tagságunkat, - viszont az ő címük a leghosszabb: "A Pic-Indiánok Népiskolai Tanítóinak Csoportja".

Könyvcserélő utam második hetében a gyorsan gyarapodó Atikokan bányavároskának tartottam. Meglátogattam az utba eső Upsalát, Shabandowant, Kashabowiet, Finmarkot, Kaministiquiat. Valahányszor Shabandowanba megyek, már előre tudom, hogy könnyű lesz a dolgom. Inga Haglund, a tanítónő u.i. már megérkezésem előtt mindent el szokott rendezni. Husz növendékét csoportokra osztja. Az egyik csoportnak az a feladata, hogy a mozgókönyvtár könyveinek kiválasztásában segédkezzék, a második az iskolába viszi a könyveket, a harmadik behelyezi a könyvkártyákat a visszahozott könyvekbe, s a negyedik megszámlolja az újonnan kiválasztott könyveket. Ez a tevékeny tanítónő az iskola autóbuszát is vezeti, ellátja négytagu családját, nyáron egy turista menedékházat vezet, megtanította tanítványait kötni és táncolni s megszervezett egy szájharmonika zenekart.

Az Atikokanba vezető ut elhagyatott. Építését tavaly fejezték be; az Atikokan és Kashabowie közötti 60 hosszú mérföldön át még csak egy benzínállomás sem található. Mult decemberben, amikor a hőmérséklet két napon keresztül 20-40 fokot mutatott zérus alatt, a motorom ennek az elhagyatott hatvan mérföldnek a közepe táján egyszerre csak felmondta a szolgálatot. Valami /- erre persze csak később jöttem reá -/ befagyott a karburátorban. Én azonban alig ismerem a karburátort, s így

miután addig próbálgattam az önindítót, míg végülis csak kelletlen morgást hallatott, kiszálltam a kocsiból. Este fél nyolc volt. Felsétáltam egy dombtetőre, ahol reflektoraim fényében valamilyen jelzőtábla elmosódott körvonalaí látszottak /-azt reméltem, hogy emberlakta területet jelez, pedig csak ez volt rajta olvasható: NEM ÁTJÁRÁS-/ , azután visszamentem a kocsához. Propángáz fűtőtestem kialudt. / "Megfagyott - nincs elpárologtatás" volt másnap a szerelő rövid megállapítása. / Eleinte próbálgattam begyújtani, végülis azonban, amikor már csupa elégett gyufaszál között álltam, felhagytam a kísérlettel. Nem voltam valami melegen felöltözve, s a mínusz harminc fokos hideg kezdett goromba lenni.

Több ízben kiszálltam a kocsiból, remélve, hogy a távolban majd csak felfedezek valami reflektorfényt. Egy órába telt, amíg végre csakugyan láthattam. Egy nagy, erősvázu teherautó fékezett le hirtelen előttem. A gépkocsivezető vállalta, hogy Atikokan-ba vontat. Egy óráig tartott, míg odaértünk; ez volt életemben a leghidegebb óra, amire csak vissza tudok emlékezni. Fél tízenegy volt, mire szállodamba értem s /mivel ebéidő óta semmit sem ettem/ megrendelhettem a házban fellelhető legnagyobb bifszteket.

A következő három héten keresztül Fort William körül, ötven mérföldnyi körzetben az iskolákat és a községi klubokat kerestem fel. Mindegyikük más, mindegyikük érdekes. Időnként azonban olyat is látok, ami több, mint érdekes. Egy különálló iskolából egy süket-néma fiú jött ki a tanítóval s féltucatnyi gyerekkel. Valamennyien felugrártak a könyvbuszra. Figyeltem a süket-néma fiút, amint egyik könyvet a másik után vizsgálta. Az illusztrációk érdekelték, a szöveg azonban tulságosan nehéz volt számára. Érdeklődése éppen olyan volt, mint más serdülőkorú társáé, olvasási készsége azonban nem volt kielégítő. A tanító gyengéden oldalba bökte, s könnyű képeskönyvet mutatott neki. De az ilyesfajta gyermekmesék csak ingerelték, így tovább ment. Végignéztem a polcokat s olyan könyveket kerestem, amelyekben a serdülőkor érdeklődésére számító olvasmányok találhatóak, s egyszerű szókinccsel íródtak; nem volt sok szerencsém. A fiú többször kiszállt a kocsiból; néztem, hogyan kóborol egyet a nyári napsütésben. Azután megint visszajött a polcokhoz. Végül végleg távozott, anélkül, hogy egyetlen könyvet is vitt volna magával, s sétált egyet az iskola körüli napsütötte, magányos udvaron.

Amikor ősszel újból meglátogattam az iskolát, több olyan könyvet hoztam magammal, melyekről tudtam, hogy meg fognak felelni a fiúnak. De már nem találtem ott. Sohasem fogom elfelejteni zavart tükröző arcát, amikor utánanyúlt a gondolatkülzítés eszközánek, amelynek révén oly sokat kaphatott volna, de mégsem tudta elérni.

Egy másik iskolában egy olyan fiú van, aki naponként vagy kétnaponként kiolvas egy-egy könyvet. Szerencsétlen családi életből fordul az utleírásokban található kalandok felé. Tanítója nemrégiben írt s még több könyvet kért a fiú számára; levele érdekesnek látszik arra, hogy idézzünk belőle: "...több olvasmányt kór. Gyakran előfordul, hogy egy este kiolvas egy könyvet. Az utóbbi időben olyan hosszú időn át volt olvasmány nélkül, hogy végülis bajba keveredett, s bíróság elé került. Azok az utazások, amelyeket éjjelenként könyveivel megtesz, va-

lahogyan kísérik azokból a körülményekből, amelyeket otthon olyan "durvának" talál. Szinte légüres teret létesített maga körül, amely elválasztja azoktól a kellemetlen körülményektől, amelyek között élnie kell ... Ez a fiú igazán rászorul a segítségre! Nem lenne jó, ha egy gyermek is látná, milyen viszonyok közepette él. Mennél több könyvet tud neki juttatni, annál jobb. Egyszerre csak egyet-egyet kölcsönzők majd neki, kivéve karácsonyt."

Olyan szomorú elképzelni, miképpen olvashat ez a fiú, egyedül Berton Golden Trail /Arany Ösvényen/, vagy Ellsberg Thirty Fathoms /Harminc öl mélységben/ című könyve fölé görnyedve, a szomszéd szobájában meg a pálinkázás és az örökös perpatvar. De még rosszabb is lehetne. - Meg azután nem is minden olyan komor ebben a falucskában. A tanító u.i. ezzel fejezi be levelét: "megtaláltuk az egyik elveszett könyvet. Egyik családanya évi nagytakarítását végezte s közben a napalyszoba pamlaga alatt Fanny Bunny-t talált. Ejnye-ejnye!"

A falusi tanítók nagyon különféle fajták. Egyesek közülük intelligensek, mások ostobák. Egyesek aggályosan megvizsgálják minden könyvet, mások hagyják, hogy tanítványaik akármit kiválaszthassanak. Egyeseknek sugárzik az arca a lelkesedéstől, másoknak olyan az arckifejezése, mint a megvert kutyáé. Egyesek elegánsan öltözködnek, mások valamilyen régi regény címlapjára emlékeztetnek. Az egyik tanító saját, 1956-os típusu Buick kocsiját vezeti, egy másik egy 1930-as Plymouth-ot tart üzemben. Egyik tanítónő utolsó olvasmányától kezdve a tanítványaival történt dolgokig mindent elbeszél, egy másik viszont az egész könyvcseré alatt szinte állandóan hallgat.

Egyszer megint egy iskolához mentem s új tanítót találtam. Mr. Patrick Lacey fiatalember, talán huszéves lehet, magániskolából került ki s úgy töltötte egy évet tanítóképzőben. Izléses öltözete - égszínkép szveterje s makulátlan nadrágja kényelmetlen érzést váltott ki belőlem, mert tudatára ébresztett annak, hogy az én ruhám össze-vissza gyűrődött, a nadrágom pedig térdes lett az egy hete tartó autózástól. Amikor tanítványai, örülve a szünetnek, kiabálva kitódultak, kis ideig mintha habozott volna. Azután így szólt: Van Hardy-ja? Egy pillanattig azt hittem, hogy a "The Hardy Boys" /Bátor fiúk/ sorozatra gondol. Három év alatt soha senki sem érdeklődött nálam Thomas Hardy fiómon regényei után. De ő Hardy-t akart, s történetesen Tess of the D'Urbervilles c. munkája nálam volt. Amikor legközelebb újból jöttem, magammal hoztam a Jude the Obscure c. művet. A karácsonyi koncert főpróbája közben találtam. A terem utolsó sorában ült, karja a pad támláján, feje oldalra hajtva. Ahogy tanítványait figyelte, hogy miképpen ugra-bugrálnak a rögtönzött színpadon, olyan volt, mint valamilyen fiatal Broadway-i filmproducer.

Előfordul olykor, hogy amikor egy könyvtárhoz érkezem, nem találom a könyvtárost. Elfelejtette, hogy érkezem, s vásárolni, vagy látogatni ment. Ez történt velem néhány hónappal ezelőtt is, amikor Rosslyn Village-ba érve nem találtam Mrs. Vibert-et, a községi könyvtárost, aki a községi előljáró felesége volt. A szomszédok nem tudták megmondani, hova mehetett. Végül is a rosslyn-i téglagyárhoz hajtottam, ahol Mr. Vibert üzemvezető. Ott is találtam Mr. Vibert-et.

"Nem tudom, hol lehet... Már kerestem..." - szóltam.

"Nem találta meg?"

"Nem."

"A gyaloglóversenyre treniroz."

"A gyaloglóversenyre?"

"Igen, a nagy távgyaloglásra. A farsangi karnevállal kapcsolatban. Néhány perccel ezelőtt huzott el mellettünk. Vagy mér földnyire haladhattott tovább az uton."

Beugrottam a kocsiba, s utána! Két mér földnyire értem utól, amint nyugodt léptekkel gyalogolt. Félbeszakadt az aznapi edzés, s visszatértünk a könyvek közé. /Mellékesen megjegyezve: attól tartok, nem nyerte meg a 18 mér földes gyaloglóversenyt/.

Körzetünk javarészt dombvidék, s a községi és magán bekötőutak gyakran veszélyesek. Emlékszem arra, amikor először mentem a Mabella-iskolába. Ez a falucska feltételes megálló, egy meredek domb alján. A jég a késő délután szürke világánál csillogott a kerékvágásban. Szerencsésen lejutottam. Amikor azonban bucsut intettem a fiatal tanítónak és nyolc tanítványának, kellemetlen helyzetbe kerültem. Kétszer is nekirugaszkodtam a dombnak, kétszer maradtam vissza. Végre, amikor láncokat szereltem a hátsó kerekre, s "haditervet" beszéltem meg néhány részvétellel körém sereglő polgártárral, sikerült felkapaszkodnom. De nem is hajtottam le Mabella-ig, amikor a tél folyamán újból idejöttem! Legközelebbi körutam előtt vettem u.i. egy három láb hosszú, kétdolláros ródli-t /késő február volt, akkor már kiárusítás folyt; s a könyvtáraknak takarékoskodniok kell.../. A kocsival megálltam a Mabella-domb tetején, vagy hatvan könyvet egy ládába raktam, a ládát ródli-ra kötöttem, azután célba vettem a falucska-t s elengedtem a szánkót. A kerékvágás állította meg, majdnem egészen a domb alján. Utána szaladtam, kihúztam a hóból s folytattam az utat az iskola felé. De visszafelé jövet nem volt valami könnyű dolog felhuzni ezt a 70 fontos "ródli-könyvtárat" a dombtetőre!

Az 1953. év folyamán, - ez volt az első évünk, - sok időt vett igénybe a szervező-munka. A szövetkezet megalakulása előtt a Thunder Bay District hat közművelődési könyvtára csatlakozott hozzánk, de a többi csoport nem akart nyilatkozni. Az volt az érzésem, hogy sok iskolai hatóság semmi olyan megmozdulás iránt nem mutat érdeklődést, ami pénzbe kerül, függetlenül attól, hogy milyen értéket jelentett a nyújtott szolgáltatás, illetve, hogy mennyi hozzájárulást fizetett a kormányzat. /Működésünk három éve alatt minden dollárból 90 centet az Oktatásügyi Minisztérium pénzsegélye tett ki; a könyvtárat élvező csoport csak egytized költséggel járult hozzá./

Ez alatt az első év alatt szánalomraméltóan dadoghattam, cédulákra írt jegyzeteimre és kis könyvállományomra támaszkodva, a költségvetési keretet latolgató, óvatos iskolai hatóságok előtt s a falusi asszonyok klubjaiban. /Az utóbbi helyeken olykor nagyszerű házisütésű gyümölcstortával kínáltak meg! / Ebben az évben egész szónoki vitákat rendeztem, /minden alkalmat megragadva, hogy könyvtárunkról beszélhes-

sek/, s sokat tárgyaltam tanítókkal és hatósági szervekkel. Bár az előrehaladás lassu volt, mégis mindig barátságos érdeklődéssel találkoztam. A vándor javasemberhez hasonlíthatam, aki félévszázaddal ez előtt járta a falvakat: az emberek kíváncsiak voltak az új arcra, s bár kissé gyanakodva tekintettek "portékámra", mégis kis árusítás után szívesen hagyták magukat rábeszélni.

Egy nap egy "benzinállomás és falatozó"-ba nyitottam be; ez volt a tanyatelepülés egyetlen boltja. Leültem egy székre; magas, bicegő férfi jelent meg a konyhaajtóban.

"Hello. Kaphatnék enni valamit?"

"Hát, a feleségem nincs itthon... De azért adhatok szendvicset; sajtot, meg husételt- jávorszarvas-húst. Szereti?"

"Szeretem. Van levese?"

"Levesem van."

Ettem, beszélgettünk. Eléggé meglepődött, amikor hallotta, hogy kocsimban kocsz, cigaretta, konzerv, kenyér vagy sör helyett könyveket szállítok.

A könyvek említése eszébe juttatott valamit, s így szólt: "Van egy könyvem. Fogadok, hogy magának nincs az meg. Nagyon rendes könyv. Igazán érdekes. Már csaknem szétesett, annyit adtam mindenkinek kölcsön."

Mindenre el voltam készülve, a Capital /Főváros/-tól a The Decameronig. Kis keresgélés után megtalálta a könyvet. Címe ez volt: My life/Életem/; valószínűleg Mae West írta és valamilyen obskurus U.S. kiadó adta ki 20 évvel ezelőtt. De igaza volt ennek az embernek. Mert egész rendes könyv volt.

A második év vége felé, már annyi kéréssel fordultak hozzánk, hogy kielégítésükre alig tudtunk elég könyvet vásárolni. Ilyesféle leveleket kaptunk:

Kedves Roedde Ur, Iskola Hatóságunk meg szeretné rendelni az iskola számára a 25 dolláros könyvtár felét. Arra kérjük, sziveskedjék tájékoztatni bennünket, hogyan küldik meg a könyveket; mi szeptemberben kezdjük a tanítást. Köszönettel.

Vagy ezt, melyet egy kiskereskedelmi szövetkezet intézett hozzánk:

Mi a fenti szövetkezet tagjai, minden időben azon fáradozunk, hogy képességünkhöz képest a lehető legjobban gondoskodjunk közönségünkről és a községről, s úgy gondoljuk, hogy az Önök által javasolt könyvtár nagyon jó szolgálatot tenne a mi Kanistiquiánknak és környékének...

Vagy ezt, melyet egy 28 éves favágó írt, ceruzával rótt csupa nagybetűvel:

NAGYON SZERETNÉK KÖNYVEKET KAPNI IDŐTÖLTÉS VÉGETT MEG AZÉRT IS HOGY TANULJAK. ÉRDEKLŐDTEM A WINNIPEGI KÖZKÖNYVTÁRNÁL NEM KAPHATNÉK-E KÖNYVEKET DE AZT VÁLASZOLTÁK HOGY A KÖRZETÜKÖN KIVÜL ESEM. SZÁMITOK ARRA HOGY LETÉTET KELL ADNOM MERT OLYAN MESSZE

VAGYOK A VÁROSTÓL MEG A POSTAKÖLTSÉGRE. AKÁRHOGYAN LESZ IS, REMÉLEM KAPOK ÉRTESÍTÉST ÉS KÜLÖNÖSEN AZ ELEKTROMOSSÁG ÉRDEKELMIVEL AZ OLYAN NAGY HATÁSSAL VAN MINDENNAPI ÉLETÜNKRE.

Hat hónappal később ez az ember tüdőbajjal szanatóriumba került. Még most is ott van. Utoljára sportkönyvet kért a maga és betegtársai számára.

A helyi ujságban cikkek jelentek meg ilyen és ehhez hasonló címmel: "Intézeti Nőbizottság tőkét keres, hogy megvalósíthassa az itteni könyvtár-szövetkezeti tervet". A könyvek tehát elindultak, s jó volt látni, milyen örömmel fogadták azokat. A Dél-Gillies-i tanyatelepülésen öreg és fiatal egyaránt a Jim Chalmers-ről szóló School Train /Iskola-vonat/ című könyvet olvasta; Jim Chalmers u.i., aki azelőtt Dél-Gillies-beli lakos volt, Észak-Kanada híressé vált iskolavonatainak egyikén működött. John Street községben a tanyai asszonyok az Enciklopedikus Szakácskönyvért lelkesedtek; ebből hét külön példányt rendeltek a maguk számára. Keministiquiában pedig férfiak és nők egyaránt a finn könyvekből álló könyvtárrész köré csoportosultak, sokak számára u.i. a finn nyelv volt az egyetlen, amelyen olvasni tudtak.

Nemsokára arra is felkészültünk, hogy tovább terjeszkedjünk. Angus Mowat, az Ontario-i Könyvtárszolgálat igazgatója, régtől fogva foglalkozott azzal a gondolattal, hogy olyan kerületi táj-könyvtári hálózatot kellene szervezni, amely Thunder Bay-t s azt a másik két kerületet magában foglalná, amely Észak-Nyugat Ontario-t alkotja. Érintkezésbe léptem tehát a Rainy River-i és a Kenora-i kerület könyvtárosaival, s komoly támogatást kaptam tőlük. Így 1955 novemberében beszálltunk Mr. Mowattal könyvbuszunkba s elindultunk a Rainy River kerületbe vivő ezer mérföldes utra.

Angus Mowat egyéniség; hatvan éve ellenére mozgékony és szivós; sovány arca bronz-szinű, annyit vitorlázik tavon és tengeren kie vitorlásával. / Két évvel ezelőtt vitorlással ment Halifaxba, a Kanadai Könyvtáros Szövetség Kongresszusára, onnan pedig Bostonba. / Amikor megtettem az első javaslatomat a Rainy River-i könyvbusz-körútra, azt hittem, hogy Mr. Mowat majd Fort Frances-ban csatlakozik hozzám. De ő nem olyan ember. Velem jött a kocsin, egyik nappaliszoba székünkön ülve, pipázgatva s olyan vidék térképe fölé hajolva, ahol tíz éve nem járt, s amelyet én még sohasem láttam. Négy nap alatt 1000 mérföldnyi ut s számtalan megbeszélés volt mögöttünk. A hőmérséklet nyolc fokra szállt zérus alá, propángázunk kifogyott a fűtőtestből, de azért mindkettőnknek az volt a véleménye, hogy nagyszerű ut volt. Angus Mowat jó utitárs s kifogyhatatlan anekdótál /- harminc éves könyvtárosi tapasztalat van a háta mögött -/ elképesztének azokat, akik azt hiszik, hogy a könyvtáros-pálya valami unalmas mesterség.

Megmutattuk könyvbuszunkat a Rainy River kerület könyvtárosaival. Mindenki fellekesült láttára. Így hát most a könyvtári központtal kötött szerződés értelmében ezt a kerületet is ellátjuk. De még nem teljesült az az álomunk, hogy megalakíthassuk az Észak-Nyugat-i Ontario Könyvtárat. De nem adtuk fel a reményt.

Eddig én vagyok a szövetkezet egyetlen teljes munkaidővel dolgozó

alkalmazottja. Azonkívül, hogy vezetem a kocsit, én vásárlom és katalogizálom a könyveket, ellátom a könyvtári központ titkári és pénztárosi teendőit, leveleket írok, könyvelek, jegyzékeket sokszorosítok, tárgyalok azokkal, akik esetleg új tagokként jelentkeznek, - s naponta - szombat kivételével - magam írtém ki hamutartóimat. A negyedévenként esedékes könyvcserék alkalmával összehalmozódik a munka; ilyenkor minden perc számít. Emlékszem, hogy egyszer, amikor ilyen "könyvbusz reggelen" korán felébredtem, szelíden panaszkodtam a feleségemnek "mint-ha meg lenne dagadva a mandulám". Feleségem rám nézett, azután fölőselegesen látszó vidámsággal felkiáltott: "fültőmirigy-gyulladásod van!" A diagnózist később az orvos is megerősítette. Két heti kinlódás után, amelyből három nap kórházban telt el, egy imbolygó könyvtáros újból ráváltott a könyvbusz ösvényére.

A körutak közötti napok kissé unalmasak, gyakran akadnak azonban levelek, vagy telefonhívások, amelyek megélelénkitik. Mult héten pl. egy asszony telefonon azt kérdezte tőlem, nem tudnám-e Read Childbirth Without Fear /Félelem nélküli gyermekszülés/ című könyvét a kerület egyik gyárvaroskájába férjhez ment lánya számára megszerezni. Égtem a vágytól, hogy teljesítem kívánságát.

"Majd előkerítem valahonnan a könyvet, s jövő hónapban - amikor arra járok - magammal viszem." A válasz késett, így hozzátettem: "Jó lenne talán, ha előbb szerezném meg?"

"Hát igen, a baba nyolc héten belül esedékes."

Még aznap postára adtam.

Néhány hónappal ezelőtt egy tanyaközség könyvtárosától kaptam levelet: "Ne hozzon többé felnőtteknek való könyveket. Az emberek nem szeretik ezeket olvasni. Inkább ifjúsági könyveket akarnak, mert azokból tanulni lehet. Események közepette élnek. De a regényekben semmi okos dolog nem történik." Ez a megállapítás érdekes dologra világít rá. A nagyvárosokban és kisvárosokban nagy a regények utáni kereslet, főként férjezett nők részéről, akik napközben sok szabad órával rendelkeznek. A tanyákon azonban az embereknek tulsok a munkájuk. Sokszor tulsok a dolguk ahhoz, hogy bármiből is sokat olvassanak. Amikor tehát az olvasáshoz jutnak, az önéletrajz, az utazás, a gyakorlati könyvek érdeklik őket. Különösen az olyan könyveket szeretik, amelyet az egész család, vagy több család együtt tud olvasni, így pl. a "próbáld meg magad"-féle könyveket, vagy az énekes-könyveket.

De nemcsak olvasókkal találkozom. Visszaemlékezem pl. azokra az órákra, amelyeket az országút melletti ebéd megállókon töltök. Székesen ülve eszem a meleg szendvicset, közben figyelem, hallgatom a soffőröket, bányászokat, favágókat körülöttem. Tarka-ujjas, nagycsizmás tagbeszakadt emberek nikkelpénzeket dobnak az automata-zongorába s hallgatják a magányos cowboyok dalait s a szentimentális balladákat. Vigyorgó gyárimunkások ugratják a pult mögött a testes pincérnöket. Fáradt-szemű soffőrök jönnek be nehéz léptekkel husztonnás, behavazott szállitmányaikról. Szürkeruhás, csokornyakkendős, sápadt kereskedők kortyolgatják feketekávéjukat s nézegetik üzleti könyveiket, mielőtt kéttonás teherkocsijukba ugranának.

Amíg a munkában levő úgynököket figyelem - amint hadarva kitűnő áruikról, a jegyzékben szereplő új cikkekről, a rossz helyre küldött

szállítmányokról beszélnek - a mi könyvtári központunk vezetőjének szavai jutnak eszembe, amelyeket rövid működésünk kezdetén mondott. Ezt mondta ekkor: "ugy kell viselkednünk, mint a biztosítási ügynöknek; azt kell az embereknek eladnunk, amire szükségük van, amit azonban nem akarnak megvenni!"

Mozgókönyvtár könyvtárosa vagyok. Ez a feladatkör nem ér fel a nagyvárosok elegáns öltözképzésű főkönyvtárosának méltóságával és tekintélyével. De mulatságos dolog.

= Canadian Library Association Bulletin, 13.köt. 1.sz.
1956. aug. 5-11.lap.

KÖNYVTÁRÜGYI FORDÍTÁSOK NYILVÁNTARTÁSA

A Német Demokratikus Köztársaság Zentralinstitut für Bibliothekswesen-je 1955 óta negyedévenként "Nachweis der Übersetzungen zum Bibliothekswesen" címmel jegyzéket ad közre azokról a könyvtárügyi fordításokról, amelyek a Szovjetunió és a népi demokratikus országok népeinek, illetve - 1957. évi 1. számmal kezdődően - a tőkés országok népeinek nyelvén megjelentek. A "Nachweis der Übersetzungen zum Bibliothekswesen"-t a Buchhaus Leipzig utján minden nagyobb általános jellegű közművelődési könyvtár és tudományos könyvtár díjmentesen megkapja... A jegyzékben foglalt valamennyi fordítást mind a Német Demokratikus Köztársaság, mind pedig a Német Szövetségi Köztársaság könyvtárosa a Zentralinstitut für Bibliothekswesen-től 3 heti időtartamra kikölcsönözhetik.

= Der Bibliothekar, 1957. 6.sz. 666-667.l.

Buren, M.:

A FŐISKOLAI ÉS EGYETEMI KÖNYVTÁRAK BELSŐ TERVEZÉSE

Mai társadalmunk egyik alapvető törekvése az egyéni szabadság biztosítása: a gondolkodás szabadsága, a szólásszabadság, az ismeretszerzés és az általunk helyesnek ítélt eszmék kicserélésének szabadsága. Seholsem olyan elsőrendű és fontos ez a törekvés, mint főiskoláinkon és egyetemeinken, ahol a fiatal felnőttek nagyobb szabadságot biztosítanak kulturális hajlamainak kielégítésére, mint életének bármely megelőző időszakában. Akadémikus környezete támogatja kulturális törekvéseit, de sohasem alkalmaz kényszert. Nyilvánvaló, hogy az amerikai főiskolai hallgatókat ösztönzik és nem kényszerítik arra, hogy magasabb műveltségre törekedjenek.

Hogy ez a rendszer a legjobb-e vagy sem, az még nincsen eldöntve. Nyilvánvaló azonban, hogy ebben a rendszerben a főiskolai és egyetemi könyvtárak adják, vagy kellene, hogy adják a siker kulcsát. Így minden egyetemi rendszernek központjai lehetnének. A könyvtár lenne az alap, melyre a hallgatók a jövőben önálló képzésüket építenék. Vonzania kellene tehát a hallgatókat a leghatékonyabb módon, szolgálnia kellene őket, segítséget kellene nyújtania az általános művelődésben éppen úgy, mint a szükséges kutatásban; fel kellene építenie a hallgatók hitét a tudás biztonságában és fokoznia kulturális törekvéseiket. A hallgató számára az egyetemi könyvtár sokkal több kell legyen, mint könyvraktár; alapul kellene szolgálnia a felvilágosodásért folytatott harcnak.

Melyek tehát a főiskolai és egyetemi könyvtárak sajátos, összetett funkciói? Milyen tényezőket kell a könyvtár, különösen a könyvtáráépület tervezésénél tekintetbe venni? Mennyire fontos belső tervezése, terveznek aránya, működésének célja, a terek és színek változása, a tanuló- és pihenőtermek aránya? A könyvtár alapfunkciója mellett, milyen tényezőket kell tekintetbe venni főiskolai vagy egyetemi könyvtárak belső tervezésénél?

Az építési tervnél először a kívánt funkciókat kell a könyvtárosnak tisztáznia: milyen különféle célokat kell az épületnek szolgálnia. Ezzel kapcsolatban "versenytársaival" is számolnia kell. Míg minden könyvtár sikerét csak forgalmával és látogatottságával lehet lemérni, az ilyen "versenytársak" létét el kell ismerni. A legfontosabb ezek között a mind népszerűbbé váló diákház. Ez olyan épület, melynek vonzania kell a diákokat, eszmecserére épült társadalmi központ, találkozóhely, ahol a legkülönbözőbb tanterven kívüli foglalkozások helyiségei vannak: a kiadóhivatal, a diáktanács, a diákszövetségek stb. A diákszövetség épülete kedves környezetével, vonzó étkezőjével és társal-

gójával, ill. gyűléstermeivel gyöngítheti a könyvtár legkomolyabb törekvéseit.

A külső szórakozások ilyen változatossága mellett vajon nem lehetséges-e, hogy a főiskolai és egyetemi könyvtárak célkitűzései túlságosan korlátozottak? Nem lehetne-e esetleg megkísérelni, hogy a diákelfoglaltságok nagyobb részét ölelje fel, magába foglaljon és felszívjon a tisztán tanulmányi természetű tevékenységeken kívül más, pihenést szolgáló elfoglaltságokat is? Főiskoláink és egyetemeink területén mindinkább növekszik a lazulás légköre. Kérdés tehát, hogy egyetemi és főiskolai könyvtárak hatásköre kielégítő-e, ha csak arra törekednek, hogy a sürített akadémikus követelményeket kielégítsék és semmi egyébre? Világos, hogy számos más nevelői tevékenység is van, melyeket a könyvtárosnak nemcsak ismernie kell, hanem ezek érdekében segítséget is kell nyújtania. Ámbár a főiskolai és egyetemi könyvtárak jelenlegi hivatásának ilyen kiterjesztését komoly vita nélkül eldönteni nem lehet, tény, hogy a könyvtár alapvető célja megmarad, és bármilyen széles kört ölel is fel a terve, mindinkább összetönnie kell, mint kényszerrel alkalmazni, és ezért a belső tervezésnél gondosan össze kell hangolni a könyvtár alapfunkcióját a vonzó légkörrel, a céltudatos tervet össze kell kapcsolni nyugalmas és kellemes környezettel.

Annak felismerése, hogy felelős a teljes épületterv összehangolásáért és vezetéséért, kezdetben gyakran a hideg bizonytalanság érzését kelti a könyvtárosban. Teljesen biztos könyvtárosi tevékenységében, de a gyakorlati építészeti tudás, a teremtő tervezés, a gyakorlati berendezés, az anyag, színe és felszerelés kiválasztása ködös dolog számára. És döntenie kell. Neki kell kiválasztania a szakmai segítséget, mely támogatni fogja a terv különböző szakaszaiban. A könyvtáros felelős a terv összehangolásáért és azért, hogy arányos, jól működő és maradandó könyvtárat teremtsen meg.

Természetesen az első akadály maga az épület. A könyvtárosnak, mint tervezőnek első kötelessége az építész kiválasztása, kettőjük kölcsönös együttműködése. Azelőtt azt mondták - és ennek fontosságát újra hangsúlyoznunk kell - hogy az építő képességeit az határozza meg, hogy mennyiben érti meg annak az épületnek természetét és funkcióját, melyet tervez. Amíg a könyvtáros nem vesz magának időt arra, hogy írásbeli tervben részletezze az egyetemi és főiskolai könyvtárak különféle funkcióit, a raktározás és forgalom feladatait, a különböző szükséges területeket és ezek egymáshoz viszonyított arányait, addig az eredményes belső tervezés lehetetlenné válik, mert a szóbeli megoldás bizonytalan. Hangsúlyozni kell, hogy a könyvtár szolgáltatásokat nyújtó intézmény, nem pedig műemlék. A költségvetést részletesen meg kell tárgyalni. Olyan fontos tényezőket, mint az akusztika és a világítás, vagy előre tisztázni kell, vagy pedig az építésznek szakemberekhez kell fordulni ebben a kérdésben - olyan szakemberekhez, akiknek a különleges könyvtári követelmények terén tapasztalataik vannak.

Az előzetes tervezésnek ezeket a szempontjait azért említettük, mert ez döntően meghatározza a belső tervezés lehetőségeit, nemcsak a könyvtári tevékenységekre, hanem a kellemes hatásokra vonatkozólag is. Mindig nehéz meghatározni, hogy a tulajdonképpeni tervezés a belső munkálatoknál kezdődik-e, vagy pedig az építésszel és ennek általános ter-

vével. Kétségtelen, hogy a leghatásosabb megoldás az volna, hogyha az építész és a könyvtár belső berendezéséért és működéséért felelős személyek egyidőben, közös erőfeszítéssel dolgoznának. A közös cél érdekében az építész és a belső tervező között kifejtett eszmecsere minden szempontból a kérdés legjobb megoldásához vezetne.

Kétségtelen, hogy a könyvtárosnak sok problémáját megoldaná az az egyszerű eljárás, ha belső tervezőt venne igénybe, aki az építéssel együtt dolgozna az általános terv elkészítésénél. Ennek ellenére azonban sajnos nagyon kevés az olyan szakember, akinek éppen a könyvtárügyi kérdésekben vannak speciális szakismeretei. Belső dekoratőr nem megfelelő. Alkalmas belső dekoratőr megoldhatná ugyan a problémák egy részét, de a kritikus munkákat, melyek a tényleges funkciókkal kapcsolatos összhangot kívánják meg, esetleg csak felületesen hajtaná végre, mert hiányzik a könyvtártechnika ismerete. Ez pedig romboló hatású lehet; szép színek és ügyes butorzat még nem tesznek használhatóvá egy könyvtárat.

Az sem elegendő, ha csak egyetlen vállalat szolgálatait használjuk fel, vagy kapcsoljuk be, anélkül, hogy meggyőződnenk arról, megvan-e ott a megfelelő tudás ahhoz, hogy egy könyvtárat megfelelő módon be tudjon rendezni. Szinte magától értetődő, hogy egyetlen vállalat sem tudja egy szakkönyvtár összes szükségleteit kielégíteni...

Ezért, ha belső tervezőt veszünk igénybe, akkor elsősorban azt kell néznünk, hogy milyen általános ismeretei vannak a könyvtárral kapcsolatban, de éppen olyan fontos az is, hogy magának a tervnek keresztülvitelében elfogulatlan legyen.

Ennek ellenére sok esetben - pénzügyi vagy más okokból - lehetetlenség szakembert bevonni a könyvtár belső tervezésébe. A részletekért ilyenkor a könyvtáros felelős. A könyvtártervezésnek sok olyan alapvető eleme van, melyeket jól ésszel kell tartani.

Minden könyvtárépítés egyik alapvető követelménye az ellenőrizhetőség biztosítása. Ez egyaránt érvényes, akár közművelődési könyvtárról, akár egyetemi vagy főiskolai könyvtárról van szó. Az ellenőrzés természetesen, amit a könyvtár működése közben gyakorolni kell, többet jelent, mint a könyvek kiadásának és visszavételének hatékony intézését, feljegyzések készítését, kartotékok vezetését, stb. - az egyes területek vizuális ellenőrzésére van szükség. Különösen az egyetemi könyvtáraknál fontos, hogy minél kevesebb felügyelővel gyakoroljunk ellenőrzést a könyvtár egész területe felett. Külön érv az a pénzügyi teher, amit a szétszórt ellenőrzés jelent, holott az elkerülhető lenne. Nagy könyvtárakban természetesen elkerülhetetlen különböző részlegek felállítását. Mégis, sok helyiség és osztály esetében egyes belső tervezéssel gyakran lehetséges az ellenőrzőközegek összevonása. A könyvesállványokat tartalmazó termék, a zenehallgatótermék, az előadótermék és a különleges kutatótermék - például a térképterem - vizuális ellenőrzése feltétlenül ajánlatos. De az általános tervben gyakran megoldható, hogy a különböző termék egymással szemben nyitva legyenek, s ugyanakkor a szin és akusztika gondos megválogatásával ténylegesen el legyenek zárva egymástól.

Hangsúlyoznunk kell, hogy az ellenőrzés problémáját a belső ter-

vezésnél kell tanulmányozni és megoldani, bár igyekezni kell ezt fi-
noman mindvégig érvényesíteni. El kell kerülni a harcias ellenőrzési
módot, hiszen a főiskolai és egyetemi könyvtárak alapvető célja, hogy
a hallgatókat segítse abban, hogy az érettséghez saját erőfeszítésük-
kel jussanak el.

Az alapterv előzetes kidolgozásakor a könyvtár térkövetelményeit
még anélkül kell megállapítani, hogy tekintetbevevünk a pénzügyi meg-
szorításokat. Más szavakkal, maga a terv határozza meg, milyen tér és
felszerelés szükséges. Hogy mennyire bőven vagy takarékosan kell eze-
ket a követelményeket kezelni, azt majd meg lehet állapítani egy ké-
sőbbi tervezetben. Ha ezek az alapvető követelmények feltétlenül szük-
ségesek és a költségvetés megengedi keresztülvitelüket, akkor el kell
készíteni az igényelt felszerelés és butorzat jegyzékének előzetes váz-
latát. A különböző helyiségek üldhelyeit, a könyvek tárolásához szük-
séges felszereléseket /a jövő előrevetett igényeivel/, egyéb szükséges
felszereléseket és más követelményeket fel kell sorolni és összegezni
kell. Ezeket az előzetes részletezéseket úgy kell elkészíteni, hogy
ne legyen előre meghatározva a típus, szabvány vagy gyártmány. Nagyon
gyakran előfordul, hogy a könyvtáros érthető lelkesedéssel kezdi el
építészeti tervét és túl korán hatása alá kerül a magasztaló hangu
körleveleknek és a felületes leírásoknak, melyeket különböző vállala-
tok adnak ki. Ez homályossá tenné az alaptervet és ez az előzetes, de
fontos szakasz rossz irányba terelhetné a könyvtárosnak, mint a terv
összehangolójának jóindulatu felelősségét. Kiábrándító lehet, ha ké-
sőbbi költségvetéses ökkentések lehetetlenné teszik a könyvtáros előre
elképzelte kívánságait. Hangsúlyoznunk kell azt is, hogy nagyon sok
kiváló könyvtárat terveztek és építettek fel nagyon jól és használha-
tóan, igen kis költségvetéssel. A butorzat és felszerelési piacok is-
merete, a színek gondos és értelmes felhasználása és az anyagok ta-
pasztalt kezelése mind az építész, mind a belső tervező részéről az
elcsúszasztó költségvetéstől kelleme, hasznos és nagyon használható
könyvtárt alakíthatnak. Könnyű feladat korlátlan költségvetéssel von-
zó könyvtárápületet létrehozni: nagy találékonyságot kíván azonban a
korlátozott költségvetés legyőzése, hogy vele ugyancsak sikeres ered-
ményt tudjunk elérni. Viszont a különlegesen nagy teremtőerő fölött
érezte öröm is arányosan nagyobb.

Ha már megállapították, hogy melyek az alapvetően fontos beren-
dezési tárgyak, akkor az erről készült jegyzéket csatolni kell az ál-
talanos költségvetéshez, feltéve, hogy ez már elkészült. Ha azonban a
felszerelés és butorzat költségvetését még csak ezután fogják megállá-
pítani, akkor meg kell határozni az előzetes költségvetési előírány-
zatokat. Itt is nélkülözhetetlen segítség az elérhető piacok ismerete,
ha azonban erre vonatkozó szakszerű utmutatást nem lehet kapni, akkor
a könyvtárosnak és más felelős személyeknek kell a szükséges kutatáso-
kat elvégezni és ezek alapján dönteni. Kereskedőket kell megkérdezni
és irodalmat tanulmányozni; ahol lehetséges, ott a már meglévő szab-
ványos könyvtári felszereléseket is meg kell vizsgálni. A jelenlegi,
tételenként történő dollárengedélyezés a legnehezebb olyan egyén szá-
mára, aki járatlan a berendezési tárgyak szerkezetének technikai ér-
tékelésében - különösen a tartósság szempontjából - annál is inkább,
mert a könyvtáros felelőssége nem szűnik meg azzal, hogy megveszi a
butorzatot és berendezi a könyvtárat, hanem kiterjed a jövőre is, első-

sorban a fenntartási költségeket és a felszerelés tartósságát tekintve.

Ha a könyvtáros egyedül intézi a berendezés kiválasztását és megvételét, akkor bizonyos külön tudakozódásokra is szükség van. A butorzatnál a szerkezet, a felület és a külalak egyaránt fontos. Nagyon egyszerű ugyan a különféle ajánlott mintadarabok megvétele, de nagyon nehéz megállapítani a szerkezeti elemek ismerete nélkül, hogy ezek mennyire tartósak. Egy butordarab rendszerint csak annyira erős, mint benne a leggyengébb illesztés; az illesztés hibái azonban gyakran csak egy-két, sőt öt év múlva jelentkeznek. Éppen ezért tartóssági szempontból leghelyesebb ha a kiválasztásánál a vállalat hírnevéből indulunk ki. Befejezésül mondjuk meg, hogy van számos szokványos felületi munkálás, kezdve a meleg és hideg lakkozástól, az égetett fénymáz-rendszeren át egészen az olajos fényezésig. Ezeket összehasonlítva kellene megvizsgálni, hisz kétségtelen, hogy a könyvtárosnak rendelkezésére állanak több gyár gyártmányai is.

A harmadik tényezőről, a butorzat külalakjáról, szépségéről sokan azt hiszik, hogy az magától jön. A könyvtár célja több lehet, mint az, hogy egyszerűen csak lehetővé teszi a kultúra megszerzését. Az általa nyújtott környezet segítségével kimutathatja esztétikai vezetőszerpét a főiskola vagy egyetem életében. Épülete, berendezése, színei és légköre elért kulturális színvonalunk élő és állandó kifejezői lehetnek és mutatói annak a ma is élő erőnek, mely létrehozta és létrehozza azt. Ezért nagyon fontos a tervezésnél a berendezés és az épület összhangja. A jó tervnek sem építészeti, sem beltervezés szempontjából nem szabad elszakadnia a gyakorlati használhatóságtól. Valójában az arányosan és értelmesen tervezett könyvtár /vagy bármely más épület/ igazi mértéke ennek a kölcsönösségnek sikere.

Annak megállapítása, hogy mi a jó és mi a rossz terv, mi a jó vagy rossz ízlés, természetesen egyéni kérdés, ami végelláthatatlan vitákhoz vezetne. A belső berendezés terveinek elbírálásánál azonban sok művészi és építészeti intézmény segítségét igénybe lehetne venni, melyek lelkesen adnának tanácsot és bírálnának, ha a könyvtárosnak végül is a terv minőségével kapcsolatban kételyei támadnak.

Keveset a technikai felszereléséről is kell mondanunk. Feltételezhető, hogy a könyvtárigazgató saját tapasztalatai és más könyvtárak vezetőivel folytatott tapasztalatcsere alapján meg tudja állapítani, melyek a költségvetés keretén belül beszerezhető legmegfelelőbb technikai felszerelések.

Másik, gyakran elhanyagolt feladat a színek és anyagok összehangolása az épülettel. Ez nagyon fontos feladat. Éppen úgy, amint a kereskedelmi létesítmények nagyon fontosnak tartják a színek kiválasztását, mert a legelőnyösebb lélektani hatást akarják elérni, éppen így a könyvtártervezésnél is megfelelő figyelmet kell ennek a résznek szentelni. Az alaphangulat, melyet a könyvtár belsejének tükröznie kell, a nyugalom és a feszültség feloldásának hangulata. Ez azonban egyáltalán nem jelenti azt, hogy a sötét színeknek kell uralkodniuk. Ellenkezőleg, sok nagyon eredményesen működő könyvtárnál világos, vidám színeket alkalmaztak; ezek a színek a belépő személynél azonnal a megkönnyebbülés érzését váltják ki. Függetlenül az időtől a külső nagy

üvegfelületek kellemes benyomást adnak; az olvasótermek és a könyvtár más részlegei meleg, otthonos, nyugalmas légkört áraszthatnak. Semmi alapja sincs annak, hogy azt higgyük, helyes az a régi felfogás, mely szerint a komor színek, kemény, kényelmetlen székek és ijesztő, csendes légkör a zavartalan tanulmányok alapja.

Sőt, igen gazdag színskálák is alkalmazhatóak, ha értelmesen vannak elrendezve, és bizonyos alapvető korlátokat tekintetbe vesznek. Ha erős színeket terveztek, el kell kerülni a nagy kontrasztokat, kivéve azonban a termekben, ahol határozottan drámai hatást akarunk elérni. Nem szabad elfelejtenünk, hogy a színek az épület integráns részét képezik, s ugyanakkor ők adják a háttérrel a berendezéshez és a bennlévőknek. Gondos tervezéssel az erős színek segítségével éppen úgy elérhető, mint elmosódott színárnyalatokkal. A szükséges felszerelés és berendezés annyira sokféle a könyvtárban, hogy "mozgalmas" és zavaros képet ad, ha a színekkel nincs kellőképpen összhangban. A könyvek színeinek ezrei olyan vizuális benyomást keltenek, hogy a vizuális kép további felépítésénél ezt is feltétlenül tekintetbe kell venni. Mind a mesterséges, mind a természetes fényforrásból származó fénykontrasztok sem hanyagolhatók el. Ott például, ahol kis ablakokat alkalmaztak, a fénykontraszt közvetlenül az ablak körüli színekre hat. Ennek következtében, minél világosabbak a színek az ablak fala mentén, annál kisebb a kontraszt élessége. A színek intenzitását a fényreflexek mennyiségével együtt kell megfigyelni és tekintetbe kell vennünk azt a törvényt, hogy a fény a fényforrás távolságának négyzetével csökken, s ezért a színek pontos intenzitását a fényforrástól való távolsággal kell mérni.

Az érzékelést először a szinkörnyezet tudatalatti felfogása adja, s ezért valahányszor először lépünk egy épületbe, bizonyos alapbenyomást nyerünk. Akármilyen is a kívánt hatás - megnyugtató vagy izgató, elernyesztő vagy serkentő - már az épület felépítésénél ennek a hatásnak elérésére kell törekednünk: a könyvtár egészének mindenekelőtt az állandóság légkörét kell sugározni. Ehhez a színek folytonossága is hozzájárul. Ha az általános színösszeállításban változásokat hajtunk végre, akkor ezeknek a változásoknak olyan finomnak kell lenniük, hogy közvetlenül észre se vegyünk. Az épület, mint egész, építészetileg egyetlen egység, és ezért a színeknek is ezt az egységet kell tükrözniük. Ha ez nincs így, akkor elvesztjük a könyvtárnál vagy bármely más épületnél a funkcionális egységet.

Még sok mindent lehetne a színekkel és a többi járulékkal kapcsolatban mondani, ha egyöntetű belső képet akarunk létrehozni. A színek elsődleges fontosságát semmiképpen sem lehet tagadni, mert ez a háttér adja meg végeredményben is az érzelmi benyomást, melyre az általános hatás és végül a könyvtár sikere felépül.

Egli, E.:

ÚJ IRÁNYZAT AZ AMERIKAI SZABADPOLC-RENDSZERŰ KÖNYVTÁRAKBAN

.....

A szabadpolc-rendszerű kölcsönzés bizonyára hatalmas olvasnivaló tömeget vonz, csupán ezzel azonban még nem sokat érünk el. Az "open shelf" /szabadpolc/ azonnal ismét "closed shelf"-é /zárt raktárrá/ lesz ott, ahol a könyvtári állomány egy bizonyos kötetszámot meghalad és raktározása tudományos osztályozási elvek szerint történik. Az amerikai közművelődési könyvtárakban rendszerint még mindig a Dewey-féle decimális szám a raktári jelzet. A kartotékoktól irtozó laikus elvárják a csoportok és alcsoportok áttekinthetetlen tömegében és amennyiben nem akarja magát a véletlenre bízni - éppen úgy, mint a zárt raktáru könyvtárakban - a könyvtáros segítségét kell igénybe vennie.

Ezért hozták létre a nagyobb "Public Library"-k, - mindenekelőtt Detroit-ban és Boston-ban - az ugynevezett "Reader Interest Room" /Ami az olvasót érdekli.../ elnevezésű termet, ami olyan tetszést aratott, hogy a külvárosokban létesített új fiókkönyvtárakat teljesen a "reader interest categories" /az olvasót érdeklő tárgykörök/ szerint rendezték be.

Nem más ez, mint pszichológiailag kissé kidiszitett megjelölése a világ legegyszerűbb dolgának: a könyvtáros újra egyszerű magánemberre válik, aki megkísérli, hogy egy kis rendet teremtsen könyvespolcain. A Newark-i Public Library /N.J./ a következőképpen magyarázza ezt a közönségnek: "A könyveket ebben a helyiségben az "olvasók érdeklődésének" megfelelően helyeztük el. Ez egy új szakkifejezés a tag szakterületek vagy bizonyos tevékenységek szerint történő csoportosítás megjelölésére, tekintet nélkül a szakszámra. Az "Otthonod" kategóriában pl. egészen különböző, mégis rokon olvasmányanyag található a házépítésről, a vásárlásról, az első segélyről, a biztosításról, a kertészetről és egyéb olyan dolgokról, amik a háztartáshoz tartoznak."

Kedvelt kategóriák pl. "Our American Heritage" /Amerikai örökségünk/, "Living in the 20th Century" /Élet a XX. században/, "It Matters What You Think" /Ami Önt érdekli/, "Living Dangerously" /Veszélyes élmények/ - /felfedezőutak, kalandok, személyes háborús élmények/, vagy mint tapintatos ösztönzés a "Have You Ever Wondered?" /Csodálkozott Ön már valaha?/ elnevezésű kategória.

Amint látjuk, az új rendszer alapelve a csoporttárgyszó eredeti megformulázása. Ennek gyakran az a célja, hogy az elkoztatott fogalmakat népszerűbb köntösbe öltöztesse. Így például "Életrajzok" helyett

azt a kifejezést használja, hogy: "Érdekes emberek" /Such Interesting People/, "Vallás és pszichológia" helyett "Lélek és szellem" /Mind and Spirit/, "Földrajz" helyett "Világjárás" /Going Places/, "Színház" helyett "A rivalda mögött" /Behind the Footlights/, "Humor" helyett "Ne olyan komolyan" /Not So Serious/.

Látszólag magától értetődő alapelv az is, hogy minden csoporttárgyszó és állványfelirat szembetűnő legyen. Nagyon kedvelt a fehér plasztik-betűs felírás, amelyet csak kevéssel a szemmagasság felett helyeznek el az állványon, vagy gombostűvel rátűznek egy parafalapra. A figyelemnek ez a megragadása hozzájárul ahhoz, hogy könnyebb legyen a tájékozódás és a kívánt könyv előtérbe kerüljön; különösen fontos ez a gyermekkönyvtárban és a "Young Adult Section"-ban /A fiatalok osztályán/. Ennek érdekében az üres falsíkokat, szekrényajtókat, vagy a könyvszekrények homlokzati részeit szívesen borítják be parafával, vagy másfajta olyan anyaggal, amelyre illusztrációkat, plakátokat, könyvborítékokat tehetnek és azokat gyorsan cserélhetik.

A rendezés legfontosabb elve, hogy az állomány könnyen cserélhető, ill. gyorsan és fáradtság nélkül átcsoportosítható legyen. Még a helyi vagy csak szórványosan fellépő olvasói érdeklődés is igényt tarthat arra, hogy kielégítsék. A több százezer kötetes Public Library-k azért részesítik előnyben azt a módszert, amely csak 5000 kötetet helyez el a "Reader Interest", vagy "Popular Reading Room"-ban. /Az átlagolvasót legjobban érdeklő könyvek olvasóterme./ Ezt az anyagot azonban, gyakran a szépirodalom teljes kirekesztésével, az összállományból állandóan fel kell újítani.

Ennek az állandó és szükségszerű cserének, amelyet a legkisebb munkával kell megoldani, a katalógusban is érvényesülni kell. Természetesen sok Popular Reading Room-nak saját kartotékja van, amelyet mindig ajourban tartanak. Itt-ott azonban a főkatalógusba, a betűrendes rész elé egy színes, felül jobbról, alul balra haladó átlósan szabott lapot helyeznek el, amely szabadon hagyja a rendezőt és amelyen a következő megjegyzés látható: "Ez a könyv /vagy a könyv egyik példánya/ a Popular Reading Roomban van". Nem találtam azonban egyetlen megnyugtató megoldást sem a közelebbi raktári jelzet számára magán a könyvön. Azon, hogy ne kelljen a könyv hátát átcimkézni, vagy átírni, a Boston Public Library-ban, pl. úgy segítenek, hogy a decimális számot a könyv hátán meghagyják, az ideiglenes raktári jelzetet viszont ceruzával a könyv felső részére írják; ez azonban kissé primitív és szépnek éppen nem mondható szükségmegoldás.

Ahhoz, hogy a könyvet egyértelmű, ha csak átmeneti raktári jelzettel is ellássuk, természetesen ismét számok, illetve betűk és számok igénybevételét teszi szükségessé. A kategóriákat számozni kell, s ugyanúgy a könyvállványokat is. Néhány amerikai Public Library, amely magáévá tette ezt az olvasó érdeklődésének megfelelő csoportosítást, úgy látszik, ismét nagyarányú osztályozásokban vész el; ez aztán új néven a régi hibához vezet: a könyvtáros ugyan megkönnyíti a maga dolgát, de megnehezíti az olvasót.

A "KÖNYVTÁRI SZAKKARTOTÉK"

.....

Gyakran találkozunk kollégákkal, akik a könyvtári, vagy könyvtártechnikai munka egyik vagy másik területével kapcsolatban komolyan töprengenek. Fogyatékosságokat ismernek fel és hetekig, hónapokig törik a fejüket, hogy munkájuk valamelyik részét megjavítsák vagy továbbfejlesszék. E közben nem egyszer szakutcaiba kerülnek, vagy gondolkodás közben ugyanazokat a tévedéseket követik el, amelyeket évekkel ezelőtt mások már elkövettek. Fáradtságos munkát végeznek olyan problémák vizsgálatával, amelyekkel már mások is kísérleteztek, s amelyeket talán már megoldottak, vagy amelyekkel ugyanakkor más kollégák is foglalkoznak. Legtöbb esetben eszükbe sem jut, hogy utánanézzenek, vajon foglalkozott-e már valaki a felvetett problémával. Ha viszont eszébe jut, felteszi a kérdést: "Hol találok erre gyors és megbízható tájékoztatást?"

Mi könyvtárosok sokat és szívesen beszélünk a könyvtári munkáról. Azon fáradozunk, hogy könyvállományunkat lehetőleg sok szempontból feltárjuk. A kölcsönzés arra is kényszerít bennünket, hogy a legkülönbözőbb kézikönyveket és bibliográfiai segédeszközöket tartsuk késznél és használjuk, hogy egyes olvasók kívánságait gyorsan és biztosan kielégíthessük. Csak a saját munkaterületünkre, a saját egyéni köpcsünkre és saját munkánk megjavítására nem jut soha idő. Tul. gyakran és túl szívesen sóhajtozunk túlterhelésről és időhiányról és közben nem vesszük észre, hogy a nehézségek legyőzésének előfeltétele saját munkaeszközaink ismerete és tökéletesítése. Ha meg akarjuk valósítani a második öt éves tervben elért állított feladatokat, akkor első sorban azon kell fáradoznunk, hogy elmélyítsük könyvtárosi szaktudásunkat. Ehhez azonban - mint minden tudományos-műszertani munkához - szükséges a rendelkezésre álló irodalom folyamatosan vezetett nyilvántartása, a mi esetünkben egy könyvtári szakkartoték felállítása.

E kartotéknak mindenkor kifogástalan tájékoztatást kell adnia arról, hogy munkaterületünk mely témájáról írtak már valamit, és ez hol található. Erre a legalkalmasabb a cédulaalakú tárgyszókatálogos, mert ennél mindig megvan a lehetősége annak, hogy folyamatosan kiegészítse új irodalommal, új tárgyszavakat iktassunk be, az elavult tárgyszót kiiktassuk és ha szükséges, még a besoroláson is változtassunk.

Elsősorban az 1945 után köztársaságunk területén megjelent könyvtári szakirodalmat /könyveket, brosurákat, folyóiratokat/ kellene feldolgozni. Ezt az irodalmat címek szerint összefoglaltuk a "Der Bibliothekar" 1956. évi 7. számában megjelent "Könyvtárosok szakkönyvtárának alapja" című cikkünkben. Emellett szükséges még a Hivatalos

Közlöny 1. és 2. részének, a Művelődésügyi Minisztérium Utasításai és Közleményei, a "Kulturelles Leben" című folyóirat an és a könyvtári munkával foglalkozó más könyvekben, folyóiratokban és újságokban megjelent anyag feldolgozása. A rendelkezésre álló nyugatnémet szakirodalmat kiegészítésként a járási könyvtárak dolgozhatnak fel... Az új szakirodalom feldolgozása után tervbe kellene venni, a könyvtári örökség cikkeinek, mindenekelőtt W. Hoffmann és E. Ackerknecht írásainak feldolgozását.

Könyvtári szakkartotékokat elsősorban a megyei és járási könyvtárakban kellene felállítani. Nagy szükség volna erre a könyvtárosképző iskolákban, s a nagy városi-, ill. gyermekkönyvtárakban is. Minden könyvtár maga dolgozza fel az állományában található irodalmat, mert ez a kartoték mindenütt szükségszerűen más- és más lesz. /Hogy csak egy járási és egy gyermekkönyvtár súlyponti feladatai közötti különbséget vegyük például./ Ha már most egy ilyen nyilvántartás központi feldolgozása nem látszik célszerűnek, akkor ennek a kartotéknak a vezetése nem jelent különösebb többletmunkát, hanem majdnem kizárólagosan a mindenkori új szakirodalom tanulmányozásának "mellékterméke". Ez a tanulmányozás viszont minden könyvtáros számára természetes jelenség kellene hogy legyen. Központi feldolgozással valószínűleg inkább az ellenkezőjét érnénk el. Nehézséget legfeljebb a könyvtári szakirodalom már meglévő alapanyagának feldolgozása jelentene. Itt, véleményem szerint, meggondolandó volna a megyei szinten végzett közönségi munka, amelynek segítségével ezt az irodalmat fokozatosan fel-tárhatnánk.

A feldolgozásnál nehezebb problémát jelent a tárgyszóválasztás helyes formája. Minden tárgyszókatalógus alapjaul azoknak a feladatoknak kellene szolgálniuk, amelyeket a katalógusnak be kell töltenie. A mi esetünkben gyors és megbízható választ kellene adnia a feladatkörünk egyes részterületeire vonatkozó irodalomról. Ennek előfeltétele szakterületünk terminológiájának biztos ismerete - ez pedig olyan követelmény, amely a mai fogalmi zür-zavartban alig teljesíthető! Felmerül továbbá az a kérdés is, vajon tégan vagy csakon határozzuk-e meg a tárgyszavakat. Mindkét megoldásnak vannak nem lebecsülendő előnyei. A tégan meghatározott tárgyszó például összefüggésbe hoz minden közmvelődési közkönyvtári anyagot, megnehezíti azonban pl. a járási könyvtárak külön irodalmának keresését. A szűken értelmezett tárgyszórendszert a legtöbb használatos fogalmat felsorolja ugyan, de elszakítja egymástól az összetartozó fogalmakat és a használatól sok kiegészítő meggondolást kíván, ha mindent át akar fogni, vagypedig sok kettős felvételt és utalást tesz szükségessé. Ajánlatosnak látszik, hogy fő- és altárgyszavakkal dolgozzunk - vagyis hogy egy rendszerező tárgyszókatalógust alkossunk. Ebben például a "könyvtárak" fő-tárgyszó alatt megtaláljuk mindazt, amit a könyvtárakról általában és az egyes ágakról mondtak. A legelején állnak a könyvtárügyről és a könyvtári szervezetről szóló, egészen általános tanulmányok. Aztán jönnek az altárgyszavak; "közvmvelődési..." és "tudományos..." ezeket a csoportokat a meghatározott könyvtári típusok szerint újból tagoljuk; így lesznek "járási könyvtárak", "gyermekkönyvtárak" stb. Ez a forma lehetővé teszi, hogy kettős felvétel és utalás nélkül mindent összehozzunk, ami egy témához tartozik. Úgyelnünk kell arra is, hogy

a legújabb fogalmakat használjuk /pl. népkönyvtár helyett - közművelődési könyvtár/. A tárgyszóképzéshez - némi korlátozással - segítséget nyújthat a "Der Bibliothekar" utóbbi évfolyamainak évi mutatója is. Állandóan tudatosítanunk kell azonban, hogy ezek a mutatók mást célt szolgálnak és így nem vehetünk át minden tárgyszót.

A mutatók és tartalomjegyzékek felhasználásánál arra is ügyelnünk kell, hogy a könyvtári szakkartoték a gyakorlati munka segédeszköze és ezért csak akkor lesz használható, ha nem válik adattári jellegűvé. Ez alkalommal erőlyesen meg kell szabadulnunk a "teljesre való törekvés" nevű "könyvtári betegség tüneteitől". Szakkartotékunkban csak lényeges és fontos hírlapcikkeket tüntessünk fel, mégpedig mindig olyan tárgyszó alatt, amelyre vonatkozólag az illető cikkben alapvető gondolatok vagy értékes utalások szerepelnek. A szakkönyveket tartalmuknak megfelelően kell feltárni, így pl. "A szovjet közművelődési könyvtár" nemcsak Szovjetunió", hanem "Olvasóaktíva", "Bibliográfia", "Katalógusok", "Kölcshözés", "Szerzeményezés", és "Könyvtárközi kölcshözés" stb. tárgyszó alatt is szerepeljen. Az 1945 után megjelent cikkeket - amelyek pillanatnyilag fontosak - kiiktatjuk a kartotékból, amint a tárgyról tartalmasabb és jobb tanulmányok jelentek meg. Csak ilymódon tudjuk megkönnyíteni a magunk számára egy meghatározott kérdés későbbi feldolgozását.

Ugyanez érvényes az egyes cikkek cimleírására is. Csak a feltétlenül szükségeset jelöljük meg. Ebben az értelemben szükséges a megválasztott fő- illetve altárgyszó mellett a cikk szerzője és címe. Ha a cím nem mond semmit, esetleg alcímet vagy tárgyszószerű utalást is felvehetünk. Fel kell venni továbbá a folyóirat vagy könyv /esetleg rövidített/ címét, pontos fűzet- és lap-megjelölést. A jó kapcsolat kiépítése érdekében és hogy a kartotéket ne terheljük fölösleges kettős felvételekkel, minden csoport élére utalást iktathatunk be a legközelebbi nagyobb könyvtár kartotékjára, amely nagyobb állománya alapján lényeges kiegészítéseket tartalmaz...

Végül, de nem utolsósorban önmagunkat és munkatársainkat is arra kell nevelnünk, hogy a kartotékeket ne csak vezessük, hanem azokat használjuk is, és segítségükkel szakmai kérdések megalapozott vizsgálatához jussunk. A "Der Bibliothekar" szerkesztősége már összeállított egy szakkartotéket és szívesen hajlandó tapasztalatait közölni. Feltételezhető, hogy néhány könyvtár is készített már hasonló kartotéket. Az ügy érdekében szükségesnek tartanánk a könyvtári szakkartotékre vonatkozó tapasztalatcsere megindítását.

= Der Bibliothekar, 1957. 1.sz. 101-103.lap.

A SZOVJETUNIÓ ÉS AZ OROSZ SZSZSZK MŰVELŐDÉSÜGYI

MINISZTERIUMAINAK MUNKÁJÁBÓL

A Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériumának Népművelési Főigazgatósága ez év februárjában Országos Értekezletre hívta egybe a vezető állású könyvtári dolgozókat.

Az értekezleten résztvettek a szövetségi köztársaságok köztársasági könyvtárainak igazgatói, a művelődésügyi minisztériumok dolgozói, a területi könyvtárak igazgatói, a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtára, az Állami Nyilvános Szaltükov-Scsedrin Könyvtár és a könyvtárosképző főiskolák munkatársai.

Az értekezlet megvitatta, hogy milyen intézkedések szükségesek a falusi könyvtárak munkájának megjavítására. A tárgy előadója A. M. Kozlov, a Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériuma Népművelési Főigazgatóságának vezetője volt.

Az előadó összefoglalta a könyvtárak 1956. évi tevékenységének eredményeit. Részletesen beszélt a művelődésügyi miniszter 1956. június 29.-én kelt 424. számú utasításáról, melynek címe: "A könyvtárak munkájának megjavítására vonatkozó intézkedések". Végül felvázolta a könyvtári munka további megjavításának és a könyvtárak anyagi megerősítésének útjait.

Az előadásban nagy figyelmet fordítottak a káderképzés, az állománygyarapítás és a könyvtári hálózat ésszerű fejlesztésére.

A köztársasági, területi és járási könyvtárak előtt az a feladat áll, hogy a köztársaságban, a területen, illetve a járásokban lévő különböző felügyeleti hatóságokhoz tartozó könyvtárak módszertani központjaivá váljanak.

A tapasztalatcsere során a következő hozzászólók beszéltek a falusi könyvtárak helyzetéről: A. A. Hrenkova, az OSzSzsZK Művelődésügyi Minisztériuma Népművelési Főigazgatósága vezetőhelyettese, Sz. A. Komszkij, az Ukrán SzSzk Művelődésügyi Minisztériuma Könyvtári Igazgatóságának vezetője, A. D. Dzsakebaev, a Kazah SzSzk Művelődésügyi Minisztériuma Könyvtári Osztályának vezetője.

A falusi könyvtárak helyzetéről szóló kérdés megvitatásában résztvettek: Kosztjukjan /Örmény SzSzk/, Guljamov /Tadzsik SzSzk/, Krupen'ko /Bjelorussz SzSzk/, Helm /Észt SzSzk/, Szoznikov /Moldva SzSzk/, Bernotenas /Lett SzSzk/, Kiknadze /Gruz SzSzk/, Kaszparinszkij /Litván SzSzk/. Az előadást követő vitában összesen 22-en vettek részt!

A plenáris ülés után az értekezlet résztvevői számára szemináriu-

mot tartottak. Ezen megbeszéltek azokat a köztársasági könyvtárakra váró legfontosabb kérdéseket, amelyeket a Szovjetunió Kommunista Pártja XX. Kongresszusának határozataiból, valamint a Szovjetunió Művelődésügyi Miniszterének "A könyvtárak munkájának megjavítására vonatkozó intézkedések" című utasításából folynak.

A köztársasági könyvtárak munkájáról és a köztársaságokban lévő könyvtárak irányításáról a Szovjetunió Művelődésügyi Minisztériuma Könyvtári Osztályának vezetője, A. N. Kavasz'eva szólt.

Referátumában ismertette az egyes köztársasági könyvtárak működését. Miután rámutatott a könyvtárak által elért eredményekre, megállapította, hogy hiányosságok is vannak a könyvtárak munkájában. A könyvtárak, ugymond, nem foglalkoznak a könyvtárak közös problémáinak tanulmányozásával, a könyvtári hálózat fejlesztési elveivel, a politikai irodalom használatában beállt esökkenés okának elemzésével, az olvasótoberzés kérdéseinek felvetésével, az olvasás irányításának és a bibliográfiák használatának problémáival és nem kutatják, hogy milyen eredménnyel járnak a tömegrendezvények a könyvek propagálása területén.

Kavasz'eva referátuma után a köztársasági könyvtárak igazgatóinak hozzászólásai következtek. Az igazgatók ismertették tapasztalataikat a köztársaság területén lévő könyvtárak irányításával kapcsolatban.

A szemináriumon megvitatták a köztársasági és a területi könyvtárak helyismereti munkájáról szóló előadást, valamint a köztársasági könyvtárak tudományos, módszertani és bibliográfiai munkájának összefoglaló távlati tervét.

A köztársasági és területi könyvtárak helyismereti munkájáról G. A. Ozerova, az Állami Nyilvános Szaltikov-Scsedrin Könyvtár főkönyvtárosa tájékoztatta az értekezletet.

Ozerova rámutatott arra, milyen fontos lenne az együtteség a helyismereti irodalom raktározása, katalogizálása és kiszolgálása területén. Azt javasolta, hogy dolgozzanak ki egységes tárgyindexutatót, utasítást és szabályzatot a helyismereti irodalom központi katalógusához. Az értekezlet résztvevői azt a kívánságot juttatták kifejezésre, hogy a javasolt munkát az Állami Nyilvános Szaltikov-Scsedrin Könyvtár végezze el.

A helyismereti munkáról koreferátumot tartottak a következők: I. V. Szimanovszkij, a Bjelorussz Köztársasági Könyvtár igazgatója, Ja. T. Zsuravlev, a Kujbúsevi Területi Könyvtár igazgatója, K. M. Tomaszova, a Gorkiji Területi Könyvtár igazgatója, K. M. Vojkaszakaja a Kirovi Területi Könyvtár igazgatója.

A koreferátumok a helyismereti irodalom raktározásáról, a bibliográfiai és a tájékoztató munka kiépítéséről beszéltek.

Az értekezleten igen behatóan foglalkoztak a könyvtári hálózat fejlesztésével kapcsolatos kérdések rendezésével.

A szövetségi köztársaságok művelődésügyi minisztériumai könyvtári igazgatóságainak, illetve osztályainak vezetői azokról a tapashta-

latokról beszéltek, amelyek a könyvtárhálózat rendezésével kapcsolatosak. Ismertették továbbá az 1957. és az azt követő évekre kidolgozott terveket. A lipei Területi Könyvtár igazgatója, E. A. Fenelonov, részletesen fejtegette, milyen elvek alapján építik ki a területben a könyvtárak hálózatát. Előadta azokat a tapasztalatokat, amelyeket egy járás konkrét példáján szereztek.

Az értekezlet résztvevői arra az egyöntetű megállapodásra jutottak, hogy a könyvtári hálózat szervezésének módja nem egyforma minden egyes köztársaságban. A könyvtári hálózat elhelyezésének elveit minden egyes köztársaságban a helyi körülményekhez igazodva kell kidolgozni.

Az értekezlet résztvevői megvitatták a küszöbön álló Össz-szövetségi Könyvtáros Kongresszus napirendjét is.

Az értekezlet záróülésén felszólalt a Szovjetunió Művelődésügyi Miniszterének első helyettese, Sz. V. Kaftanov.

A résztvevők elfogadtak egy felhívást a Szovjetunió valamennyi könyvtárosához.

+ + +

Az OSzSzsZK Művelődésügyi Miniszterének, T. M. Zuevának, utasítására a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának kebelén belül "Könyvtártudományi és Bibliográfiai Tudományos Kutató Intézet" létesül.

Az Intézet feladata: a könyvtártudomány és a bibliográfia alapvető problémáinak kidolgozása a szovjet és a külföldi könyvtárak tapasztalatainak tanulmányozása és általánosítása alapján; abból a célból, hogy a Szovjetunió könyvtárügyét és bibliográfiáját magasabb színvonalra emeljék; az Intézet további feladatai közé tartozik ajánló bibliográfiák és egyetemes jellegű tudományos bibliográfiák készítése.

Ebből a célból az Intézet kidolgozza a könyvtárügy és a bibliográfia elméletének, módszertanának és történetének kérdéseit; tanulmányozni és általánosítani fogja a szovjet és a külföldi könyvtárak legjobb tapasztalatait, s segít e tapasztalatok elterjedését; módszertani segítséget nyújt a könyvtáraknak s véleményezi a könyvtárak módszertani és bibliográfiai kiadványait stb.

Az Intézet monográfiákat készít, közleményeket és gyűjteményeket szerkeszt a könyvtártudomány és a bibliográfia egyes problémáiról.

Az Intézet feladatai közé fog tartozni a közművelődési és gyermekkönyvtárak számára szóló ajánló bibliográfiák /annotált katalóguscédulák, mintakatalógusok, jegyzékek stb./ és az egyetemes jellegű tudományos bibliográfiák szerkesztése /központi katalógusok, bibliográfiák bibliográfiája, disszertáció-bibliográfiák, tájékoztató bulletinok stb./.

Az Intézet azzal kívánja fokozni a könyvtárosok és bibliográfusok szakképzettségét, hogy a közművelődési könyvtárak dolgozói számára szervezett tanfolyamok és szemináriumok céljára gyakorlati kézikönyveket, tanterveket és tanmeneteket állít össze.

Az Intézeten belül a következő csoportok létesülnek: a könyvtár-ügy és a bibliográfia történetének, szervezésének és tervezésének csoportja; állománygyarapítási, feldolgozási és raktározási csoport; a katalógusok és a bibliográfiai tájékoztató apparátus csoportja; a közművelődési könyvtárak olvasószolgálatának és az ajánló bibliográfiának csoportja /itt szakonként alcsoportokkal/; a tudományos bibliográfiák csoportja; a gyermekekkel való könyvtári foglalkozás és a gyermekirodalmi bibliográfia csoportja; a külföldi könyvtárügyének és bibliográfiájának tanulmányozását végző csoport; a könyvtárépületek és könyvtárberendezés kérdéseivel, valamint a haladó könyvtártechnika meghonosításával foglalkozó csoport.

+ + +

Az OSzSzSzK Művelődésügyi Minisztériumának Népművelési Főigazgatósága 1957 januárjában irányelveket hagyott jóvá "Utasítás a járási, városi, községi és gyermekkönyvtárak katalógusaira és kartotékjaira vonatkozóan" címmel.

Ezzel kapcsolatban a korábbi Utasítás hatályát veszti. Az új szabályzat megadja azt a korábbi rendelkezést, hogy a közművelődési könyvtárakban kétféle katalógust, nevezetesen olvasói és szolgálati katalógust kell vezetni. Az Utasítás rámutat arra, hogy a katalógus a könyvpropaganda és az olvasás irányításának egyik legfontosabb eszköze. A katalógusok a könyvállomány tartalmának feltárásával tájékoztatást adnak az olvasónak a könyvtárban lévő könyvekről a tudomány, a technika, az irodalom és a művészet különböző területeivel kapcsolatban, a cikk-katalógusok pedig tájékoztatnak a folyóirat- és hírlapcikkekről.

Minden könyvtárban kétféle katalógusnak kell lennie: szakkatalógusnak és betűrendes katalógusnak. A szakkatalógus főleg az olvasók szükségleteit szolgálja, ezért kívánatos, hogy a könyvkölcsönző közelében legyen; a könyvtáros a szakkatalógust a bibliográfiai tájékoztató munka, az olvasóval való egyéni foglalkozás és a tömegmunka céljaira is felhasználja. A szakkatalógus kiegészítője a folyóirat- és hírlapcikk-kartotékja. A betűrendes katalógust a könyvtár belső munkájában használják, de ugyanakkor az olvasók rendelkezésére is bocsájtják.

Az Utasítás meghatározza, hogy a közművelődési könyvtárban minimuman hány katalógusnak kell lennie. A községi könyvtárakban szükséges mind a szak-, mind a betűrendes katalógus. Kzenkívül kívánatos, hogy a szóbanforgó könyvtárakban két-három aktuális témáról és kérdésről szóló kartoték is legyen.

A városi és járási könyvtárakban végképp elengedhetetlen a szakkatalógus; ez itt a kölcsönző osztály és az olvasóterem együttes állományát tükrözi. Ha a kölcsönző és az olvasóterem távol vannak egymástól, külön-külön katalógust kell készíteni róluk. További kötelező katalógusok: betűrendes katalógus a könyvtár valamennyi osztályának állományáról; a letéti állomány szakkatalógusa; a folyóirat és hírlapcikk szakkatalógusa. Nagyobb könyvtárakban két betűrendes katalógus létesítése kívánatos: egy katalógus az olvasók, egy másik pedig szolgálati célokra.

A gyermekkönyvtárakban és a felnőttek könyvtárának gyermekosztályán a következő katalógusoknak kell lenniük: szakkatalógus nagyobb gyermekek /az V-VIII. osztályos tanulók/ számára; tárgyszó-katalógus /az I-IV. osztályos tanulók számára/; az egész könyvállományt felölelő betűrendes katalógus /az önálló gyermekkönyvtárak számára/; témakatalógusok az V-VIII. osztályosok számára; ezeket a kartotékokat az iskolai tantervnek megfelelően állítják össze.

Az Utasítás számos új, fontos rendelkezést tartalmaz a katalógusok készítéséhez.

A címleirási irányelveket az "Egységes címleirási szabályzat a kisebb könyvtárak katalógusai és a bibliográfiák számára" tartalmazza. A községi könyvtárak a számukra kiadott címleirási szabályok szerint járnak el. Ez megtalálható a "Betűrendes katalógusok szervezése a községi, járási és városi könyvtárakban" című instruíró és módszertani utasítás második mellékletében; kiadta az OSzSzSzk Művelődésügyi Minisztériumának Népművelési Főigazgatósága.

A katalógusoknak maradéktalanul kell tükrözniük a közművelődési könyvtárak állományát. Arra azonban nincs szükség, hogy a szakkatalógusban egy-egy mű valamennyi kiadását felvegyük; elegendő, ha csak a legjobb, legértékesebb, lehetőleg legfrisebb kiadást vesszük fel azok közül, amelyek a könyvtárban megvannak. A címleirást tartalmazó cédulára ajánlatos ráírni, illetve bélyegzővel rányomni a következő szöveget: "A mű egyéb kiadásai is megvannak a könyvtárban".

A betűrendes katalógusba viszont beosztjuk a könyvtárban lévő könyvek összes kiadásait.

A katalógusokat, különösen a szakkatalógust, legjobb a nyomtatott annotált katalóguscédulák alapján szerkeszteni. Az egyes szakcsoportokon belül az Utasítás a következő beosztási rendet írja elő:

- a/ a marxista-leninista klasszikusok;
- b/ a párt és a kormány határozatait, fordított időrendben,
- c/ egyéb irodalom, a szerzők illetve a címek betűrendjében.

Az Utasítás ezenkívül még további fontos rendelkezéseket is tartalmaz a katalógusok vezetése és felhasználása terén.

A legutóbb jóváhagyott "Utasítás" szövegét fel fogják venni "A járási, városi és községi könyvtárak katalógusai" című műbe, amely rövidesen megjelenik a Szovjetunió Állami Lenin Könyvtárának kiadásában. Ugyancsak bekerül "A könyvtári technika minimuma" 8. átdolgozott kiadásába, amely 1957 végén lát majd napvilágot.

S Z E M L E

Sonnhilt, A.:

SVÉDORSZÁGI UTAM

.....

A Központi Könyvtár a Sveavägenen, a város középpontjában, széles és elegáns kereskedelmi utcában van és azonnal feltűnik sajátos építési módjával. A könyvtárat, mely 1928-ban nyílt, az amerikai Indianapolis könyvtárának mintájára építették. Kerek, lapos tornya egy négyszögű épület közepéből emelkedik ki. Főbejáratán keresztül lépcső vezet a felnőttek olvasótermébe, amelyet a torony középső emeletén helyeztek el. Az impozáns látvány már a bejáratnál meglepi a látogatót. Kerek, 24 m magas és 27 m átmérőjű nagy csarnok a szépirodalmat foglalja magában. A svéd könyvtárakban csak szabadpolc-rendszerrel kölcsönzést ismernek. Az olvasó szíve szerint választhatja ki a könyvek ezreiből a neki megfelelőt. A szépirodalmat áttekinthető módon különböző csoportokba osztották. Az állomány nagy részét az eredeti nyelvű külföldi szépirodalom képezi. Tekintélyes mennyiségű német regényt is találtam közöttük; különösen sokan olvassák Anna Seghers, Heinrich és Thomas Mann, Arnold és Stephan Zweig, illetve Pallada műveit. Cédulakatalógusok /szerzői, cím-, szak- és tárgyszókatalógusok/ és nyomtatott katalógusok tájékoztatják az olvasókat az állományról. A szolgálatban levő könyvtárosok a kívánságnak megfelelő tanácsokkal látják el az olvasókat, akik meglehetősen igénybe is veszik őket.

Az egész állományt a sajátos svéd osztályozási rendszer szerint 22 csoportban állították fel. A toronyépülettel szomszédos négyszögű olvasóterem az akadémiai irodalmat tartalmazza, 21 csoportba osztva. A művészet olvasótermében Hilding Linnquistnek egy nagyon szép nagy faliszőnyege látható. Minden olvasóterem tágas, világos és barátságosan berendezett. A termekben egy-egy könyvtáros ad felvilágosítást. A földszinten található a folyóirat-terem 830 folyóirattal és a hírlap-olvasó 117 svéd és 40 külföldi lappal. Itt szovjet, lengyel, cseh és nyugatnémet hírlapokat és folyóiratokat is találunk, de a mi közléseink kiadványait hiába kerestem.

A Városi Könyvtár vezetője nagyon barátságosan fogadott és elmondott egyet a másról a stockholmi könyvtár szervezetéről és munkájáról. Igen jól beszélt németül. A Városi Könyvtár Ügyeit Könyvtári Bizottság vezeti. A könyvtár nagy számu fiókkönyvtárat, intézeti és kórházkönyvtárat, összesen mintegy 200 könyvtári létesítményt gondoz. A Könyvtári Bizottságot a városi képviselők választják; a Bizottság a művelődési előadóból, mint elnökből és négy tagból, továbbá

ugyanannyi póttagból áll; ezeket két évi időtartamra választják. A Könyvtári Bizottságnak mindenekelőtt a könyvtár vezetője segít. Joga van arra, hogy a Bizottság tanácskozásain résztvegyen, javaslatokat tegyen és véleményét jegyzőkönyvbe foglaltassa. Igazgatási főnökként vezeti a könyvtárat. Megfelelő intézkedéseket javasol, gondoskodik a Városi Könyvtár és más népművelési intézmények, iskolák közötti együttműködésről. Kidolgozza a Városi Könyvtár feladatait és az elé a bizottság elé terjeszti, amelynek éppen a hatáskörébe tartozik.

A könyvtári munkát három főosztály között osztják meg; ezek mindegyikét egy-egy főkönyvtáros vezeti. A nyolc segédkönyvtáros mint fiók- és osztályvezető működik. A szakszemélyzet ezenkívül 11 könyvtári titkárból és 46 könyvtári munkatársból, összesen tehát 57 személyből áll. Ehhez jönnek a gépirók, adminisztrátorok, összesen 35-en. Az állandó könyvtári személyzet 104 tisztviselő, amelyhez még könyvkötők, telefonkezelők, gépészek és takarítónők is tartoznak, összesen 82 személy. A Városi Könyvtár 1953-ban 759.000 kötet állománnyal rendelkezett és 137.000 aktív olvasója volt /a város lakóinak 20 %-a/. Az évi kölcsönzés összesen 2.700.000 kötetet tesz ki: a központi könyvtár felnőtt-osztálya /a központi könyvtárban 263.000 kötet van/ mintegy 620.000 kötetet kölcsönzött, ami kb. 2.100 kötet napi kölcsönzésnek felel meg. Ezek a számok időközben lényegesen emelkedtek; jelenleg a lakosságnak mintegy 25 %-a olvasója a Városi Könyvtárnak.

Egy könyvtárosnő végigvezetett az összes kölcsönző- és olvasótermen, minden fontos berendezésre felhívta a figyelmemet. Ennek során felkerestem az ifjúsági- és gyermekosztályt a földszinten /1953-as könyvállománya 19.000 kötetből áll/. Különböző korú gyermekek számára való olvasószobákat és mese-szobát foglal magában. Itt is világos, tágas és barátságosan berendezett helyiségeket találtam, amelyekben megfelelő szerkesztett faliújságok függnek. A könyveket korcsoportok és tárgyi területek szerint állították fel. A leghatásosabb és számomra teljesen új azonban a mese-szoba volt, egy sötét, nem túlságosan nagy, kerek helyiség csillagos kupolával. Úgyez megvilágításban az ismert svéd festőnek, Nilsnek egy nagy festménye látható benne, Anderson "Álommanó" c. meséjének a motívuma. Alacsony székek csalogatják a mesék birodalmába a kis olvasókat.

A gyermekkönyvtárban is szabadpolc-rendszerű kölcsönzés van. A kis olvasóknak - ugyanúgy, mint a felnőtteknek - részletes cédulakatalógus és egy tarka képkatalógus áll rendelkezésére. Csodálkozó kérdésekre, hogy a gyermekek e mégsem olyan egyszerű rendszerben hogyan ismerik ki magukat, azt a felvilágosítást kaptam, hogy a gyermekek az anyanyelv tanításának keretében hetenkint legalább egyszer egy órát könyvtárattal is foglalkoznak, többek között megismerkednek a könyvtári munkával, a könyvtárhasználattal és így módon igény támad fel bennük a jó könyv iránt. Általában a városi könyvtár és az iskolai könyvtárak között az együttműködés sokkal jobb, mint nálunk; különösen Stockholmban tapasztalható ez. Itt mindinkább arra törekednek, hogy ahol csak lehetőség van rá, a városi gyermekkönyvtár fiókjait iskolai könyvtárakban helyezték el. A könyveket a városi könyvtár vásárolja meg, miután az anyagot az iskolai könyvtári bizottságban megbeszélték és elfogadták. Könyvfeldolgozást és mindennemű technikai mun-

kát a gyermekkönyvtár végez. A kölcsönzésről délelőtt a tanító gondoskodik, délután a könyvtáros. A gyermekek kölcsönzése a központban és a nagy fiókokban 14-20 óráig, vasárnap 14-17 óráig történik. A felnőtt könyvtára többnyire 10,30 - 20,30-ig van nyitva. A gyermekkönyvtári kolléganők részletesen tájékoztattak munkájukról, a meseórákról, a könyvismertetésekről, filmrendezvényekről, a versenyekről és egyébektől. A svéd kolléganők élénk érdeklődést tanúsítottak, amikor gyermekaktivitásainkról és olvasói tanácsadásainkról beszéltem.

Alkalmam volt megtekinteni a város legnagyobb fiókját is. A gyermekkönyvtárat itt is szép nagy helyiségekben helyezték el; voltak olvasószobái különböző korcsoportok számára. Mivel a könyvtár vezetője egyezersmind a gyermekszínház vezetője és rendezője, a két intézmény szorosan együttműködik; a legtöbb kis színész a könyvtár olvasóközönségéből rekrutálódik. A nagyobb gyermekek számára színjátszó köröket alakítottak, amelyekben a könyvtárosok vezetésével szindarabokat olvasnak, azokat megbeszélik és betanulják; e körökben a gyermekek maguk készítik el kosztümjeiket, díszleteiket és egyáltalában mindenről gondoskodnak, ami a szindarab előadásához szükséges. A kisebb gyermekeknek szintén vannak ilyen munkaközösségeik, mindenestre ők már nem maguk készítik el a kosztümöket és a díszleteket. Szerencsém volt és jelen lehettem egy előadáson. Éppen a "Gyermekek hetét" rendezték és a legkisebbek játszottak az előtt a ház előtti téren, amelyben a gyermekkönyvtár volt. Sok nagy és kis néző foglalt helyet a nézőtéren és fejezte ki tetszését a vidám, sok szeretettel betanult gyermekjátékon. Még egy megjegyzést a "Könyvhét"-ről: tavasszal és ősszel rendezik a könyvtárak, az iskolák, a könyvkereskedelem és az írók együttműködésével.

Nagy közkedveltségnek örvend a pantomim óra, amelyet betente tartanak. Ezen minden gyermek résztvehet. Feladatot kapnak pl. egy jelenet eljátszására valamelyik könyvből, vagy olyan ábrázolásra, amit a rendezőknek kell kitalálniuk. Itt fedezik fel a jövő "sztárjait".

Természetesen felkerestem e fiók felnőtt osztályát is. Kerekén 26.000 kötet állománnyal rendelkezett. A nagy kölcsönzőhelyiséget félgalériákkal vették körül, ahol a könyveket 22 csoportban, áttekinthetően állították fel...

A második nap délelőttjén felkerestem Hjelmqvist könyvtári tanácsadó urat, aki barátságosan fogadott, kérdéseimre részletesen és türelmesen válaszolt. A könyvtári tanácsadó szerv funkciója körülbelül a német központi könyvtárügyi intézet /Zentralinstitut/ és a művelődési minisztérium könyvtári előadója feladatkörével hasonlítható össze, ő a legfőbb vezetője minden közművelődési könyvtárnak és közművelődési könyvtárakra bízott intézeteknek. A könyvtári tanácsadó feladatahoz tartozik többek között az állami hozzájárulások szétosztása a könyvtárak között és az évi jelentések felülvizsgálata. Vezeti a könyvtáros iskolákat és szervezi azokat a tanfolyamokat, amelyeket a mellékhivatású közművelődési és iskolai könyvtárosok számára rendeznek. Hjelmqvist ur többek között elmondta nekem, hogy Svédországnak 1905 óta könyvtári törvénye van. A jelenleg érvényben levő törvény, amelyet 1930-ban hoztak, sok tekintetben már elavult. 1949-ben egy bizottság új szabályzatot dolgozott ki, de mindmáig nem hagyták jóvá.

Törvény szabályozza az állam és a könyvtárak közötti viszonyt. Az állam nem követeli meg, hogy a községek közművelődési könyvtárakat rendezzenek be és tartsanak fenn, ahol azonban már van ilyen, az állami támogatásban részesül. Ezenkívül az állam felügyel a könyvtári munka minőségére is. Az 1955 nyarán kiadott rendelkezések szerint az állami támogatás a következő feltételektől függ: a kis községek ugyanazt az összeget kapják, amit maguk fordítanak könyvtáraikra. Meghatározott nagyságtól kezdve a könyvtárnak azonban bizonyos minőségi követelményeket is teljesítenie kell ahhoz, hogy száz százalékos támogatásban részesüljön. Korábban sok könyvtár alatta volt a nagysághatárnak, az állandóan növekvő fejlődés eredményeképpen azonban átlépte ezt és arra kényszerült, hogy a minőségi követelményeket is teljesítse, ha állami támogatást akar kapni, amelynek felső határa különben meg volt állapítva: 10.000 koronánál nem lehetett több. Az állami támogatás három részből áll:

1. Alaptámogatás bizonyos általános feltételek mellett.
2. Nagyobb helyeken hozzájárulás az olvasótermi könyvekhez.
3. Hozzájárulás a személyi kiadásokhoz. Ezt azonban csak akkor engedélyezik, ha a könyvtáros szakképzettségét a főiskolai hatóság elismerte.

A támogatás nem lehet magasabb, mint száz százaléka annak az összegnek, amelyet a könyvtár más oldalról kap. De a községnek 40 koronát kell legalább kiadnia ahhoz, hogy támogatást kapjon. 4000 kr. községi hozzájárulásnál az alaptámogatás 50 százalékos csökken. Ez annyit jelent, hogy a könyvtáraknak bizonyos minőségi feltételeket kell teljesíteniük ahhoz, - különösen ami az olvasótermet és a személyzetet illeti, - hogy száz százalékos támogatást kapjanak. Ha egy község több, mint 2.000 kr. támogatást kíván, akkor elismert könyvtárost kell foglalkoztatnia.

A könyvtárakat központi szerv vizsgálja felül. A nyitvatartási időre vonatkozó rendelkezések nagyon elévultak. Ma már nem elégednek meg azzal, hogy hetenkint csak egyszer legyen nyitva a könyvtár. Nagyobb községek olvasóteremmel és állami támogatással rendelkező könyvtárainak legalább hetenkint háromszor két órán át kell nyitva lenniük: olyan előírás ez, amely az új törvényjavaslatban minden könyvtár számára /kivéve a fiókokat/ kötelező. A könyvállománynak sok oldalunak, meghatározott erkölcsi és művészi színvonalunak kell lennie. Ezek az előírások érvényesek a tanulmányi kerületi könyvtárak számára is. 6.000-8.000 lakosu községre egész napon át foglalkoztatott könyvtáros beállítását tervezik.

1955 őszén e szabályzatot részben megváltoztatták. Ezóta csak a könyvekre és a személyzetre fordított kiadások képezik az állam által fizetett összeg alapját, ez az összeg azonban a község által adott összegnél lényegesen nagyobb. Legkedvezőbb esetben az állam a könyvek és a személyzet kiadásainak 70 százalékát viseli.

Megtudtam továbbá, hogy minden megye /län; Svédországban 24 län van/ egy központi könyvtárral is rendelkezik, amely a kerület legnagyobb városának városi könyvtárában van elhelyezve. A városi könyvtár vezetője egyszerre mind a megyei központi könyvtár vezetője is; eh-

hez a többletmunkához két segédkönyvtáros áll rendelkezésére. A központi könyvtárakat úgy alkották meg, hogy munkájuk a lehető legkényesebb legyen. Évenként külön 30.000 kr. állami támogatást kapnak és ezenkívül anyagi hozzájárulást a megyei törvényhatóságtól is. Felügyeleti tevékenységet gyakorolnak, nagy vándorkönyvtárakkal rendelkeznek és a könyvtárakat könyvtártechnikai kérdéseken tanácsokkal látják el.

Hjelmqvist ur különösen szívesen beszélt az 1955. évi nagy könyvtári eredményekről, az iskolai könyvtári reform megvalósításáról. Svédországban önmagától értetődő követelmény, hogy minden iskolának legyen jó iskolai könyvtára. Az iskolai könyvtár főképpen olyan irodalmat tartalmaz, amely összefüggésben van a tanítással, de olyan könyveket is, amelyek alkalmasak arra, hogy a gyerekeket a megfelelő teljes irodalommal megismertessék. Vidéken is gyakran az iskolában helyezik el a könyvtárat és a legtöbb esetben jó az együttműködés az iskola és a közművelődési könyvtár között. Az új iskolai könyvtári törvény tanulókként 10 kr. összegből indul ki /100 kr = kb. 80 német márka/ ebből 6,75 kr könyvre, 3,25 kr a könyvtársra jut/, amelyet a mindenkori feltételnek megfelelő arányban visel a község és az állam. A cél az, hogy az ország minden népiskolájában már az 5. osztálytól kezdve bevezessék a könyvtárban tanítást, amelyet lehetőleg az erre kiképzett tanítónak kell tanítania. Meg vannak győződve arról, hogy minden község részesül majd az állam nagyvonalú támogatásában. Kiszámították egyszersmind azt a mértéket is, amelyre támaszkodva a könyvtári munka hozzájut a szükséges pénzügyi alapokhoz. A felsőbb iskoláknak szintén vannak könyvtáraik, ezek éppen úgy kapnak bizonyos állami támogatást.

A könyvtárosképzés más, mint nálunk. A képzésre való felvételnek az érettségi az alapja. Ehhez három- vagy négyéves egyetemi studium kapcsolódik, amelyen három szakot kell elvégezni /nyelvet, pedagógiát, filozófiát és hasonlót/. Ezután mintegy másfél éves gyakorlati könyvtári munka következik, amelyből az utolsó hat hónapot egy könyvtári iskolában kell elvégezni; a tanításnak itt is akadémikus jellege van - önképzéssel, csoportmunkával és szemináriumi gyakorlattal van egybekötve. Az "Igazgatás" szak sok órát vesz igénybe és praktikus jellegű gyakorlattal függ össze. Kivételt képez a Stóckholmi Városi Könyvtár könyvtárosainak a képzése. Itt az utánpótlást saját könyvtárosiskolában, a Központi Könyvtárban képezik ki. Az érettségi után 17 hónap próbaidő következik, három év könyvtáros iskolai gyakorlattal, majd egy év gyakorlat, elmélettel. Aki a vizsgát leteszi, segédkönyvtáros lesz. Ehhez a képzéshez egy másik is kapcsolódik, amelyen azonban eddig még senki sem végzett el. A könyvtárosok munkabéje 40 óra, fizetése kb. havi 900-1.000 kr. A képzés megváltoztatását terveztek és hevesen vitatják.

A mellékhivatású könyvtárvezetők, akik főképpen vidéken gondozzák a könyvtárakat, levelezőtanfolyamon 12 levelet dolgoznak ki, tizennégy napos tanfolyamot végeznek és 14 napig hospitálnak egy könyvtárban. A könyvtártechnikusi és könyvtársegédi állást nem ismerik, a technikai munkákat irodista nők végzik, akiknek nincs szakképzettségük. A gyermekkönyvtárosoknak külön kurzusokat rendeznek. Ilyen és más tanfolyamokat gyakran rendeznek Norvégiában és Dániában is; általában jó az együttműködés és a tapasztalatcsere a négy skandináv ország között.

A "ponyvaolvasás"-nak és a "gengszterirodalom"-nak a veszélye szintén tárgya volt Hjelmqvist urral folytatott beszélgetésnek. Ezt az "irodalmat" Svédországban is olcsón és nagy választékban lehet kapni az újságbódékban és részben a könyvkereskedésekben is. Svédországban azonban az az uralkodó felfogás, hogy a ponyvairodalom ellen folytatott harcnak nem a cenzura a megfelelő eszköze és ez az eljárás nem felelne meg a nyomtatás szabadságára vonatkozó jelenlegi rendelkezéseknek sem. Ezért azt kísérik meg, hogy állandó és intenzív felvilágosító munkával legyessenek urrá a veszélyen. Nyilvános előadásokkal és az újságokban közölt adatokkal kívánják a lakosság legszélesebb rétegeinek a figyelmét ráirányítani a problémára. A kiadókat arra készítetik, hogy nyilvánosan feleljenek az ilyen könyvek kiadásáért. Svédországban teljesen tisztában vannak a veszéllyel, amellyel ez az irodalom az ifjúságot fenyegeti és minden uton-módon azon fáradoznak, hogy minél több ifjat nyerjenek meg könyvtári olvasónak, hogy így könnyebben vezethessék el őket az értékes irodalomhoz.

Stockholmban meglátogattam egy egyesített városi és iskolai könyvtárat is. Új, igen modern iskolában helyezték el és mintaszerűen rendezték be. Tágas olvasóteremt gyakran használták előadóteremnek is /pl. földrajztanításhoz/ ahol a gyerekek a katalógusok segítségével a tanításhoz szükséges irodalmat maguk keresték ki. A svéd Könyvtárellátó Irodában van, amelyet a délelőtti órákban bejelentés nélkül, de sikerrel látogattam meg. A Könyvtárellátó vezetője megkérte a kollégáinktól hozott üdvözlőlevelet, azután megmutattak az intézmény berendezését és ismertették feladatait. A Könyvtárellátó Irodában veszi meg az újonnan megjelent könyveket a kiadótól, kötéssel látja el őket és a könyvkereskedelem útján a könyvtárakhoz továbbítja. Rizikót mindenesetre nem vállal, hanem a könyvtárak felelősségeihez igazodik. Rövid ismertetésekkel ellátott jegyzékeik egyszerűen megrendelő jegyzékül is szolgálnak a könyvtárak számára. Nemcsak képpel az az újdonság tetszett, hogy a Könyvtárellátó katalóguscédulákat is nyomtat/betűrendes, cím-, szak- és tárgyszócédulákat/ nemcsak az új, hanem már a könyvtárak állományában levő könyvekről is. Ezeket ellenében rövid idő alatt leszállítja. Ily módon a könyvtárak megrendelőnek az időrabló katalógizációtól és a felüli és az iskolai könyvtárakban is biztosítani tudják a szabályszerű cédulakatalógust. Ezenkívül ez a szerv ad ki különféle propagandairásokat, katalógusokat, gondoskodik butorokról, berendezési tárgyokról és mindennemű technikai anyagról...

Malmöben a városi könyvtár - egyszerűen a malmöhusi megye központi könyvtára /hat fiók tartozik hozzá/ - saját nagy épületében van elhelyezve, amely zöldelő parkokkal körülvéve a központ közelében fekszik. A gyermekkönyvtár /20.000 kötetű/ olyan mintaszerű, hogy rögtön felismertem Malmö nagy jelentőségét a könyvtári munka szempontjából. Az ifjúsági könyvtár előcsarnokában, amelyet a földszinten helyeztek el, találjuk a ruhátárat és a mosdófülkéket. A kölcsönzőterem igen nagy és világos. A gazdag könyvállományt korcsoportok /16 évig/ és szakterületek szerint állították fel. Faliújságok és könyvkiállítások élénkítik a termet. Különösen szép a nagyobb gyermekek olvasóterme. Hosszában és a helyiség homlokfalán a könyvállványok fölött egészen a mennyezetig szindus falfestményekkel borították; e festmények klasszikus gyermek- és mesekönyvekből ábrázolnak eseményeket.

Még egy meglepetés várt itt rám. Barátságos vezetónőm, a gyermekkönyvtár vezetője titokzatosan kopogott a fal egyik helyén, amely sommban sem különbözött a többi falfelülettől. És mégis csak különleges fal volt. A gyermekek számára láthatatlan gomb nyomására kinyílt és egy nem tulságosan nagy, négyszögletes sötét helyiségbe léptünk, amelyben néhány széksor volt elhelyezve. A mennyezet szélén ügyesen elhelyezett világítás egy szindus festményt világított meg, amely az egész előlő falrészt magában foglalta. Ezen az őserdő legismertebb állatai láthatók békésen, exotikus virágok és fák alatt. Az akusztikai lemezekkel borított mennyezet alatt izzólámpákat helyeztek el, amelyek a nyolc csillagképnek megfelelően kiképzett nyílásokhoz adnak fényt. Hangulatos, sok szeretettel és izléssel kiképzett helyiség ez, egészen arra alkotva, hogy a mesék tarka világába vezesse a gyermekeket. Csak nehezen tudtam megválni ettől a könyvtártól, amelyben 14 és 20 óra között valósággal tolongott a gyermekszereg.

További vezetésemet a központi könyvtár könyvtárosnője vette át, és a nagy épületet mutatta meg számos berendezésével: az ugynevezett "kutató helyiséget", amelyben tudományos kutatók ültek munkájuk mellett, az új mikrofilm-leolvasót, a nagy raktárhelyiségeket és az ülés-termet, amelyben többek között az évenként megrendezett könyvtáros-értekezleteket is tartják. A megyei központi könyvtárban két könyvtáros és két segédkönyvtáros dolgozik. Az a feladatuk, hogy megyéjükben a könyvtárakat /mintegy 300/ meglátogassák és különösen a nem főhivatású könyvtárvezetőket tanácsal és tettel segítsék. A megyei központi könyvtár bibliobusszal is rendelkezik, mely mintegy 150 könyvtárnak kétszer évente /februárban és szeptemberben/ mindig hat hónapra, 100 könyvig terjedő kölcsönküldeményeket szállít. Könyvladákat, amelyek 40 könyvet tartalmaznak, szintén küld a központi könyvtár a könyvtárvezetők kívánságára vidékre. A könyvtár munkatársai a jó könyvtári munka érdekében sokat dolgoznak a még elmaradt községekben; könyvismertetéseket tartanak és segítenek az időszakos kiállításoknál.

Svéd kolléganőm autóján elvitt Limhamn külvárosába, a 3.számú fiókba, amelyet újonnan rendeztek be és a városházán helyeztek el. A felnőttek könyvtára mellett itt is volt gyermekkönyvtár, amelynek előadótermet cirkuszi sátrnak képezték ki szintén egy igen eredeti eszme megtestesüléseként. Tudomást vettem a malmői könyvtár barátainak egyesületéről is, amely nagyon támogatja a könyvtárakat.

A malmői kiadók ingyen küldik a könyvtárnak nyomdatermékeik egy példányát, majdnem minden folyóiratot szintén ingyen kap a könyvtár és minden évben értékes ajándékokhoz jut magánszemélyektől és társaságoktól is. A lakosság majdnem minden rétege érdekelt könyvtára fejlesztésében és teljes erejével törekszik is erre. 1953-ban a könyvállomány 305.111 kötetből állott és 1.073.133 kötetet vettek kölcsön/ ez 5,4 kötet lakosonként, vagy 28,5 kötet olvasónként/. Ugyanebben az évben 35.045 volt az olvasók száma. Azóta azonban ez a szám állandóan emelkedik.

.....

TARTALOMJEGYZÉK

KAMENECKAJA, K. R.: A könyvtári osztályozás vitás kérdései /Vitacikk/.....	1
CAIN, J.: A bibliográfiai és dokumentációs szolgálat fejlődése az utolsó tíz évben.....	17
DERFL, A.: Az állami tudományos könyvtárak és az ipar együttműködése.....	26
Jelzetírás elektromos ceruzával.....	30
ROEDDE, W. A.: Mozgókönyvtárat vezetek.....	31
Könyvtárügyi fordítások nyilvántartása.....	40
BUREN, M.: A főiskolai és egyetemi könyvtárak belső tervezése.....	41
EGLI, E.: Új irányzat az amerikai szabadpolc-rendszerű könyvtárakban.....	47
A "Könyvtári szakkartoték".....	49
A Szovjetunió és az Orosz SzSzSzk Művelődésügyi Minisztériumainak munkájából.....	52
S z e m l e	
SONNHILT, A.: Svédországi utam.....	57

.....